İNSANCIL
AYLIK KÜLTÜR SANAT DERGİSİ
YIL: 3 SAYI: 29 MART 1993 12.000 T.L. (KDV DAHİL)

SEN KÖLELİĞE GİDEMEZSİN

Ekmek alıyorum, para veriyorum. Bir evde oturmak için para veriyorum. Isınmak için para veriyorum. Bir dergi çıkarıyoruz. İnsancıl. Dergi çıkarmak için kağıtçıya, dizgiciye, basımevine, dağıtımcıya para veriyoruz.

Para vermek için para alıyoruz.

Bütün bunların... para alıp vermelerin... insanî olmadığını... olağan olmadığını biliyorum. Ama bu sistemde sürekli para değiş tokuşu içinde yaşadığım için utanıyorum.

İnsanları utanmaya çağırıyorum. Utanmanın özgürleşme sürecinde önemli bir katkı olduğuna inanıyorum. Özgürleşme dendikte, insanın, kendini, toplumu, dış dünyayı tanımasına... doğru algılamasına özgürlük diyorum.

İnsan, kendini, toplumu, dış dünyayı tanıması, kavraması bir birinden koparılmaz ilişkiler bütünü. İlişkilerin kopması... ya da yanlış bağlantısı bütünü bozuyor. İnsan bozulan bütünlüğün etkisinde bir karmaşada yaşıyor, kendini, toplumu, dış dünyayı yanlış tanıyor, yanlış algılıyor.

Şöyle. İnsan, "Canımın istediğini yaparım, kimse karışamaz bana, ben özgürüm diyor. Özgürlüğü böyle algılayış doğru olsa bile, insan, canının istediğini yapamıyor. Canının istediğini yaptım sanıyor. Çünkü insanın canı, sistemle sınırlı. İnsan bunu göremiyor. Göremeyişe bir örnek. İnsanlar, uzun yüzyıllar hareketi çözemiyor. Hareketin ilk nedenini arıyor. Aristo ilk hareketi bir'e bağlıyor... ordan tanrıya geçiyor. Hareket, uzun yüzyıllar böyle açıklanıyor. Doğanın çözümlenemeyişi, topluma, insana yansıyor. İnsan, uzun yüzyıllar farkedemediği bir kölelikte yaşıyor. Bu kölelik, eylemde... düşüncede edilginliğe yol açıyor. İnsan bu edilginlikte "doğru bilgileri" kolayca kabul edemiyor. Çünkü doğru bilgiyle, hem toplumun, hem de kendinin değişmesi gerekiyor. Bunun için direniyor. Ama bu direnişlerin bir yararı olmuyor... İnsan, acı yıkılışlarla da olsa doğru çözümlere... bir anlamda doğayı, toplumu, kendini tanımaya gidiyor.... özgürlüğe gidiyor. Bugün Türkiye, doğru bilgilere... doğru çözümlemelere direnişi yaşıyor. Bu direniş doğru bilgilere düşüncede... eylemde edilginlikte görülüyor...

Bu ülkede bir hanım, "kapalı mahalde" erkek arkadaşıyla basılıyor. Gömleğinin düğmeleri açık gerekçesiyle "zina"dan mahkum oluyor.

Bu ülkede 12 Eylül döneminde 39 ton kitap yakılıyor... yine bu ülkede Silvan'da bir

Devamı 1. sayfada

* **Sahibi - Yazıişleri Sorumlu Yönetmeni**
BERRİN TAŞ

* **Genel Yayın Yönetmeni**
CENGİZ GÜNDOĞDU

* **Kurum Yazmanı**
ŞADİYE GÜLE

* **Görsel Yönetmen:**
Cemile ÇAKIR

* **Teknik Danışman**
MUSTAFA DOKUMACI

* **Katkıda Bulunanlar**
SADIK ALBAYRAK
HATİCE TUNCER
İSA ÇELİK
İBRAHİM AKYÜREK
SEDAT TOSUNOĞLU
NECMETTİN BORÇETİN
MÜFİT GÜRGÜN

* **GENEL DAĞITIM**
YAY-SAT

* **Yönetim Yeri:**
Mollafenari Sok. Nadir Han
No: 40-42 Kat:5 34410 Cağaloğlu / İST.
TEL: 511 79 94 - 513 93 99
Posta Çeki No: 666 043

* **Dizgi:** FUTURO DİZGİ 511 79 94
* **Baskı:** AYDINLAR MATBAASI, 552 86 14

Abone olmak için PTT'den 666 043 Nolu Posta çeki hesabına Berrin Taş adına 120.000 TL. yatırmanız yeterlidir.
Öğrenci-Öğretmen 100.000 TL.
Yurtdışı: 50 Mark

İnsancıl'a gönderilen ürünler, yayımlansın ya da yayımlanmasın geri verilmez.

İÇİNDEKİLER

Cengiz GÜNDOĞDU
Sen Köleliğe Gidemezsin 1
İhsan TURGUT
Dildeki Belirsizlikler ve Russell'ın Betimlemeler Kuramı 3
Hüseyin Avni CİNOZOĞLU
Zenci Kardeşlerim (Şiir) 5
Betül ÇOTUKSÖKEN
Felsefe Tartışmaları Çevresinde Bir Tortışma Odağı: Yönletim - İmleme - Yöneltim Terimleri 6
Bertolt BRECHT
Benimle Georgia'ya Gel (Şiir) 10
Arda DENKEL
Eksoterik 11
İsmet KÜR
Böyle Bir Dünya (Şiir) 15
A. Necmettin BORTEÇİN
Vandallar
Vahşi Sosyalistler... Brecht Rantçıları...Ötekiler 16
Fehmi UZAL
Sen Git (Şiir) 19
Müfit GÜRGÜN
Burjuva Umut İdeolojisi 20
İbrahim EROĞLU
Sürgün (Şiir) 21
İsmail ERSEVİM
Schumann ve Romantikler 22
Kirkor YETEROĞLU
Sesin (Şiir) 23
Veysel ATAYMAN
Ahlaksal-Pratik Aklın Üretimden Bağımsızlığı Üzerine Kantçı Bir Marksist: Jurgen Habermas 24
Faruk BAL
Kar Vardı Çünkü Dağlarda (Şiir) 25
Afşar TİMUÇİN
Kitaplar Arasında Bir Gezinti 27
Nuri TANER
Gülsüm Akyüz'ün Eylül Deyişlerini Okurken 29
Hasan DEVRİM
Bizdeki Paostmodernlik 30
İbrahim ÇANGAR
Karıncalar Sevişir (Şiir) 31
Kemal ÖZER
Oğlu Canına Kıyan Ananın Söylediği (Şiir) 32
Bülent HABORA
İstanbul'dan İzmir'e 33
Cemal Süreya'ya Haksızlık 34
Berrin TAŞ
Bilinç Gezgini 35
Ömer BAYTAŞ
Cengiz Gündoğdu'nun Proxima Centauri'sı 36
Betül TARUMAN
Günebakan Hüznüyle (Şiir) 37
Ayhan HÜNALP
Nazım Hikmet Jürisinin Sonuçlarından Esinlenerek Yarışmalar, Jüriler ya da Sanatın Yapay İmparatorları Üstüne 39
Neşe KAREL
Dünya ve Kadınlar 40
Metin GÜVEN
Sularda (Şiir) 41
Meltem Yemişçi ARIKAN
Kalabalık Yürek (Öykü) 42
Cengiz GÜNDOĞDU
Yıldız Güncesi 43
Turgay TOPAL
Fesleğen (Şiir) 45
Hasan AKARSU
An (Şiir) 47

ayda 213 insan, Batman'da 150 insan öldürülüyor.

Ben bunları nerden biliyorum. Gazetelerden okuyorum. Gazeteler insanlık dışı olayları haber diye satıyor bana.

Bir hanımın özel ilişkisi... sevgisi basında değişime sokulan haber oluyor... 39 ton kitapın yakılması değişime sokulan haber oluyor... Öldürümler değişime sokulan haber oluyor... parayla satılıyor. Bakın nasıl "Ölüm camide yakalıyor Yahya Koç'u. Öğle namazı için abdest alırken... Ürpermeye bile vakit olmuyor. Bir soğuk nefes duyuyor sadece namlunun soğuk nefesini" (Milliyet. 15.2.92)

Peki bütün bu olup bitenler karşısında n'apıyor toplum. Susuyor. Bu Türkiye'de insanî bilincin sıfırın altında olduğunu gösteriyor Sıfıraltı donmuş bilincin üstünde kimi kişiler kaydırak oynuyor. İkinci cumhuriyetçiler... sanatta anlamsızlık... sanatta işlevsizlik... sanatta aristokratik değerler... postmodernistleri... ödülcüleri... bütün bunları savunanlara kaydırıkçılar diyorum. Sıfıraltı donmuş bilincin kaydırıkçıları...

Bir de meyhaneciler var Bunları... bu şairler yazarlar düşkünleşmiş bir iç dünyanın etkisiyle sıfırın altında donmuş bilincin yanında yangelmiş yatıyor.

İşte bu üç kanalda Türkiye, doğru bilgilere... doğru çözümlere direnişi yaşıyor.

Biz **İnsancıl Emekçileri** doğru bilgileri... doğru çözümleri gündeme getirdikte, donmuş bilincin kaydırıkçılarıyla... donmuş bilincin yangeldimci meyhanecilerin tepkisini görüyoruz. Çünkü onlar, donmuş bilinçlerin buz kalıpları yarıldıkta, yarıklarda paramparça olacaklarını biliyorlar.

Sevgideğer yol arkadaşlarım, insanın kendini.. toplumu... dış dünyayı doğru tanıması... özetle, insan için verdiğimiz... soluk soluğa verdiğmiz bu mücadele biz **İnsancıl Emekçilerini** mutlu ediyor

Ben burdan bir kez daha söylüyorum. En güzel dostluklar en güzel aşklar bu mücadele sürecinde yaratılacak.. .Bunun ötesi yok. inanın yok. Adına para değiş tokuşunun temel alındığı bir sistemde insanî tek bir çözüm yok. Aşk yok. Dostluk yok. Mutluluk yok. Çünkü para değiş tokuşlu bir sistemde insan özgür olamaz. Köle olur. Kendine yabancılaşır. Köle insan... kendine yabancılaşan insan aşk yaratamaz... dostluk yaratamaz... mutlu olamaz. İşte bundan ötürü insanı utanmaya çağırıyorum. Her alışverişte utanmalıyız. Her alışverişin insanî olmadığını bilmeliyiz. Utanmalıyız. Utanma özgürleşme sürecinde önemli bir katkı. Özgürleşme dendikte, insanın, kendini, toplumu, dış dünyayı tanımasına... doğru algılamasına özgürleşme diyorum.

Aristo, hareketin ilk nedenini bir'de arıyor Yanılıyor Türkiye'de kaydırıkçılar hareketin nedenini emperyalist batıda arıyor Yanılıyor. Yangeldimciler hareket bitti diyor. Yanılıyor.

İnsancıl Emekçileri hareketi doğru çözümlüyor. Hareket, maddenin varlık biçimi diyor. Doğru çözümleme insanı özgürleştiriyor... hem kendinde... hem toplumda... hem doğada... Özgürleşen insan yeni bir aşkın... yeni bir dostluğun insanî temellerini kuruyor.

Özgürleşme için... hem kendinde... hem toplumda... hem doğada... yeni aşk için insanî mücadeleye katkıya çağırıyorum seni. İnsan özgürlüğe gidiyor. Sen köleliğe gidemezsin.

Cengiz GÜNDOĞDU

Genel Yönetmen: **Cengiz GÜNDOĞDU**

ŞUBAT AYI PROGRAMI

19
Mehmet BAŞARAN (Şiirleri)
20.2.1993 Cumartesi, Saat: 15.00

20
Karl MARX ve Diyalektik Yöntem
27.2.1993 Cumartesi, Saat: 15.00

MART AYI PROGRAMI

21
Vecihi TİMUROĞLU (Şiirleri)
6.3.1993 Cumartesi, Saat: 15.00

İNSANCIL OKUMA TİYATROSU

Genel Yönetmen: Cengiz GÜNDOĞDU

MART AYI PROGRAMI
21
Vecihi TİMUROĞLU (Şiirleri)
6.3.1993 Cumartesi, Saat: 15.00
22
Salim ŞENGİL (Öyküleri)
13.3.1993 Saat: 15.00
23
İdris ATMACA (Şiirleri)
20.3.1993 Cumartesi, Saat: 15.00
NİSAN AYI PROGRAMI
24
Kaan ARSLANOĞLU (Çağrısız Hayalim)
10 .4.1993 Cumartesi, Saat: 15.00
25
Aıskhylos (Zincire Vurulmuş Prometheus)
17 .4.1993 Cumartesi

HER HAFTA BİR ESER

PROXİMA CENTAURİ / Ömer BAYTAŞ
Hazırlayan: Cemile ÇAKIR
1 Mart 1993, saat: 16.00

ÜÇ İSTANBUL / Mithat CEMAL KUNTAY
Hazırlayan: Sadık ALBAYRAK
15 Mart 1993, saat: 16.00

YER: İNSANCIL OKUMA TİYATROSU SALONU Molla Fenari sok. Nadir Han no:40-42 Kat 5 Cağaloğlu/İstanbul

İNSANCIL OKUMA TİYATROSU İÇİN ELELE

İNSANCIL OKUMA TİYATROSU ŞENLİĞİ

*Şiirler
*Tiyatro
*Çeşitli Gösteriler
*Müzik

YER: A.B.T. KÜLTÜR MERKEZİ, YAVUZER ÇETİNKAYA SALONU
Kocamustafapaşa cad. Son Durak, Kocamustafapaşa
Tarih: 5 Mart 1993
Saat: 19.00
Biletler 25.000

DİLDEKİ BELİRSİZLİKLER VE RUSSELL'IN BETİMLEMELER KURAMI

İhsan TURGUT*

Mantıksal Atomculuk, Russell'ın idealistlerden ayrılarak oluşturduğu yeni bir kavram çerçevesidir. Bunun için Russell yeni bir dil analizine girişir; dilde, gramatik bir yapının yanır bir de mantıksal yapı arar. Gram bakımından doğru olan bir önerme mantıksal bakımından doğru olmayabilir. Russell'a göre dil, ama mükemmel bir dil bize dış dünyanın yapısını verir. Bu yapı aynı zamanda gerçeğin yapısıdır. Bir dilde kullanılan her sözcüğün tek anlamı olmalı, bu sözcüklerin oluşturduğu her atomik önerme (çekirdek önerme) dış dünyayı açıklamada yeterli olmalıdır.

Russell, 1905 yılında felsefede yeni bir çığır açan "On Denoting" başlığını taşıyan önemli makalesini yayınladı (Mind, 1905). Bu makale, Russell'ın analiz yönteminin ve Betimlemeler Kuramı'nın da temelini oluşturmaktadır.

Bu makale şöyle başlamaktadır: Bir işaret cümlecikle (Denoting Phrase) şunu amaçlamaktayım, diyor Russell: Bir adam, bazı adamlar, her adam, bütün adamlar, şimdiki Fransız Kralı vb... Böylece bir işaret cümlecik kendi yapısını aşağıdaki durumlarda ortaya koyabilir.

1-Bir işaret cümlecik (Denoting Phrase) bir şeyi gösterebilir veya göstermeyebilir. Örneğin, "şimdiki Türk Sultanı" gibi. Türkiye şimdi Cumhuriyet olduğu için Sultan yoktur. Dolayısıyla bu işaret cümlecik, ilk anda bir şeyi göstermiyor gibi bir izlenim bırakmaktadır.

2-Bir işaret cümlecik belirli bir şeyi gösterebilir. Örneğin, şimdiki Türk Cumhurbaşkanı gibi... Russell burada Fransa Kralı ile, İngiliz Kraliçesi örneklerini vermektedir. Halen Fransız Kralı yoktur, ama İngiliz Kraliçesi vardır.

3-Bir işaret cümlecik, belirsiz olarak bir şeyi gösterebilir. Örneğin, "herhangi bir adam"

Şimdi Russelll'a göre, bir adın anlamı, o adın gösterdiği nesneyle belirlenir. Öyle ise, ad olan her terim bir şeyi gösterme yeteneğindedir. Fakat biz sadece var olan şeyleri adlandırmayız. Aynı zamanda soyut, var olmayan şeyleri de adlandırırız. Örneğin, var olmayan bir "Türk Sultanı", "Anka Kuşu" gibi; veya "her adam", "hiçbir adam", somut bir şeyi göstermeyen "insanlık" gibi. Bunlar, Grünberg'in belirttiği gibi, tekil veya bileşik terimler olabilir. ("Bertrand Russell'ın Tasvirler Teorisi" **Felsefe Arkivi**, s.14, 1963)

Basit tekil-terimler soyut ve somut bir şeyi gösterdiği gibi, bileşik tekil terimlerin anlamları, onları oluşturan basit terimlerin anlamları tarafından belirlenmiş olup, bunların birer işlevi sayılabilir. Sokrates bir basit tekil olduğu halde, Sokrates'in öğrencisi, "2+2" "H_2O" birer bileşik tekil terimdir. Ancak çok sözcüklü bütün terimler bileşik-tekil terimler değillerdir. Örneğin, Ahmet Hamdi Tanpınar, Beyaz Saray gibi... Russell, "herhangi birşey", "bazı şeyler", "hiçbir şey" gibi terimlere ise, tikel anlamda terimlerdir demektedir Bunların da diğer bileşik terimler gibi yalnız başlarına, yani, bir önerme dışında anlamları yoktur.

Basit tekil terimlerle, bileşik tekil terimler arasında önemli bir fark gören Russell, bir basit-tekil terimin, örneğin bir özel adın (Tanpınar) bir bireyi gösterdiğini söylemektedir. Bir özel ad, basit bir semboldür. Bu adın gösterdiği birey onun anlamıdır. Bir de bileşik bir terim alalım. "Türk Sultanı" "**Huzur'un yazarı**" gibi. Bunlar "Tanpınar" gibi tekil terim değildir. Çünkü tek bir şeyi doğrudan doğruya belirlemiyorlar. Dolayısıyla tam olmayan sembollerdir. Yalnız başlarına bir anlamları yoktur. Bir içerikte anlamları vardır, yani "**Huzur** romanının yazarı" bileşik ve tam olmayan bir semboldür. Ama "Tanpınar Huzur'un yazarıdır" dersek, bir anlamı olmuş olur. Yani, "Tanpınar **Huzur**'un yazarıdır" önermesi ya doğrudur, ya yanlıştır. Bu bir mantık kuralıdır.Eğer gerçekten Tanpınar Huzur'u yazmışsa bu önerme doğrudur. Eğer Tanpınar 'dan başkası yazmışsa yanlıştır. "Tanpınar **Huzur**'un yazarıdır" dediğim zaman, Tanpınar'ın anlamı **Huzur**'un yazarı olmuş oluyor Bu da, Tanpınar=Huzur, yani a=b biçiminde bir özdeşlik doğurmaktadır. Oysa bu özdeşlik Tanpınar=Tanpınar, yani a=a'dan farklıdır Bu sonuncusu bir totolojidir.

Aynı şeyi "Türk Sultanı" için de yapabiliriz. Bu önermenin analizi de ancak bir bağlam ve içerik içinde mümkündür. Örneğin, "Türk Sultanı keldir" "Türk Sultanı kel değildir" önermelerinden ancak biri doğrudur. Fakat biliyoruz ki, Türkiye Cumhuriyetle yönetilmekte, sultanlıkla yönetilmemektedir. Şu anda Türk Sultanı diye bir kişi yoktur. Öyle ise, "Türk Sultanı keldir" "Türk Sultanı

* Prof. Dr. İhsan TURGUT, Dokuz Eylül Üniversitesi Öğretim Üyesi

kel değildir" derken olmayan bir varlıktan söz ediyoruz.

"Türk Sultanı yoktur" önermesini bir daha ele alalım. Şu anda "Türk Sultanı" diye biri olmadığı için bu önerme doğrudur. Bu önermenin içinde geçen tekil terim, "Türk Sultanı" sembolüdür. Konu ilkesi gereğince bu önermenin konusu yoktur. Şu halde "Türk Sultanı" yoktur, önermesi konusuz olur Hiçbir şey hakkında olmayan bir iddia anlamlı olmayacağından, yukarıdaki önerme anlamsızdır. Oysa, "Türk Sultanı yoktur" önermesi doğrudur Çünkü Türkiye bugün sultanlık değildir. Doğru olan şey aynı zamanda anlamlıdır Şu halde önermemiz hem doğru, hem anlamsızdır (Çelişme). Bu da konusuzluk paradoksudur, ve Russell'ın paradokslarından biridir. Yukarıdaki "Türk Sultanı yoktur" yerine, "Türk Sultanı keldir" gibi bir önerme ele aldığımızda durum daha da karışık olmakta ve Russell bu durumlarda bir felsefi sorun görmektedir.

"**Huzur**"un yazarı" veya "Türk Sultanı" gibi bileşik semboller, Tanpınar gibi basit özel adlardan farklıdır. Birinciler belirsiz betimlemelerdir. Ad değillerdir ve bir anlamları yoktur. Çünkü bunlar önerme olarak tamamlanmamış sembollerdir. Önerme olarak tamamlandığı zaman da analiz sözkonusudur. Analiz sonucunda bu tür önermelerin doğru ya da yanlış olduğunu anlayabiliriz. İlk anda normal olarak "Türk Sultanı keldir" önermesine yanlıştır, diyemiyoruz. Türklerin şimdi bir sultanlarının olmadığını bilsek bile. Yani böyle bir yargının doğru veya yanlışlığından en azından kuşkulanırız. Bunun için de analiz gerekmektedir.

Strawson, "On Referlng" adlı makalesinde (Mind, 1950) Russell'ı eleştirmekte ve büyük ölçüde yanıldığını ileri sürmektedir Strawson, bizim yukarıda örneklerini sunduğumuz önerme türlerinin Russell'ın yaptığı gibi analiz edilemeyeceğini ileri sürmektedir. "Fransa Kralı keldir" ya da "Türk Sultanı keldir" önermelerinde öznenin varlığı belli

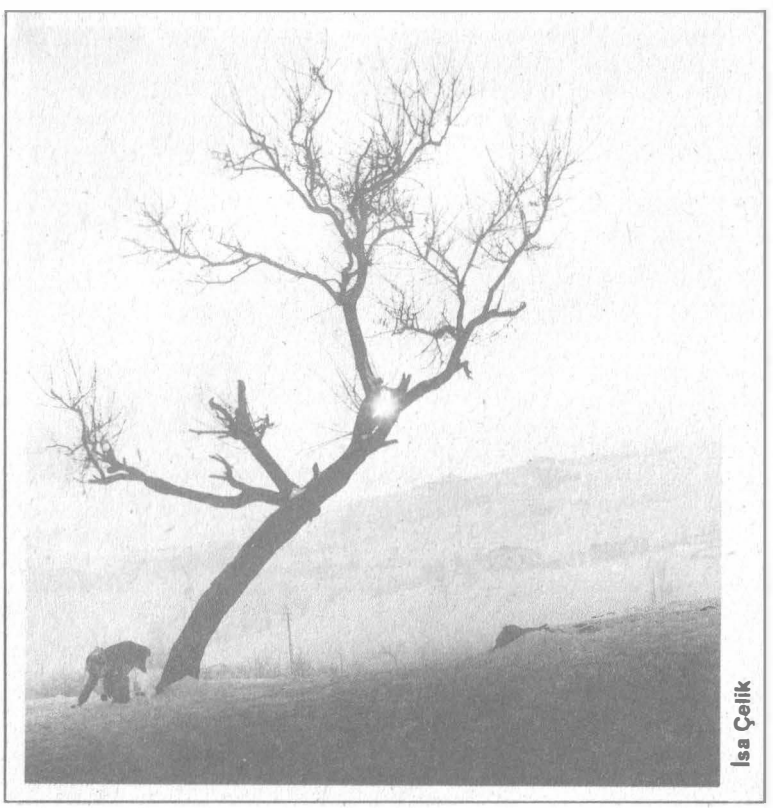

olmasa bile, onermeler yine anlamlıdır Ancak doğruluk derecesi az olan bir şey söylemiş oluruz. Bu önermelerin anlamlılığı biraz da söylediğimiz zaman ve durumlara bağlıdır. Aslında önkanı olarak (presupposed) ne hakkında konuştuğumuzu biliyoruz. Yani hangi Tanpınar'dan ya da hangi Türk Sultanından sözettiğimizi biliyoruz. Dolayısıyla bu tür önermeler (konuları belli olmasa bile) tümden anlamsız değillerdir.

Fakat, Frege'dir ki, Russell'ın dilde gördüğü paradokslara "Sense and Reference" (anlam ve referance) adlı kuramıyla açıklık getirmeye çalışmaktadır. (Russell'dan önce). Frege a=a ve a=b biçiminde iki özdeş önerme ele almakta ve bunların farklı özdeş önermeler olduğunu göstermektedir. Daha sonra bu tür özdeşleri "Sabah yıldızı akşam yıldızıdır" biçiminde bir önermeye uygulamaktadır. Astronomik bir gerçek olarak bu türden bir tek yıldız vardır. Bu yıldızı sabah gördüğümüz zaman "sabah yıldızı" akşam gördüğümüz zaman "akşam yıldızı" demekteyiz. Aslında gördüğümüz aynı yıldız olduğundan a=a'dır En azından referans bakımından böyledir Fakat anlam bakımından farklıdır. Yani a=b durumundadır. Çünkü "akşam yıldızı" gibi bir sembolün anlamı "sabah yıldızı"nınkinden farklıdır.

Frege, bu "anlam ve referans" adlı kuramını yalnız semboller ve betimlemeler için değil, "kırmızı gömlekli adam" "Winston Churchill" gibi özel adlara da uygulamaktadır.

Russell, "Türk Sultanı keldir" önermesini hem anlamlı, hem anlamsız (çelişme) görüyordu. Çünkü ilk bakışta bu bir anlamlı önermedir. Fakat şu anda "Türk Sultanı" diye biri olmadığı için anlamsızdır. Yani, önermenin konusunun (öznenin) gösterdiği bir referans olmasa da, bir cümle veya önerme Frege'ye göre doğruluk derecesinden noksan olabilir, fakat anlamlı olabilir. "Sabah yıldızı" ve "akşam yıldızı" örnekleri de aynıdır. Bu iki terimin referansları aynı olduğu halde anlamları faklıdır.

Russell'la Frege arasındaki

önemli farklar anlaşılırsa, bu iki filozofun dil sorununa yaklaşım biçimi kolayca anlaşılır. Frege'ye göre, özel adlar ve belirli betimlemeler (definite description) anlamları / doğrulukları bakımından değil, şeyleri gösterirler. Oysa, Russell'a göre, özel adlar ve belirli betimlemeler yalnız başlarına, yani bir önerme dışında, tamamlanmamış terimler veya sembollerdir, onları önermelerde kullanmadıkça bir anlamları, hatta var veya yok oldukları anlaşılamaz. Fransa Kralı, Türk Sultanı ya da **Huzur**'un yazarı'nın yalnız başlarına bir anlamları yoktur. Bunların analizleri ise, bir cümle içinde mümkündür. Yalnız özel adlar, biraz farklılık göstermektedir. Özel adlar sadece gösterdikleri şeylerin anlamlarını verirler. O gösterdikleri şeyden başka anlamları yoktur. "Ahmet" dediğimiz zaman belirli bir bireyi amaçlıyorum. Ahmet'in bu bireyden başka bir anlamı yoktur. Dolayısıyla "Türk Sultanı" ya da "**Huzur**'un yazarı" örneklerindeki gibi bir analize de gerek yoktur. Ahmet'i tanıma bilgisine gelince, işler değişmektedir

Felsefe tarihinde, Russell'ın betimlemeler kuramında ileri sürdüğü bazı felsefe sorunlarına çözüm getiren bir filozof daha vardır. O da Meinong'dur. Meinong, her anlamda önermenin öznesinin (konusunun) ideal anlamda belli bir nesneyi gösterdiğini kabul eder. "Türk Sultanı keldir" gibi bir önerme anlamlıdır ve bir bireyi göstermektedir. Burada Russell'ın gördüğü paradoks yoktur. Yani, Meinong'a göre, biz eğer bir önermede var olan veya olmayan bir şeyden söz edersek, önerme sözünü ettiğimiz şeyi gösterirse olmayan bir şey bir bakıma vardır. Bunlar belki normal anlamda var değillerdir. Fakat onların da mantıksal bir anlamları vardır. Meinong, bunlara ideal nesneler demektedir. Böylece biz, "altın dağ", "yuvarlak kare"den söz edebiliriz. Bunları konu alan doğru önermeler yapabiliriz.

Ama Meinong'un böyle bir çözümü insanı tatmin etmekten uzak görülmektedir. Çünkü "Anka kuşu tek boynuzludur" dersem ve Anka kuşununu hayali bir hayvan olduğunu bilirsem, anlamsız bir önerme söylediğimi bilirim.

Sonuçta Türk dili için birkaç söz söylemek istiyorum. Genelde felsefe bir dil çalışmasıdır. Platon'dan beri bunu görmekteyiz. Felsefeci bir kavram çerçevesi oluşturmaya çalışmaktadır. Her felsefeci eski kavram çerçevesini yıkarak yeni bir kavram çerçevesi ortaya koymaktadır. Kavram çerçevesi de bir dilde yapılmaktadır Hatta bazı felsefeciler gençlik dönemlerinde bir kavram çerçevesi oluştururlarken, olgunluk dönemlerinde bu çerçeveyi değiştirmektedirler. Buna en güzel örnek Platon ve Wittgenstein'dir.

Dil felsefesi, özellikle Frege, Moore Russell ve Wittgenstein gibi analitikçilerle genel felsefenin sorunlarını yüklenmiştir. Viyana çevresi düşünürlerinde de dil çok önemlidir. Bunların tümünün kullandığı yöntem ise dil analizidir.

Türkçeye baktığımızda durum hiç de iç açıcı değil... Dil belki de yeteri kadar kavramsallaşmamıştır. Dil daha kavramsallaşmadan dille çok oynanmıştır Doğu'dan ve Batı'dan aldıklarımız kavramsallaşmadığı için Türkçe bir felsefe dili olmamıştır. Türk felsefecileri kendilerine uygun kavram çerçevesini kuramamışlardır Eski kavram çerçeveleri olmadığı için, yeni kavram çerçeveleri oluşmamıştır. Bunun için dilin oturmuş olması gerekmektedir Bu belki Russell'ın istediği mükemmel dil olmayacak ama, felsefe sorunlarını çözebilecek bir dil olacaktır. Bunun için, Dünya felsefesi içinde Türk felsefesinin bir geleneğinin olması, dilin yani kültürün oturmuş olması gerekmektedir. Yalnız felsefe değil, dil bilim, anlambilim, sosyoloji ve psikoloji açısından da dil incelenmelidir. Dil zenginliği ancak o zaman söz konusu olabilir.

ZENCİ KARDEŞLERİM

atım rahvan gider
Ay bulutarı yıkar sereserpe
içimdeki Dünya küçülür
haramiler zencileri öldürdükçe

bir dağ bir kuzey yıldızı imgesidir
Musa nasıl böldü koca denizi
Dünya ne kadar küçük
Asya Afrika Amerika

Afrika siyah ten senfonisi
tam tam lar ışıtıyor tenlerini
ne kadar istiyorum
kucaklamayı
bir zenci kardeşimi

Hüseyin Avni CİNOZOĞLU

AÇIK GECE * ÖMER BİLGE * ŞİİRLER * İNSANCIL YAYINLARI

T.F.K "Dil ve Kültür Semineri" Bildirisi

FELSEFE TARTIŞMALARI ÇEVRESİNDE BİR TARTIŞMA ODAĞI: YÖNLETİM-İMLEME-YÖNELTİM TERİMLERİ

Betül ÇOTUKSÖKEN*

Başlıkta yer alan terimler İngilizce "reference", Fransızca "référence" ve Almanca "Bedeutung" terimlerinin Türkçe karşılığı olarak önerilmektedir. Ancak tartışmaya katılanların herbiri (Tartışmayı açma ve katılma sırasına göre Arda Denkel, Oruç Aruoba, Tunca Eşel, Harun Rızatepe, Vehbi Hacıkadiroğlu) (1), diğerinin terim için önerdiği Türkçe karşılığı yeterli bulmamakta ve tartışma sürmektedir. Birkaç yıllık kesinti dışında 1982'den beri sürüp giden bu tartışmanın son derece verimli ve yararlı olduğu söylenebilir. Çünkü tartışanlar açısından amaç sadece herhangi bir yabancı terime Türkçe karşılık bulmak gibi görünmemekte belki amaç böyle olsa bile bu amaca yaklaşım çok bilinçlidir- bunun da ötesinde bilinçli olarak, terimin arkaplanı, kavramsal dayanağı üzerinde durulmakta ve bu bağlamda, eşsüremli, ard süremli bir felsefe çalışması da kendini göstermektedir. Özellikle Vehbi Hacıkadiroğlu'nun yaklaşımı, biraz sonra daha iyi anlaşılacağı gibi, böyle bir çabanın en açık örneğini oluşturmaktadır.

Tartışmayı başlatan ve çeşitli vesilelerle de on yıldır sürdüren Arda Denkel'in ve yandaşı Tunca Eşel'in görüşlerine öncelikle yer vermek gerekiyor bu bağlamda.

Arda Denkel İngilizce "reference" terimini, ürettiği "yönletim" terimiyle karşılamaya çalışıyor. Bunun da nedenlerini dilbilgisi ve özellikle kimi sözcük üretme tekniklerini gözönünde bulundurarak açıklıyor. (2) Arda Denkel'in "yönletim"le ilgili olarak oluşturduğu temel düşünceleri iki başlık altında toplamak olanaklıdır.

1-) **"Yönletimin özniteliği:** "(...) Yönletim, bir yapı olarak dilin özelliği olmaktan çok, bireylerin dili kullanışlarının bir özelliğidir Bunu başka bir biçimde anlatmak gerekirse, yönletim bireyler arasında bir iletişim edimidir. Bu açıdan da yönletimin iletilmesi bir temel önem kazanmaktadır." (3)

2-) **"Yönletim"in amacı:** "(...) Herhangi bir nesneye yönletim yapan birey, bir tümce içinde belirli bir yönletimsel terim kullanarak, yani ne hakkında konuştuğunun 'bilinebilir duruma gelmesi' amacına hizmet etmektedir. Yaptığını bu amaç veya niyetle yapmaktadır. Amacı, bu olmasına karşılık, yaptığını yapmakla kesin olarak elde edebileceği bir şey değildir. Öyle ise, yönletimde söz söyleyen birey, yapmış olduğu bu edimi, sırf onu yapmış olsun diye değil, bundan bir iletişimsel sonuç elde etmek niyetiyle yapmaktadır Yaparken amacı ise dinleyeninde, kendisinin belirli bir nesne hakkında konuşuyor olduğu düşüncesini doğurmaktadır." (4)

Görüldüğü gibi, "yönletim" iletişim bağlamında sadece ele alınmıştır. İki özne arasındaki iletişimde "yönletimin" rolü üzerinde durulmuştur. (Hemen burada bir soru akla gelebilir; tek bir öznenin de kendisi için yaptığı bizzat kendisinin gerçekleştirdiği imleme (Arda Denkel'in diliyle yönletim) olamaz mı? Daha şimdiden anlaşıldığı gibi önerilen Türkçe karşılıklardan imleme tercih edilecek ve bunun da hesabı yeri geldiğinde verilecektir-.)

Arda Denkel'e göre, "yönletim" sözü söyleyenin de, dinleyenin de katkısıyla gerçekleşen dilsel bir edimdir ve yönletim ediminin başarısına olanak sağlayan, kullanılan dilsel yapının (veya öge) "yönletimi" kendine özgü biçimde dinleyene aktkarabilmesidir. Ona göre, "yönletim" amacına ulaştığında tam bir iletişim de sağlanmış olacaktır Yönletim, böylece iletişimin varolma koşulu olmaktadır.

Arda Denkel, "yönletimi" iletişim bağlamında ele alıyor. Genel felsefi söylemdeki belirli geleneklere bağlı bir kavrayışla da, bu konuda oluşturulmuş belli bir kurama, kendi deyişiyle "Doğrudan Yönletim Kuramı"na bağlanıyor ve yine bu çerçevede diğer "yönletim" kuramlarını, özellikle Frege'ci kuramları inceliyor.

Ancak A. Denkel'in "yönletimi" yer yer hem etken hem de ettirgen yapıda bir edim, dille düşünmenin ayrılmazlığı ilkesi gözönüne alınmak koşuluyla düşünsel edim olarak alımladığı ve ayrıca "yönletim" yapılanın kendisi için de terimi kullandığı düşünülebilir. Sanki hem "reference" hem de "referent" için "yönletim" kullanılıyormuş gibi görünmektedir. (Yer yer yönletilen demesine karşın) böyle bir değerlendirmenin haklı gerekçesi **Felsefe Tartışmaları 5. Kitap**'ta yer alan "Sunuş" yazısındaki kimi anlatımlardır: "Frege'nin dil felsefesine ilişkin yapılarda terminoloji birliğine varmayı sağlayacak bir uzlaşım henüz oluşturulabilmiş değil. Bu nedenle aynı anlamı karşıladıkları halde Türkçeleri farklı olarak kullanılan önemli iki terimi, bir karışıklık doğurmalarını engellemek için, İngilizce karşılıklarıyla birlikte burada

*Doç.Dr.Betül Çotuksöken, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü Öğretim Üyesi

eşleştirmeyi gerekli buluyoruz:
reference=yönletim=imlem

Definite description= belirli betimleme=betim, tekil betim." (5). Burada birinci terim bizim için önemlidir. Bu bağlamda **Felsefe Yazıları 4.Kitap'ta** Arda Denkel ile Oruç Aruoba, arasında gerçekleşen tartışmaya geri dönmek gerekmektedir. Çünkü Oruç Aruoba, "reference", "bedeutung" için "imlem"i önermektedir: "Terimin yaratıcısı Frege'dir (1892'de) ve terim Almancada yaratılmıştır. Frege'den hareketle Russell (1905'de), terimi (Frege'ninkine 'denotation' diyerek ve eleştirerek, 'denoting phrase' biçiminde kullanır; sonradan (örneğin 1919'da) 'point to', 'stand for', 'indicate', 'describe' gibi deyimlemelerle birlikte, 'refer to' fiilini de kullanır. İngilizcede bu terimle (ve ikiz kardeşiyle) baş etmenin yolu, bir süre 'connotation-denotation' ikilisinde aranmış, ama bu karşılıklar pek yaygınlaşmamıştır. Ancak Geach ve Black'in Frege çevirilerinden (1952) sonra ('reference' ('sense' ile birlikte) yerleşiklik kazanmıştır. Ama bu da epey 'göreceli'dir. Örneğin, Wittgenstein'ın **Felsefe Soruşturmaları**'nın çevirmeni Anscombe, çevirisinde 'meaning' ve 'sense'i geçişli olarak kullanır, 'reference'a pek yüz vermez.

Frege'nin (...) terimi 'Bedeutung'dur. Terim, 'bedeuten' fiilinden gelir; o da 'deuten' fiilinden türemiştir. 'Deuten', 'birşeyin anlamına işaret etmek' anlamına gelir. (...) 'Bedeuten' ise, '(bir şeyin) tanınması/görülmesi/anlaşılması için (onu) göstermek' gibi bir anlama gelir (...); 'Bedeutung' ise, 'bir kavramın işareti, bir nesnenin değeri' gibi bir anlama gelir." (6)

Bu açıklamalardan sonra, Oruç Aruoba, "Bedeutung" terimi için "imlemi" önerdiğini belirtiyor ve "imlem" için de şu açıklamayı yapıyor: 'im', bilindiği gibi, 'işaret' demektir, 'imlemek de 'işaret etmek' anlamına gelir. Buradan hareketle 'imlem', birşey anlatıldığında söz konusu edilen/ 'anlam yükletilen şey' anlamına gelir." (7)

Bu noktada dikkatli olmak gerekiyor. Çünkü "Bedeutung" ve dolayısıyla "reference" için Arda Denkel ve Oruç Aruoba'nın anladıkları (daha doğrusu imledikleri) ayrı ayrı yapılardır, durumlardır. A. Denkel, öznenin edimi olarak reference üzerinde duruken, O. Aruoba, imlenenin kendisi üzerinde duruyor. Şu açıklama bu saptamanın kanıtı durumundadır:: (...) (Anglo-Saksonlar kendi 'reference'larıyla ne yaparlarsa yapsınlar) Frege'nin 'Bedeutung'unu tam olarak karşılamaktadır: 'Çoban Yıldızı' ile 'Seher Yıldızı' adtamlamaları aynı nesneyi imlerler: 'Venüs' ('Zühre') adlı gezegeni; yani **imlemleri** aynıdır -oysa **anlamları** farklıdır: birinci deyim 'güneş battıktan sonra ilk görülen yıldız' anlamına, ikincisi 'güneş doğmadan önce son görülen yıldız' anlamına gelir. (Yani anlamları bakımından farklı **Yıldız** oldukları halde, imlemleri bakımından bir ve aynı gezegendirler.)

Bu fark şurada açıkça belirir: Frege için, bir dilegetirişin **anlamı vardır**, oysa aynı dilegetiriş bir nesneyi **imler**; imlediği nesnede onun **imlemidir**." (8)

Buradaki güçlük, "Bedeutung"u her durumda daima "reference" terimi ile karşılamaktan doğmaktadır. O. Aruoba'nın önerdiği karşılık bağlamında artık İngilizcede "referent", Türkçede ise "imlem" gerçekten söz konusu gibi görünmektedir. Ancak, "Bedeutung"un, "reference" terimi ile karşılanabileceği bağlamlar da olabilir ve burada "Bedeutung" ve "reference" "imleme edimi", "imletme", "imletim" ya da kısaca "imleme" olarak karşılanabilir. Harun Rızatepe'nin de yazılarında bizzat işbaşında gösterdiği gibi. Aslında sorun İngilizce metinlerde, "Bedeutung"un "reference" ile karşılanıyor olmasından kaynaklanmaktadır. Oysa "Bedeutung" çoğun "referent" ile karşılanabilecek durumdadır. "Reference" sanki hem öznenin edimi olarak "imleme edimi" yerine hem de imlenen şeye yani "imlem"e karşılık olarak kullanılıyor gibi görünmektedir.

Daha şimdiden belirginleştiği gibi, karışıklığı gidermek için, edimsel durumlar bizzat öznenin edimi söz konusu olduğu zaman "imleme" ya da imletim imlenenin doğrudan kendisi ya da anlamı söz konusu olduğu zaman da "imlem" denebilir. Sorun, "Bedeutung"un çift anlamı (çift imlemesi) olmasından ve bunun da tek bir "reference" ile karşılanmasından ileri gelmektedir. "imleme (edimi)" ile "imlem" ayrımını belirgince ortaya koyduktan sonra bu konudaki iletişim daha iyi sağlanacaktır.

Ayrıca O. Aruoba'nın şu açıklaması büyük önem taşımaktadır. "Bu noktada İngilizcenin 'reference'ının Almancanın 'Bedeutung'unun anlam yayılımından **eksik kaldığı** ortaya çıkıyor: İngilizce 'to refer **to** something' ('birşeye') demek zorundadır; oysa Almanca (nesneyi akkusativ yaparak birşeyi imler (**etwas** bedeuten); Türkçedeki 'imlemek' de tam bu anlamı verebilmektedir: İmleyen dilegetiriş, imlenen nesneyi hep dolaylı olarak imler -söz konusu olan bir **anlamlı ses** ile **nesne** arasındaki **İmleme/ İmlenme** bağlantısıdır." (9)

A. Denkel **Felsefe Tartışmaları 5. Kitap**'taki Sunuş yazısında "reference"a karşılık olarak O. Aruoba'nın sadece imlemi önerdiğini belirtiyor. Oysa biraz önceki dile getirişten anlaşıldığı gibi, yerine göre "imlem", "imleme", "imlenme" terimlerinin önerildiği anlaşılabilir.

Bu noktaya daha çok açıklık kazandırmak olanaklıdır: Edimsel yapı, bizzat öznenin edimi söz konusu olduğunda, "reference"ı "imleme" (edimi) ile, imlenenin kendisi ya da anlamı söz konusu olduğunuda "imlem" ile karşılamak mümkün görünmektedir. Sorun, "Bedeutung" ile "reference"ın özellikle "Bedeutung"un çift anlamı olmasından ileri geliyor gibi görünmektedir.

Frege bağlamında bunun asıl nedeni şu olabilir mi diye düşünmek olanaklıdır: Anlam alanı (-özellikle öznenin tasarımları, ideleri göz önüne alındığında-) var olan (dış dünyada var olan) alanından daha geniştir: İmlem (referent) aynı olmakla birlikte bu imleme ilişkin imleme edimi (Bedeutung, reference) ve imletme, imletim, Bedeutung, reference çok farklı anlamsal (sense, sinn)

içerikler bağlamında gerçekleşebilir. İmleme edimi etken çatıda, bir şeyi imlemek olarak, imletmek ise ettirgen çatıda ortaya çıkar; belki bu çerçevede yönletim-yöneltim kullanılabilir.

Harun Rızatepe, terimin (reference) şu ya da bu Türkçe terimle karşılanması konusunda herhangi bir tartışmaya girmeden, A. Denkel'in "yöneltim" terimine karşılık, "imleme" terimini kullanarak, Doğrudan İmleme (Yönletim) Kuramı'na ilişkin eleştirilerini sunuyor.

Harun Rızatepe **Felsefe Tartışmaları 5. Kitap**'ta yer alan "İmleleme Yolları" adlı yazısında, bir dilsel ifadenin dışdünyada var olan bir şeyi imlemesinin, ancak o imleme edimin gerçekleştiği bir toplum bağlamında söz konusu olabileceğini ve genellikle her dilsel edimin toplumsal bir edim olduğunu belirtiyor. (10). H. Rızatepe'nin oluşturduğu tartışma ortamı, Frege'ci kuramla, Doğrudan İmleme Kuramı'nın temsilcilerinin görüşlerine ilişkin ayrıntıları dile getirerek sürüp gidiyor. Ancak, tartışmayı Türkçe yeni terimler önererek sürdürecek olan Vehbi Hacıkadiroğlu'nun da görüşlerini anlamak bakımından şu noktaya biraz olsun dokunmak gerekiyor.

H. Rızatepe'nin saptayışına göre, "Doğrudan imleme öğretisi ancak fizik bakımdan ortada ve yakında olup gösterim konusu olabilen, işaretlenebilen şeyleri imleyen ifadelere uygulanabilir. Bugün artık kimseye 'Aristoteles' sözünün imlemi doğrudan imleme öğretisini savunanların öne sürdükleri yolla öğretilemez. Çünkü 'Aristoteles şudur' diye gösterilecek fiziksel bir varlık kalmamıştır ortada." (11)

Felsefe Tartışmaları 8. Kitap'ta da H. Rızatepe daha çok, **6.Kitap**'ta Doğrudan İmleme Öğretisinin temsilcisi olan Tunca Eşel'in öne sürdüklerini yanıtlamaya çalışır ve Frege'ci öğretiyle Doğrudan İmleme Öğretisinin özsel ayrımını belirginleştirir: (...) "Frege'ci kuramın temel iddiası bir isim ile imleme arasındaki bağıntının hep bir belirleyici betim ve onun anlatımı olan kavram aracılığıyla belirlendiğidir; imlenen birey belirleyici betiminin dile getirdiği, onun anlatımı olan kavramı zorunlu örnekleyecektir: kimliğini bu ve bunun gibi- örneklemeler sayesinde kazanır (12). Öyleyse, Fregeci öğreti için "Vazgeçilmez koşul imlem ile kavram arasındaki bağıntının konusuna mutlak uygun bir betim aracılığıyla, yani imlediği bireyin anlatımı olan kavramı zorunlu olarak örneklediği bir betim aracılığıyla, kurulmasıdır." (13) Oysa Doğrudan İmleme Kuramının yandaşları, "tür isimlerine tekabül eden kavramlar olduğunu kabul etmekle birlikte isimlerin imlemlerinin ancak kavramlar aracılığıyla belirlendiği görüşüne katılmazlar." (14) H.Rızatepe açısından sonuç olarak şu denebilir: her iki öğretinin de, kuramın da kavramlara verdikleri ağırlık bakımından aralarında çok büyük farklar vardır.

Hiç kuşkusuz sorun bilgi kuramsal ve dilsel bağlamda büyük önem kazanıyor: Varolan ile dil arasındaki ilişki nasıl kuruluyor? Düşünmenin, kavramları oluşturan bir alan olarak düşünmenin -dolayısıyla kavramların- buradaki payı nedir? -Ortaçağdan beri hatta bir bakıma Aristoteles bağlamında Antik çağdan beri, varolana ilişkin düşünmenin kavramlar aracılığıyla gerçekleştiği, dilin doğrudan dış dünyadaki varolanı değil herşeyden önce, kavramı dile getirdiği üzerinde ayrıntılı olarak durulmuştur. Bunu en açık biçimde dile getirenlerden biri William Ockham olmuştur.

Vehbi Hacıkadiroğlu'nun **Felsefe Tartışmaları 9. Kitap**'ta yer alan açıklamaları bu noktaları da haklı olarak anıştırdığı için büyük önem taşımaktadır. V. Hacıkadiroğlu "Reference" teriminin Türkçe karşılığı olarak neden "yönletim" ve "imleme" terimlerinin önerilemeyeceğini dile getirirken, Locke'çu bir felsefi söylemin de temsilciliğini yapıyor. Ona göre tartışma, "adlarla referansta bulundukları nesneler arasındaki bağıntının doğası" (15) olarak açıklanabilir. "İki tartışmacı da sözü geçen terimleri İngilizce 'reference' terimi karşılığında kullanıyor. Bunlardan hangisinin uygun olduğuna karar verebilmek için, önce anlatılmak istenen bağıntının doğası üzerinde bir karara varmak gerektiğini sanıyorum." (16) diyor.

Bu bağıntı genel felsefi söylemde oldukça köklü bir gelenek yaratmış olan ve J. Locke'da en büyük temsilcisini bulmuş olan görüşte ileri sürüldüğü gibi midir? Başka deyişle, ad ile nesnesi arasındaki bağıntı kavram aracılığıyla mı kurulur (ki çağdaş dilbilim de büyük ölçüde bu görüşe yakın ya da bu görüşü destekleyici nitelikte bilgiler oluşturmuştur) ya da adlar doğrudan nesnelerin yerini tutmamakla birlikte, adın anlamını belirleyen bir kavrayışlar, tasarımlar, ideler öbeği mi vardır (Frege'ye göre adın anlamı var); yoksa doğrudan imleme kuramının öne sürdüğü gibi nesne ile adı arasındaki bağ doğrudan mıdır?

"Locke'a göre özellikle basit idelerin ve cisimlerin adları zihindeki soyut ideleri imlerler ve bu ideleri üretmiş olan (bu idelerin ortaya çıkmasına yol açan demek daha yerinde olur; çünkü ideyi, nesne üzerinden üreten zihindir) gerçek varlıkları da yalnızca ima ederler." (17) V.Hacıkadiroğlu'nun Locke'a ilişkin yorumu şöyle devam ediyor "Adlar kavramların yerini tutan birtakım anlamsız imlerden başka bir şey olmadığına göre, bunların gerçek nesnelerle doğrudan ilişkisi bulunamaz. Bağıntı ancak kavramlar aracılığıyla kurulabilir." (18) Adların kendi başına bir anlamı yoktur. Adların anlamla ilişkisi, içinde kullanıldıkları tümceleri anlamlı kılmak demektir.

Ayrıca "Locke'a göre nesnelerin gerçek özü (real essence) bilinemezse de, doğrudan doğruya bir anlaşma ürünü olan adsal öz (nominal essence) kesinlikle bilinebilir." (19)

Locke'çu tavrı benimseyen V.Hacıkadiroğlu, "reference" terimine dolayısıyla "bedautung" terimine Türkçede nasıl bir karşılık önerileceği konusunda ise şunları dile getiriyor: "Frege adların doğruca nesnelerin yerini tutmadığını açıkça belirttiğine göre adın nesneyle bağıntısına türkçede imleme demek doğru olmaz gibi görünüyor. Frege,

İngilizceye 'reference' diye çevrilen 'bedautung' sözcüğünü nesnenin **yerini tutma** ya da onun **imi olma** bağıntısı için değil de dolaylı bir bağıntı için kullandığına göre bunu Türkçeye **yöneltme** yada **ima etme** olarak çevirmenin daha uygun düşeceğini sanıyorum." (20)

Ancak imleme, imletme ya da imletim ayrımı yapılarak bu karışıklıktan kurtulmak olanaklıdır.

Artık dilbilimsel verilerin de ışığında nesne ile adı arasındaki ilişki, ister adların belirli anlamları (adın anlamı onun kavramı olacaktır) olsun ister olmasın, kavramlar aracılığıyla kurulmaktadır. İmleme denince de, kavram üzerinden nesnenin imlendiği, herhangi bir biçimde varolanın (dış dünyada, düşünmede, dilde) imlendiği açıktır.

İletişim olgusunda da bir özne, bizzat ımlemeyi gerçekleştiren özne, bir başka özneyi imleme ediminin içine sokar; ona orıda bulunan kavramın üzerinden giderek, nesneyi imletir. Öyleyse yönletim ya da yöneltim-yöneltme yerine bu bağlamda olup bitenler gereğince, duruma göre- "imleme", "imletme" (ya da imletim) terimleri kullanılabilir.

Kullanılan terimin ardındaki kavramsal çerçeveyi iyice belirginleştirmekle durum daha iyi anlaşılabilir. Bu bağlamda, öznenin bizzat gerçekleştirdiği edim imleme edimidir. Ancak bir özne, başka öznelere herhangi bir imi, imlemlere götürme edimi yöneltme, yöneltim olabilir. Fakat bunun için de yöneltme, yöneltim yerine "imletme" terimi kullanılabilir. Belli bir öznenin edimi hangi tarzda olursa olsun, imleme edimidir; ama ancak başka özne açısından bir yöneltme sözkonusu olabilir; çünkü "öteki özne", herhangi bir im ile imleme arasında bağ kurmaya, belli bir imleme edimini gerçekleştirmek üzere yöneltilmektedir. Bunun nasıl başarıldığı da hiç kuşkusuz önemli bir sorun olarak ortada durmaktadır. Yöneltme, imletme ile karşılanabilir. Diğer özneye bir imleme edimini gerçekleştirmek üzere etkide bulunma; onun bu imlemeyi bizzat kendisinin gerçekleştirmesini sağlama.

İşte daha bu noktada, bu edimin doğrudan doğruya nesneler ve anlamları olduğu savlanan adlar düzleminde olamayacağı ortadadır: imleme edimi -yer yer- kimi zaman, başka bir özneyi imleme edimini gerçekleştirmek üzere yöneltirken, yönelttiği yapı hiç bir şekilde nesnenin kendisi ya da dış dünyada varolanlar düzlemi değildir; bu düzleme ilişkin kavramsal çerçevedir, kavramın kendisidir. Bir özne, öteki özneyi ister imlerin (dilsel yapıların) oluşturduğu yapıya yöneltiyormuş gibi görünsün, ister nesnenin kendisine yöneltiyormuş gibi görünsün, yöneltilen öznede herhangi bir kavramsal çerçeve o imleme ilişkin bir kavram yoksa, yöneltme edimi ya da imletme gerçekleşmeyecektir. Dilsel imleri, bir şeyin imi kılan-anlamlı kılan- zihinsel, düşünsel alan ve bu alanda yer alan kavramlardır. Dış dünyada varolanların da bir anlam kazanması yine düşünsel yapılar üzerinden gerçekleşmektedir; düşünsel yapılar aracılığıyla oluşmaktadır. İşte bu ön bilgilerden, ön açıklamalardan sonradır ki ancak, doğrudan yöneltme ya da imletme kuramı ile onun dışında kalan anlayış biçimi (ya da biçimleri) üzerinde bir tartışma gerçekleştirilebilinir.

NOTLAR:

(1) Arda Denkel, "Bazı Terimler Üzerine Notlar" **Felsefe Yazıları 3. Kitap Yazko Felsefe Yazıları Dizisi: 3** İstanbul 1982 ss.105-111

Arda Denkel, **Felsefe Yazıları 4. Kitap**

Arda Denkel, "'Yönetim' Terimi Üzerine Notlar", **Felsefe Tartışmaları 5,** İstanbul 1989 ss.43-46

Harun Rızatepe, "İmleme Yolları", **Felsefe Tartışmaları 5. Kitap**, İstanbul 1989, ss.47-64

Tunca Eşel, "Doğrudan Yönetim Kuramı", **Felsefe Tartışmaları 6. Kitap**, İstanbul 1989, ss.108-115

Harun Rızatepe, "İmleme Konusunda İki Farklı Yaklaşım", **Felsefe Tartışmaları 8.Kitap**, İstanbul 1990, ss.72-76

Vehbi Hacıkadiroğlu, "İmleme mi Yöneltme mi?" **Felsefe Tartışmaları 9. Kitap**, İstanbul 1990 ss.126-133

Harun Rızatepe, "İmlemeyle İlgili Üç Görüş" **Felsefe Tartışmaları 10. Kitap** istanbul 1991, ss.113-116

Vehbi Hacıkadiroğlu, "Yine İmleme ve Yöneltim Üzerine", **Felsefe Tartışmaları 10. Kitap** İstanbul 1991, ss.117-119

(2) "Eskiden olduğu gibi şimdi de, uygun bir karşılığın (zorunlu ya da tek karşılığın bu olduğunu söylemiyorum) 'yönletim' olduğu kanısındayım. Gerekçelerim şunlar: burada bir yönlendirme sözkonusudur, ama yapılan bir 'yöneltme değildir'. Çünkü yöneltme hem doğru olandır, hem de yönlendirmeyi başarmış olmayı içerir. 'Yön' ad kökünden 'olma' ifade eden 'en' eki yerine daha çok 'nesne ile ilgili bir şey yapmak' anlamını taşıyan 'le' eki ve onunla birleşik olarak 'ettiren' eki 'it'i kullanarak 'yönletmek' mastarı elde edilecektir. Bu türetilen sözcük hem istenilen biçimde geçişlidir, hem de 'reference'daki dolaylılığı dile getirebilmektedir. Buna dayanarak 'to refer'e karşılık 'yönletmek', 'reference'a karşılık, 'yönletim', 'referent'a karşılık 'yönletilen' sözcüklerini önerdim." (Arda Denkel, **Felsefe Tartışmaları 5. Kitap**, İstanbul 1989, ss.45-46

(3) Arda Denkel, **Yönletim**, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, istanbul 1981 s.60

(4) A.g.y. s.61

(5) Arda Denkel, "Sunuş" **Felsefe Tartışmaları 5. Kitap** İstanbul 1989, s.3

(6) Oruç Aruoba, **Felsefe Yazıları 4. Kitap**, İstanbul ss.170-171

(7) A.g.y. s.171

(8) A.g.y. s.171

(9) A.g.y. s.172

(10) Harun Rızatepe, "İmleme Yolları", **Felsefe Tartışmaları 5. Kitap**, İstanbul 1989, s.47

(11) A.g.y. s.59

(12) Harun Rızatepe, "İmleme Konusunda İki Farklı Yaklaşım", **Felsefe Tartışmaları 8. Kitap** İstanbul 1990 s.74

(13) A.g.y. s.74

(14) A.g.y. s.74

(15) Vehbi Hacıkadiroğlu, "İmleme mi, Yöneltme mi?", **Felsefe Tartışmaları 9. Kitap**, İstanbul 1990, s.126

(16) A.g.y. s.126

(17) A.g.y. s.127

(18) A.g.y. s.128

(19) A.g.y. s.128

(20) A.g.y. s.131

BENİMLE GEORGİA'YA GEL

Bak şu kente ve gör: Nasıl da yaşlanmış
Anımsa ne kadar sevimliydi eskiden
Yüreğinle değil aklınla bak ona
Ve de ki: O artık yaşlandı
Benimle Georgia'ya gel
Orada yeni bir kent kuralım
Ve bu kent de taş yığınına dönerse
Çekip gidelim oradan
Bak şu kadına ve gör: Nasıl da yitirmiş sıcaklığını
Anımsa ne kadar güzeldi eskiden
Yüreğinle değil aklınla bak ona
Ve söyle: Yaşlandı o.
Benimle Georgia'ya gel
Orada yeni kadınlar arayalım
Ve bu kadınlar da yaşlandığında
Çekip gidelim oradan
Bak şu düşüncelerine ve gör: Nasıl da eskimiş
Anımsa eskiden nasıl yararlıydılar
Onlara yüreğinle değil aklınla bak
De ki: Eskidi bu düşünceler
Benimle Georgia'ya gel
Göreceksin orada yeni düşünceler var
Ve onlar da eskirse eğer
Çekip gidelim oradan

BERTOLT BRECHT
ÇEV: NECDET NEYDİM

EKSOTERİK!

Arda DENKEL

Felsefe tarihi geleneği Aristoteles'in yapıtlarını "eksoterik" ve "esoterik" olarak iki öbeğe ayırır. Önceki türe giren yapıtlar bugün birkaç fragman dışında kayıptır. Konumuz, bu ayrımın nasıl anlaşılması gerektiğine ilişkin.

Geçenlerde Hilmi Yavuz bu iki terime yeni ve farklı bir yorum getirdi. Ona göre yukarıki terimler, Aristoteles'in entellektüel gelişiminde[illegible] bir "kopmaya" ilişkin olarak, "felsefe dışı" ve "felsefi" diye anlaşılmalı. Yavuz, **Gösteri**'nin Ocak 1993 sayısındaki "Okuma Notları"nda benim **Felsefe Tartışmaları**/12'de çıkan "Yayımlanışları Öncesinde Aristoteles'in Yapıtları" adlı yazımda varsaydığım "eksoterik-esoterik" ayrımına karşı çıkıyor. Öncelikle vurgulamak gerek, o yazım bu karşıtlığın anlamını ele alan bir çalışma değildi ve dolayısıyla terimler orada belli bir "iddia" içermeksizin, sözlükte ve felsefe tarihindeki "standart" anlamlarıyla kullanılıyorlardı. Şimdi de bağlı kalmaya niyetli olduğum bu standarta göre "eksoterik" popüler, halka sunmaya uygun, değerli bir bilgiyi paylaşanların oluşturduğu öbeğin dışında kalan çevrelere de maledilmiş, demek. "Esoterik" ise bunun karşıtı, yani uzmanlar arasında eğitim veya araştırma için kullanılıp tartışılması amaçlanan, dış çevrelere kapalı, ortak bir birikimi paylaşan küçük bir insan öbeğinin malı, diye anlaşılıyor.(1) Yavuz standartı ancak sınırlı bir ölçüde onaylıyor. Ona göre "eksoterik sıfatı, Grekçede, ya i) 'felsefe dışı'... ya da ii) dışarıda kalanlara seslenen anlamına gelebilir". Bunlardan hangisini benimsediğini bilmek gerek, çünkü yorumlardan ikincisi yukarıda belirlenen standart içerikle örtüşürken birincisi bambaşka bir anlama geliyor. Yavuz'un daha sonra eklediği görüşlerden, (i), yani "felsefe dışı" üzerinde karar kıldığı anlaşılıyor.

Yavuz'un görüşlerinin benimkilerden nasıl ayrıldığının ayrıntılarına geçmeden önce bir saptama yapmak istiyorum. Aristoteles'in kimi yapıtlarından söz ederken "eksoterik"i "felsefe dışı" diye belirlemek kanımca doğru olmaz ve büyük olasılıkla filozofun bu sözcükle kastettiği şeyi de oldukça çarpıtır.(2) "Felsefe dışı", felsefe değil, ya da felsefe olmayan, anlamına geleceğine göre, böylece Aristoteles'in yayımlayarak halka açtığı, halka yönelttiği yapıtlarını **felsefe olarak görmediği** ileri sürülmüş olacak. Buysa bana oldukça **aşırı** bir savmış gibi geliyor. Kanımca, popüler olsa bile felsefe yine de felsefedir. Felsefi düşünceyi popülerleştirirken onu temelsiz bir kurguya dönüştürmek tabii ki mümkündür ama bu kaçınılmaz olan bir şey değildir. Yukarıda da öne sürdüğüm gibi, eğer bir "dışlama" olarak düşünülecekse, "eksoterik"i okul dışı, uzmanlık dışı, belli bir alandaki profesyonellik dışı diye anlamak olanağı var.

Yavuz, Aristoteles'in yapıtlarının bu terimlerle iki öbeğe ayrılışını benim gibi yorumlamadığını belirtiyor. Kaygısı şu: "Denkel'in yorumu, felsefenin felsefeciler dışında (Copleston'un deyişiyle 'halk için') ve felsefeciler için iki ayrı biçemde yapılabileceği konusunda son derece sakıncalı bir argümana yol açabilir" Sonra, felsefe tarihçisi Jaeger'a dayandığını belli belirsiz hissettirmek ötesinde bir gerekçelendirme, kanıt ya da argüman vermeksizin, şu kesin yargıya atlıyor: "...'eksoterik' sıfatının, 'Aristoteles'in yakın öğrencilerinin dışında kalanlar'la hiçbir ilgisi yoktur. Büyük olasılıkla Aristoteles, Platon'la hesaplaştığı (onu eleştirdiği ya da benimsediği) diyaloglarını, kendi entelektüel gelişmesindeki felsefi bir kopma'yı göstermek için, abartılı ve ironik bir vurgulamayla 'felsefe dışı' ('Eksoterik') olarak nitelemiştir, hepsi bu!.." Tabii bu, Jaeger'in savı değil, Hilmi Yavuz'un kendi görüşü. Çünkü Jaeger, içlerinde Aristoteles'in olgunluk döneminin felsefesiyle çelişen öğretiler barındırmaları dolayısıyla eksoterik yapıtları doğruyu aramaktan çok gösteriş yapmak amacındaki şişirme metinler olarak nitelendiren kimi İlkçağ düşünürlerini eleştirmişti.(3) Yoksa Aristoteles'in kendi eski çalışmalarına bütünüyle sırt çevirmiş olduğunu öne sürmemişti.

Aristoteles'in "eksoterik" yapıtlarından söz ederken ne demek istemiş olduğu konusu kuşkusuz önemlidir. Oysa terimin bu filozoftan sonraki yirmi üç yüzyıl içinde kazanmış olduğu bir anlam da vardır ve Aristoteles'in sözcükten kastettiği şey sonradan yerleşen anlamdan farklı olsa bile, onu "düzeltemez" Aristoteles'in "eksoterik"i hangi anlamda kullandığını kesin bir biçimde saptayabilsek bile, bu veriyle, daha sonraları standartlaşan kullanımın içeriğini yeniden belirlemiş, bunu yanlışlamış ya da değiştirmiş olamayız. Olsa olsa, felsefe tarihinde yerleşen bir anlamın filozofun kendi kastettiği şeyden farklı olduğunu kavramış oluruz. Felsefe terimlerinin çağlar boyunca bu tür semantik değişimler geçirmesi olağandır. Sözün kısası Aristoteles'in kastettiği şeyi doğru olarak saptasak bile bundan standart kullanımın "temelsiz olduğu" gibi sonuçlar çıkarsayamayız. Çünkü böylesi kullanımların temeli, kullanım aşamasında geçerli olan uzlaşımdır. Yine de bunun üzerinde daha fazla durmayacağım. Amacım, tartışmayı bu konu üzerinde yoğunlaştırmak değil.

Daha önce değindiğim bir nokta

şimdi önem kazanıyor. Dikkat edilirse, Hilmi Yavuz yukarıki yargısıyla söylemek isteyebileceğinden daha fazlasını öne sürmüş oluyor. Çünkü Aristoteles eğer Platon'la hesaplaştığı dönemin çalışmalarını "kopma" yüzünden "felsefe dışına" atıyorsa, bu yapıtları için, onları popüler saymanın ötesinde bir dışlama yapmış, onların değerini, hatta içeriklerinin felsefi olduğunu bile, yadsımış oluyor. Peki bu, Jaeger'ın aynı yapıtlara bağladığı önemle nasıl bağdaşacak? Yavuz'un yorumu izlenecek olursa, bir Aristoteles tarihçisi olarak, Jaeger Aristoteles'in kendi söylediklerini yalanlamış mı sayılacak? Felsefe bile olmayan yazıların bu düşünürün felsefi gelişiminde nasıl bir önem taşıdığını açıklamak epey güç olsa gerek.

Önceki yazımda Jaeger'ın bu bağlamda söylediklerini tartışmamıştım, çünkü böyle bir şey konumun kapsamı içine girmiyordu. Abartılardan sakınmak koşuluyla, birçok başka felsefeci gibi ben de Jaeger'ın Aristoteles'in gelişme dönemine ilişkin düşüncelerinin büyük bir bölümüne katılıyorum. Ne var ki, bu değerlendirmelere katılmak aynı zamanda eksoterik-esoterik karşıtlığını halk için-uzmanlar için anlamında kavramaya engel değil. Çünkü ayrımı böylece saptamak Jaeger'ın ayrıma ilişkin olarak savunduğu şu üç savla çelişik değil: (i) Aristoteles'in eksoterik olarak nitelenen gençlik yapıtları onun olgun felsefesine aykırı düşen Platoncu bir bakış açısı içermekteydi, (ii) bu gençlik yapıtları Aristoteles'in felsefi gelişimini anlamak açısından çok önemlidir, ve (iii) bu yazıların olgun döneminkilerle olan ilişkisini, dayanaksız inancın doğruluğa olan ilişkisine benzeterek kavramaya çalışmış olanlar yanılmışlardır.(4) Şimdi biz, bir yandan bunların hepsini onaylarken, öte yandan da Aristoteles'in sonraki dönem yapıtlarını yayımlanmış (dışa açılmış) olan gençlik yazılarından farklı tuttuğunu, onları okulundaki uzman düşünürler dışındakilere açmadığını tutarlılıkla öne sürebiliriz. Bunda bir sorun yok. Bu üç savı yanısıra, Jaeger ayrıca esoterik denilen yapıtların bir "gizli öğreti" oluşturdukları inancına da karşı çıkıyor. Daha aşağıda da değineceğim gibi, "gizli öğreti" savının bir abartı olması epeyce olasıdır. Oysa bu savı değillemek, aynı yapıtların **halka açılmamış** olduklarını da değillemeyi gerektirmiyor. Çünkü halka açılmıyor ve dolayısıyla uzmanlar arasında kullanılıyor olmak başka, yasaklı ya da gizli olmak yine başka bir şey. Bütün bunlar bir yana, Aristoteles'in felsefi kopuşunu vurgulamak amacıyla, eski çalışmalarını felsefe dışına atan bir terim seçtiğine inanmak da zor. Retorik dersi de veren bu büyük filozof vurgu için daha uygun bir ifade bulamaz mıydı? Kanımca Yavuz burada benimle tartışmak yanısıra kozunu Aristoteles'in kendisiyle de paylaşmak gereğinde.

Tabii ben, ele aldığımız terim çiftinin popüler-uzmanca anlamında düşünülmüş olduğunu öne sürmekle kalmıyor, Yavuz'un böyle bir ayrımı sakıncalı buluşuna da karşı çıkıyorum. Bu savımı gerekçelendirmeden önce birkaç küçük noktaya değineceğim. Yavuz, **Lucerna**'da yayımlanan bir yazıdaki "eksoterik" sözcüğünü "esoterik" olarak düzeltiyor. Haklıdır; ancak görünüş bir yana, değinilen bu yazıyı ben yazmadım! Sözkonusu metin banta kaydedilmiş bir konuşmamın yazıya çevrilerek yayımlanmış "versiyonudur" ve yayımı öncesinde bana ne gösterilmiş ne de haber verilmiştir. Aslını oluşturan konuşmaya göre bu metinde birçok eksiklik, kopukluk ve yanlışlık bulunuyor. İçindeki bu tür hatalardan ben sorumlu olamam. (Yeri gelmişken söyleyeyim, Yavuz'un yazısında gönderme yaptığı Lloyd'un kitabının başlığı da yanlış yazılmış.)

İkinci nokta: Aristoteles'in kendi okulunu kurduktan sonraki felsefesini **deneycilik** (Yavuz'un terimiyle "empirisist" bir düşünce) diye nitelemek benim pek onaylayamayacağım bir şey. "Deneysel" (emprik) bir yönü olmayı, deneye büyük değer vermeyi, ya da Allan'ın dediği gibi, Platoncu idealizmden deneyciliğe doğru bir kayışı sergilemeyi,(5) kendisi bir "deneyci yaklaşım olmak"tan özenle ayırt etmek gerektiği inancındayım.

Üçüncü nokta: Yavuz, "Aristoteles'in sık sık yinelediği kendi deyişiyle, esoterik yapıtlar ürettiği biliniyor elbet" diyor. Ben bunu bilmiyordum. Aristoteles'in gençlik yapıtları için "eksoterik" sözcüğünü kullanmış olduğunu biliyorum ama, olgun döneminin yapıtlarına onun kendisinin de "esoterik" dediğini hiç duymamıştım; bu ortaya yeni çıkartılan bir bilgi olmalı. Ben bu terimi kullananların hep sonraki Aristotelesçiler olduğunu sanıyordum. Bu bilgisizliğime Jaeger da katılıyor. Sonraki Aristotelesçiler'den söz ederek, "Dışarıdaki dünya için amaçlanmış bu eksoterik konuşmalarla karşıtlık içindeki (olgunluk dönemine ait) metinleri gizli bir esoterik öğreti külliyatı olarak kurguladılar; oysa Aristoteles'te böyle bir kavramın ya da deyimin izi bile yoktur" diyor.(6) Yavuz, verdiği bu yeni bilgi için bize bir kaynak gösterirse sevinirim.

Son olarak "eksoterik" yapıtların diyalog oldukları görüşüne değiniyorum: Bunların en önemlisi olarak değerlendirilen **Protrepticus** bir çok tarihçiye göre bir söylev biçiminde kaleme alınmıştı ve diyalog değildi. Bunu Yavuz'un kaynak olarak gösterdiği Allan da Jaeger da onaylıyor.(7) Dolayısıyla konumuz olan ayrımı (parantez içlerinde olsa da) bir diyalog-metin ayrımı olarak saptamanın doğru olmadığı kanısındayım.

Ben, felsefenin uzmanca ve bir meslek olarak (profesyonelce) yapılması gerektiğini savunanlardanım. Tarihte ciddi ve özgün düşüncenin büyük bir çoğunlukla bu biçimde gerçekleştirildiği, felsefenin niteliğinin ve sağlıklı gelişiminin böyle korunduğu düşüncesindeyim. Sırf bir entelektüel zevk, bir doyum için de felsefe okuyabilir, tartışabiliriz. Böyle

bir şeyi profesyonelce yapmak **zorunda değiliz**. Ama eğer belli bir düzeyde özgün düşünce üretmeyi amaçlıyor ve bir yerlere ulaşmak istiyorsak işi çok daha sıkı tutmak, örgün bir biçimde uzmanlık oluşturmak gereğindeyiz. Bunun yanı sıra ben felsefeyi kitlelere ulaştırmanın da çok önemli bir şey olduğuna inanıyorum. "Yaygın felsefenin" bulunmadığı bir ülkede özgün düşüncenin kolay kolay tutunamayacağını düşünüyorum, ancak felsefeyi kitlelere ulaştırmayı, onu üretip geliştirmekten ayrı tutuyorum.

Yapıtları esoterik ve eksoterik olarak ikiye ayıran Aristotelesçilerin gerekçeleri arasındaki en önemlisini uzmanca felsefeyi popülerleştirmekten sakınışları olarak görüyorum. Kanımca bu hiç de boş yere yapılmış bir şey değil. Çünkü gerçekten de felsefe öncelikle kitlelere yönelen bir entelektüel çaba olmak yerine, çok daha az sayıdaki insanla yapılan bir **doğruyu arama** uğraşıdır. Bu, insanın doğasındaki **bilme** isteğini karşılamaya dönük etkinliklerden biridir ve örneğin edebiyattan çok farklıdır; özgün felsefe kitle okuru için yapılmaz. (Kitle okuru felsefeye zaten pek bir ilgi de göstermez. Felsefe kitaplarını kaç nüsha sattığını, satılanlarınsa kaçta kaçının gerçekten okunduğunu bir düşünelim!) Özgün felsefe kimi özel durumlar dışında, halka ulaşmak amacı olmadan, belli konulardaki anlayışı, kavrayışı geliştirmek amacıyla yapılır. Yöntemi ve sorularını soruş biçimi bir yana, doğruluğun arayışı olarak felsefe, bilime çok daha yakındır. Yine aynı nedenlerle bilim de daha dar çevreler içinde uzmanca ve bir meslek etkinliği olarak yapılır, zamanının bütününü araştırmaya vermeyi gerektirir. Başka işler yanısıra, arada bir, biraz da bilim (veya felsefe) yaparak özgünlükler üretilemez.

Tabii ki özgün araştırma yanısıra bilim de popülerleştirilebilir ve buna da önemle gerek vardır. Popülerleştirildiklerinde bilim de felsefe de içeriklerinden yitirirler. Uzmanlık işi oluşları onların amatörce de yapılabilmelerine engel değildir ama amatörce yapılan bilim de felsefe de çoğu kez "amatör işi" olurlar. Bundan kalkarak, öne sürdüğüm şeyin felsefenin kapılarını bir avuç seçkin kişinin dışındakilere kapatmayı içerdiğini iddia etmek bir demagoji olurdu. Kapılar elbette ki herkese açıktır. Ama bu açık oluştan bu yönde gerekli eğitimi, çalışmayı, uzmanlaşmayı gerçekleştirmiş olmasa bile, her önüne gelenin her düzeyde felsefe yapabileceği sonucunu çıkarsayamayız. Çünkü, bir yasak veya engel bulunmasa da, bu iş her önüne gelenin harcı değildir. "Yapabilmeyi" sağlayan fark, eğitim ve uzmanlığın yarattığı farktır. Kimi ayrıcalıklar dışında, felsefede uzmanlık profesyonelliği, profesyonellik de uzmanlığı getirir. Keşke daha çok insan yaşamını bu işe adamaya karar verebilse!

Profesyonelce felsefeye karşı çıkan kimileri, arkalarını zaman zaman Wittgenstein'ın bunu yadsıyan sözlerine dayıyorlar. Doğrudur, Wittgenstein böyle şeyler söylemiş ve felsefesini alışılmışın oldukça dışında kalan bir biçemle yazmıştır. Oysa bu onu ne amatör kılar, ne de onun uzmanlığa verdiği (aşırıya varan) önemi gölgeler. Wittgenstein durmaksızın çalışan ve yaşamının kimi dönemlerinde verdiği aralar dışında çalışmasını bütünüyle felsefe üzerinde yoğunlaştıran bir filozoftu. Tıpkı Aristoteles gibi, o da, felsefesini kitlelere açmaktan özenle kaçınmış, hatta daha da ileri giderek, seminerlerini felsefe öğrencilerinin bile ancak çok küçük bir bölümünün izlemesine izin vermiştir. İkinci dönem felsefesini yaşamı süresince yayımlatmamış, dar bir çevre içinde dolaşan ders notları dışında Wittgenstein'ın çalışmaları "gizli" kalmıştır. Bu düşünür basın-yayından da bucak bucak kaçmıştır. Kendisi hiç de popüler bir filozof değil, halka açık ise, hiç mi hiç

TÜRKİYE YAZARLAR SENDİKASI BASIN DUYURUSU

13 Şubat 1993

Türkiye Yazarlar Sendikası Genel Başkanı Oktay Akbal:
"Büyük yazar Aziz Nesin, demokrasimizin sigortasıdır. Bu yüzden Aziz Nesin'e çevrilecek silah, demokrasimize çevrilmiş bir silahtır."dedi.

Oktay Akbal TYS Yönetim Kurulu adına yaptığı açıklamada, ortaçağ bağnazlığı içindeki bazı çevrelere karşı düşünce ve yaratma özgürlüğünü savunmak uğruna Salman Rüşdü'nün "Şeytan Ayetleri" adlı romanının bir an önce Türkçeye de çevrilmesini istemesi üzerine aynı çevrelerce öldürülmesine karar verilmesini şiddetle kınayarak,
"Aziz Nesin çağdaş edebiyatımızın büyük ustalarından birisidir ve aynı zamanda büyük bir demokrasi savaşımcısıdır. Demokrasimizin sigortalarından biridir. Bu yüzden Aziz Nesin'i öldürmeye niyetli bir silah, aslında demokrasiyi de öldürmeye niyetlenmiş demektir. İnsanlık, Aziz Nesin gibi özgür düşünceden yana yaratıcıları gözü gibi korumak zorundadır. Bütün yöneticilerimizi bu konuda da bir kez daha uyarıyoruz." demiştir.

değildir. Kimileri için anlaşılmızlığını, ölümünden kırk yıl sonra, bugün bile korumaktadır. Wittgenstein ve felsefesi "esoterik" dediğimiz şeyin tarihteki tipik örneklerindendir.(8)

Aristoteles'e geri dönüyorum: Kimi gençlik yapıtlarını eksoterik diye nitelerken onun popülerliğe karşı ortaya koyduğu temkinli ve sınırlayıcı tutumdan başka iki noktaya daha değinmek gerekiyor. Felsefi içerikleri ne olursa olsun, Aristoteles'in eksoterik yapıtları yayımlanmaları amaçlanmış, böylece hazırlanmış, ve gerçekten de yayımlanmış metinlerdi. Esoterik denen kitaplarıysa ders notu olarak kaleme alınmış yazılardır. Atina'ya dönüp okulunu kurduktan sonra Aristoteles'in yayımlamak amacıyla yazdığı, örneğin **Atina Anayasası** gibi metinler oldukça azdır. Yavuz'un da belirttiği gibi, eksoterik yapıtların çoğunluğu Aristoteles'in hala Platon'un Akademia'sında bulunduğu dönemlerdendir. Bu aşamada kendisi, bir ustaya bağlı ancak bağımsızlık arayan, biraz da dik başlı, genç bir düşünür konumundaydı. Esoterik yapıtların üretildiği dönemlerdeyse Aristoteles artık kendi okulunu, yani Peripatos'u, kurmuş bulunuyordu. Bu tür okulların birleştirici niteliğine değinmekte buradaki konumuz açısından bir yarar var, çünkü onlar örneğin şimdiki üniversitelerde varolandan çok daha sıkı bir bağla bütünleşen kurumlardılar. Bunlar, öğrenim yanısıra birer "kardeşlik" (fraternite) birliği, bir tür din-dışı öğrenim tarikatı oluşturuyorlardı. Bu yönde iyice aşırı olduğunu bildiğimiz, daha erken dönemdeki Pitagoras'çı okul gibi, İ.Ö.4 ve 3. yy'ların okulları da, bir ölçüde içe kapanık ve iç dayanışmayla ayakta duran, dışarıya ve rakip okullara kendini kolayca açmayan örgütlerdendiler. Peripatos yanısıra Stoacılar, Epikurosçular ve kuşkuculuğa kucak açmış olan sonraki Akademia da böyleydi. Üstelik Peripatos'takilerin çoğunluğu, Atina'da yaşadığı halde orada doğmadığı için oy ve mülkiyet hakkına sahip olmayan **metik**lerdendi ve onlar Atina halkının gözünde zaman zaman Makedonya casusu gibi görülmekteydiler. Yapıtların dışa açılmamasının bir nedeni de bu olabilirdi.

Yavuz'un savını tarihsel verilere dayanarak da çürüteceğim. Bu amaçla Aristoteles'in eksoterik'ten kastettiği şeyin İlkçağ'da nasıl anlaşıldığına ışık tutan kimi belgeleri tanıtmak istiyorum. Eksoterik olanın okul dışı, popüler ve halka açık olmak anlamlarını taşıdığını destekleyen bu tarihsel verilerden biri, bize Plutarkhos'un (İ.S. 1.yy) aktardığı bir anektod. Kimi felsefe tarihçileri bunun düzmece olduğunu ve Andronikos'ça uydurulduğunu söylüyorlar. Anlatılan olayın gerçekleşmiş olup olmaması bütünüyle bir yana, İlkçağ'da eksoterik'in Aristoteles'e ilişkin olarak ne anlamda kavrandığını yansıtması bakımından, bu yine de çok önemli bir belge. Kanımca, sürdürdüğümüz tartışmayı da, sonraki belgelerle birlikte, bir sonuca ulaştırıyor.(9) Plutarkhos İskender'in Aristoteles'ten yalnızca ahlak ve insan bilimleri dersleri almadığını, onun ayrıca "daha gizil, güç ve önemli öğretileri de öğrendiğini, bunlara Aristoteles öğrencilerinin derin düşünsel (spekülatif) anlamına gelen **akroamata** ya da **epoptika** dediklerini, böyle konuların sıradan kişilere kapalı olduğunu, çünkü anlaşılabilmeleri için onları ustanın kendisinden dinlemek gerektiğini, bu bilimlerin herkese öğretilmediğini" söylüyor. İskender Asya'da seferdeyken Aristoteles'in böyle konuları içeren kimi yazılarını çoğaltıtırıp dağıttırdığını duyuyor ve ona şöyle bir mektup döşeniyor: "İskender'den Aristoteles'e selam. **Akroamatik** bilimleri ortaya çıkarmakla iyi etmedin. Eğer bizlere gizli olarak öğrettiklerin herkesin eline geçerse bizim onlardan üstün olan neyimiz kalır? Anlamanı isterim ki başkalarını gücümün değil bilgimin üstünlüğüyle yenmeyi yeğlerim" Aristoteles buna nükteli bir yanıt vermiş. Kısaca, bu kitaplar yayımlanarak "halka açıldılar ama halka indirilmediler" (İngilizce'de: "These books were published but not published") demiş.

İ.S. 2.yy'da yaşayan Aulus Gellius'un aynı konular üzerine aktardığı bilgiler yine seçkinci bir Peripatos görünüm çiziyor.(10) Aristoteles'in öğrencilerine verdiği dersler iki türdenmiş. "Bunların kimileri **eksoterik,** kimileride **akroatik**miş. **Eksoterik** adı, belagat sanatına, etkileyici tartışma yeteneğini geliştirmeye ve yurttaşlık bilgisine uygulanırmış. **Akroatik** ise daha gizli ve kesin olan felsefe türüne ilişkin olup doğanın diyalektik tartışmayla kavranılmasına yönelikmiş. Lyceum'da sabah derslerini **akroatik** konulara ayırır, yeterli yeteneği, eğitsel temeli ile çalışma istek ve sevgisi bulunmayanları bu derslere almazmış. **Eksoterik** olan güzel konuşma derslerini akşam saatlerinde aynı yerde yapar, bunlara sınırlama getirmeden her isteyeni kabul edermiş. Hep yürüyerek konuştuğu için, sonraki derslerine akşam yürüyüşü, öncekilere de erken yürüyüş dermiş. Aynı konulara ilişkin kitaplarını da, benzer olarak **eksoterik** ve **akroatik** diye ikiye ayırırmış"

Bu kaynaklar, çağımızda yapılan değerlendirme ve eleştirilerle aynı düzeyde tutulamaz. Bunlar felsefe tarihçilerinin deyimiyle "testimonia" niteliğindeki belgeler. Ola ki bunlar kimi abartmalı bilişiler de içersinler. Örneğin belki de, gerçekte Aristoteles yapıtlarını okul içinde "gizli" tutmayı burada anlatıldığı ölçüde bir tutku haline getirmemişti. Abartma olasılıkları ve dereceleri tartışılabilir. Ne var ki, bu tarihsel veriye karşın, konu edilen ayrımın "farklı bir düşünceyi sergileyen kendi gençlik dönemi yapıtlarının **felsefe dışı** sayılmasına ilişkin olduğunu" iddia etmek, eğer ortaya çıkarılmış başka kanıtlar da yoksa, kendini ilginç fakat temelsiz bir kurguya kaptırmak olurdu, diye düşünüyorum. Kanımca Cicero'nun Plutarkhos'tan yüz yıl kadar önce aynı konuya ilişkin olarak dilegetirdiği şeyler hem abartısız, hem de felsefe tarihçilerinin çoğunluğunca onayianabilecek

değerlendirmeler içeriyor: Cicero, Aristoteles ve Theophrastos'un en yüksek iyiye ilişkin çalışmalarında söz ederken iki tür kitap bulunduğunu, "bunlardan birinin kendilerince eksoterik diye adlandırıldığını ve popüler bir biçemde yazıldığını, öbürününse daha teknik olup bir not defteri biçiminde bırakıldığını" belirtiyor.(11)

Ülkemizdeki felsefenin gelişip güçlenmesi, biraz da popüler-uzmanca ayrımını gereğince sindirebilmemizle ilgili. Popüler felsefe yanısıra yaptığımız uzmanca ve profesyonelce felsefenin nicelik ve niteliğini ne ölçüde arttırırsak felsefedeki varlığımıza da o ölçüde güçlendirecekmişiz gibi geliyor. Evet, bize daha çok esoterik felsefe gerek! Bu, Aristoteles veya Wittgenstein'ın (belki) yaptıkları gibi ciddi felsefeyi kitlelerden saklamak, ya da onu bir ayrıcalık unsuru olarak kullanmak biçiminde değil, onların dahice başardıkları üstün nitelik, uzmanlık, ve işi profesyonel bir ciddiyetle ele alışları anlamında. Kısacası yetkinliğe götürmek anlamında esoterik bir felsefe istiyorum. Yaptığımız felsefede amaç okuru beğendirmek, etkili yazı, ince nükte ve zeka kıvraklığı gösterisinde bulunmak, eleştirdiği kişiyi "yenmek", gülünç kılmak olmamalı. Bunun yerine, mantıksal yetkinliğe, doğru olanı aramaya, anlayışı derinleştirmeye ve bilgiye yönelmeliyiz, diyorum. Şimdi önerdiğim reçeteyi bu yazıda tam olarak uygulayıp uygulamamış olduğumu soracak olanlara yanıtım şu: Bu yazı da eksoterik!(12)

NOTLAR:

1- Açımlamaya çalıştığım bu karşıtlığın sözcüklere verilen tek standard anlam olduğunu ileri sürmüyorum. Aristoteles'e ilişkin olarak kullanıldığında en uygun yorumun bu olduğuna inanıyorum.

2- Yavuz "eksoterik"in Grekçe'deki özgün anlamını D.J.Allan'dan ödünç alıyor. (Bkz.**The Philosophy of Aristotle**, Oxford University Press, 1978, s.6.) Peki Yavuz "outside philosophy"yi "felsefe dışı" diye aktarırken sözcüğü bu felsefeci tarafından kastedilmiş olan anlamda Türkçeleştiriyor mu? Bağlamı, ve eleştirimde dile getirdiğim noktaları gözönüne almazsak "outside philosophy" belki "felsefe dışı" diye de çevrilebilir ama Allan'ın işaret ettiği bağlamda bu sözcüklerin "felsefe dışı" felsefe (dünyası-çevresi) dışında (da) **bulunan** (yani halkın kullanımına da açılmış) anlamına gelmesi de olanaklıdır ("Felsefe dışı"nın asıl karşılığı "unphilosophical" değil mi?) Aristoteles'in kullandığı "eksoterik yapıtlarımızda söylendiği gibi" (As has been said in our exoteric works) ifadesindeki **eksoterik** "outside philosophy" anlamında düşünüldüğünde elde edilen dile getiriş "as has been said in our works outside philosophy" olacaktır ki bunu "felsefe dışı yapıtlarımızda söylendiği gibi" diye Türkçeleştirebilmek yanısıra "felsefe dünyası dışındaki (dışında da bulunan) yapıtlarımızda söylendiği gibi" diye de karşılayabiliriz. Peki "felsefe dışı" ile Yavuz'un kendisi "felsefe dünyası dışında da bulunan"ı kastetmiş olabilir mi? Bunu sanmıyorum, çünkü o zaman "kopuş" teorisini öne sürmesi olanaksızlaşırdı.

3- Bkz., **Aristotle,** Oxford University Press, 1950, s 34.

4- Bkz., **aynı yapıt** s.32-35

5- Allan, **aynı yapıt,** s.9 Allan'ın burada yaptığı şey, Aristoteles'i iki uç tutum arasında belli bir (dereceli) konuma yerleştirmek, uçlardan biri olan deneycilik içine oturtmak değil.

6- Jeaeger, **aynı yapıt,** s.32

7- Allan, **aynı yapıt**, s.10; Jeaeger, **aynı yapıt.** s.55

8- Hem esoterik hem de eksoterik yazılar yazan bir 20.yy filozofu olarak Russell'ı gösterebiliriz.

9- Bkz.,I.Düring, **Aristotle in the Ancient Biographical Tradition**, Acta Universitatis Gothoburgensis, Cilt LXIII, no.2, Göteborg, 1957 s.284.

10- **Aynı yapıt** s.431

11- **Aynı yapıt**, s.426-427 Ayrıca yine o dönemde yaşayan Strabon'nun da buna benzer bir değerlendirmesi var Bkz. **aynı yapıt** s.394

12- Bu yazıyı okuyarak görüşlerini belirten Necati Ilgıcıoğlu'ya teşekkür ediyorum.

BÖYLE BİR DÜNYA

Ben de sevmek isterdim, sevgilim
Tıpkı eskisi gibi
Cesur, çoşkulu, alabildiğine..
Biliyor musun?
Yüksek duvarlar,
Kapalı kapılar ardından
Gelen sesleri
Duyuyor musun?
Üçgen ağaçlarda
Sabahın alacasında
Hafiften sallanan
Genç bedenleri
Farkediyor musun?
Dünya
Açların gözbebeklerinde dönüyor
Görüyor musun?
Böyle bir dünyada ben,
Sevmek ne söz,
Yaşamaktan utanıyorum,
Biliyor musun?

12 Eylül 1981
İsmet KÜR

VANDALLAR...VAHŞİ SOSYALİSTLER... BRECHT RANTÇILARI... ÖTEKİLER

A. Necmettin BORTEÇİN

YOLCULUK

Eskişehir'e gidiyorum. Uzun süredir yolculuğa çıkmamıştım. Bu yüzden sevinçliyim. Sabah olmak üzere. Bilecik'i... Bozüyük'ü geçiyoruz. Kar yağıyor. Gecenin karanlığı karın beyazlığında... sıcacıklığında dağılıyor. İnce ince yağan kar ışıtıyor her yeri... her şeyi.

Kışı seviyorum. Anadolu'yu seviyorum. Anadolu'nun küçük küçük kentlerini... kasabalarını insanları uykudayken geçiyoruz. Küçücük... birbirine yaslanmış... sokulmuş evlere bakıyorum. Küçücük pencereleri... kapıları. İçerdeki insanları. Dünyalarını düşünüyorum. Karartılmış dünyalarını. Sanatın, kararmış dünyaları aydınlatacağına inandım hep. Sanatın değiştirici... dönüştürücü işleviyle bir şeylerin aydınlacağına inandım. Özlediğim... geleceğine inandığım güzel geleceğin... geleceğin güzel insanının, bugün insani...gerçekçi sanatı toplumsallaştırabildiğimiz ölçüde yaratılabileceğine inandım. Sanatın toplumsallaşması sürecinde mücadelenin... sistem dışı bir kanalda mücadelenin gerekliliğine inandım.

O küçücük... birbirine sokulmuş evlerin yoksulluğu acıttı içimi. Bilmezlikleri... yalnızlıkları... yabancılaşmışlıkları. Harap evlerin... yıkıntılara benzeyen binaların... çökmüş kaldırımların... itilmiş karaltılarına bakınca... Vandallar... dedim. Yoksa burdan Vandallar mı geçti. O uygarlık düşmanları...insanlık dışı "kültürsüzler"mi bu hale sokuyor bu güzelim Anadolu kasabalarını... kentlerini. Hayır öyle değilmiş, Vandallar geçmemiş. O uygarlık düşmanları değilmiş insan ilişkilerini böyle metalaştıran... evleri böyle yalnızlaştıran... yabancılaştıran. Binaların böyle harap karaltılar olmasına neden Vandallar değilmiş. Onlar geçmemişler burdan.

Otobüs ilerliyor. Kapitalizmin uygarlığı bu... diye düşünüyorum. Burdan Vandallar geçmedi. Kapitalizm hüküm sürüyor. Birbirine sokulmuş evlerdeki insanlardan kaçı tiyatro izledi. Belki de hiç izlemeden ölüp gidecekler. Kapitalizmin uygarlığında... çürüntü bir kültürle...

Radyosu açık otobüsün. Bir türkü... "dersini almış ediyor ezber..." Ezbercileri düşünüyorum. Sözlükçüleri. Elinde sözlükle dolaşıp... kavramları sözlükle açıklayan ezberciler. Toplumsal ilişkileri... tarihselliği yok sayan... kapitalizmin ideologlarını. Ezbercileri.

Ezberciler... size söylüyorum. Bırakın artık elinizdeki o sözlükleri. Toplumun bilincini dumura uğratıyorsunuz. Memet Fuat elinde sözlükle dolaşıp insanları normal... anormal diye ayırıyor. Adnan Özer eline bir sözlük almış insanlık tarihine Kavimler Göçü olarak geçmiş bir insanlık hareketini... toplumlar arası ilişki sonucu oluşmuş Vandalizmi egemen bir dille... kapitalizmin idolojisine yakışır bir biçimde sözlükle açıklıyor.

Sistemin verili aklıyla dolaşan ezberciler... sözlükçüler... size söylüyorum. Dinleyin. Hiçbir toplumsal ilişkiyi... bu ilişki sonucu oluşmuş kavramları sözlüklerle açıklamaya... haklı göstermeye kalkışmayın e mi. "Kendi aklınızı kullanma cesaretini" gösterin. Boşverin sistemin aklını.

DERSİNİZİ ÇALIŞIN

Adnan Özer **İktidar Yolu** dergisinin Kasım 1992 sayısındaki yazısını yazmadan önce dersini çalışmamış. Sistemin verili aklı... sözlüğü... ansiklopedisi ile yazı yazmaya çalışmış. Ezber geçtiği bir iki bilgi kırıntısı ile **İktidar Yolu** okurunun bilincini açmamış. Kelepçelemiş. Kapitalizmin ideologluğuna yakışır biçimde. İttirici tavırla. Alttan alta. Böyledir. Daha önce yazdım. Kapitalizm bir insanlık tarihi yazmadı. Kendi ideolojisini doğru... haklı gösteren çürüntü... püsürük uydurma bir tarih yazdı. Bu çürüntü tarih ile tarih bilinci edinilemiyor. Adnan Özer'in yazısı buna iyi bir örnek.

Vandallar'ın saldırdığı Roma İmparatorluğu uygarlığını kan... haydutluk... acımasızca istilalarla kurmuştur. Roma İmparatorluğunu uygar, bu uygarlığı istilalarıyla yerlebir eden Vandallara ilkel yakıştırması saldırganlığın... kimden geldiğine bakarak farklı algılamakla olanaklı elbette. Burjuva kendi geleneğini sürdüren köleci... emperyalist Roma için az gözyaşı dökmedi. Bu gözyaşı içinde yazdığı tarihte de özellikle Vandallara son derece acımasız davrandı. Aristokrat... köleci... soylu değildi Vandallar. Bu kültürün temsilcisi köleci... yayılmacı... kan dökücü Roma devleti Vandallardan kötü bir kötek yedi.

Vandal örneği tek başına bir anlam taşımıyor. Spartakus... ordusu... fransız ihtilalindeki halk... Ekim devriminde halklar... hepsi... hepsini anımsamak gerekiyor. Yıkıcılıklarına değil... neyi yıktıklarına bakmak gerekiyor.

Tarihe burjuva değerleri ile bakınca egemenlerin burun kıvırdığı Vandalları aklı sıra hakaret aracı diye kullanmak olanaklı. Ama insan hakaret etmeye çalışırken de dikkatli olmalı. Neden mi. Bakın Adnan Özer o ezberciliği... sözlükçülüğü ile bize

hakaret edecek ya... Vandallar diyerek... Şöyle yazıyor. "Latince kökeni vandali ve orum sözcüklerinden gelen vandalizm: İnsanlık dışı, kural tanımayan birinin davranışları; kültürsüz kişinin kendiliğinden eylemlerine temel aldığı görüş, olarak açıklanıyor." Buna, cehli mikap derler. Yani, bilmezlik kübü. Hem bilmiyor... hem bilmediğini bilmiyor... hem de bilmediğini bildiğini sanıyor. Sözlüğe bakıyor. Egemen bir dilin tuzağında yazıp çiziktiriyor.

Önce Adnan Özer şu "kültürsüzlük"ün ne olduğunu açıklasın bir. Ben köylü kültürünü yaşatanları... sosyalist kültürü... burjuva kültürünü doğru gösterenleri... kapitalist... ilkel çağların kültürünü... biliyorum. Ama hiç "kültürsüz" bir insan... ya da... lum düşünemiyorum. Böyle bir ... yok zaten. Ama Adnan Özer var sanıyor. Var sanmasının nedeni kültürsüz olmasından kaynaklanmıyor. Aksine son derece kültürlü biri. Kapitalist kültürün... burjuva kültürünün ideoloğu. Çünkü bu ideologlar kültürlerinin buyruğu ile burjuva kültürünü... kapitalist kültürü reddeden herkesi kültürsüz ilan eder. O da Vandalların bu halini kültürsüz diye... insanlık dışı diye tanımlayıp aklı sıra bizi aşağılayacak. Olmuyor. Egemen dille... sistemin yerleşik egemen diliyle konuşuyor... yazıyorsunuz. Yazdığınız dergi hangi iktidarın yolu... hangi.

Bilmezlik kübündeki yalnız Adnan Özer değil. "İktidar Yolu" imzalı yazıyı kim yazdıysa... yazarı da böyle. "'Enternasyonalizm adına, 'türkçe ve türkçe şiir' denilmesini bile olumsuz anlamda 'milliyetçilik' sayan...." diye süren yazı bunu gösteriyor. İki açıdan. Birincisi, **İnsancıl**'da bu anlamda... bunu böyle gösterecek tek ürün çıkmadı. İkincisi şu... 'olumsuz anlamda milliyetçi' ne demek. Olumlu bir milliyetçilik mi var. Beyler. Ya derginizin adı altındaki "Sosyalist Dergi" ibaresini kaldırıp 'Olumlu anlamda milliyetçi dergi' yazın... ya enternasyonalist olun... ya da insanlığın başındaki en büyük bela milliyetçiliğin 'olumlu'sundan söz edip egemen dille bilinçleri kelepçelemeyin... dumura uğratmayın.

Ortak bir kanıları var. Adnan Özer'le İktidar Yolu imzalı yazıyı yazanın. Bizim geçersiz ilan ettiğimiz yazarların, "Çok değerli" olduğu konusunda. Anlayamamışlar. Biz değersiz ilan etmedik. Hepsinin çok değerli olduğunu biliyoruz o yazarların. Hepsi çok değerlidir. Kapitalizm için. Kapitalizmin temel hakikatlerini... insanın metalaşmasını... yabancılaşmayı estetize ettikleri... sol rant yedikleri için. Kapitalist sistem "çok değerli" oldukları için savunuyor zaten onları. Ama size ne oldu... bunu anlayamadım çok değerli sosyalist yazarlar... bırakın sistemleri savunsun onların "değerlerini"... Ama belki de Adnan Özer bunun için "vahşi" olmayan bir kapitalizm bekliyordur. Çünkü, Adnan Özer, "vahşi kapitalizm" döneminden söz ediyor yazısında. Bize de vahşi sosyalistler diyebilir bir başka yazısında... örneğin, "kapitalizmin pek çok değerli yazarını geçersiz ilan edebilmiştir birtakım vahşi sosyalistler" türünden bir yazı. Bunu bekliyoruz. Keyifle okuruz böyle bir yazıyı. Yazın Adnan bey... yazın. Yazın ama, önce dersinizi çalışın. Evet... Dağlarca. "Türkçem benim ses bayrağım" demiştir. Demiştir ama sonra kalkıp da, "tandans", "vaaz", "Tasarruf", "potansiyel", "homojen", "Sempozyum" demeyiştir. Önce türkçe öğrenin. Sonra sağa sola ders verin. Potansiyeli... tandansı... homojeni... nereye koyuyorsunuz... Adnan bey.

Sözün kısası. Evet. Biz, Vandalız. Akın akın geliyoruz burjuva değerlerinizin... kapitalist kültürünüzün üstüne... üstüne. "Değerli" yazarlarınızın neden geçersiz olduğunu göstere... göstere geliyoruz. Size bir önerim var. Biz geçersizliklerini... bunun nedenlerini gösteriyoruz yazarlarınızın. Madem bu, sizi bu kadar üzüyor siz de geçerli... değerli oluşlarını... nedenlerini gösterin. Hodri meydan. Lafa gerek yok. Yazın. Kalem tutuyor eliniz nasılsa. Bunu bekliyorum. Hem de derhal... yapmalısınız bunu.

ESKİŞEHİR'E GİRİŞ

Eskişehir'e girerken huzursuzum. Orda nelerle karşılaşacağım. Bunu bilemiyorum. Beni sevindiren buralardan geçenlerin Vandallar değil... kapitalizmin uygarlığı oluşu.

Temel hakikati para olan kapitalizm insanlığın bütün değerleri üstünde korkunç bir yağmalama hareketine girişti. Yaktı... yıktı. Bütün insani değerleri yerlebir etti. Sonra, insanlık tarihini yazarken Vandalları insanlıkdışı... uygarlık düşmanı ilan etti. Kendi yağmalamasını... yakıp yıkışını gizlemek için. Toplumsal ilişkileri örtbas etmek için.

Aşkı... dostluğu... üzüncü... sevinci... mücadelesi... estetik bilinci kapitalist uygarlıkça yağmalanmış... metalaştırılmış insan vandalizmi yalnız yıkıcı... yağmalayıcı yönüyle hakaret unsuru sandı.

Yalnız bu mu. Hayır. Felsefe de... felsefi ilişkiler de kapitalizmin yağmasına uygun biçimde bozuldu. Yanlış gösterildi. 1986 yılında Genco Erkal **Yalınayak Sokrates** adlı oyunla buna katıldı.

Eskişehir'e, bir oyun izlemeye gidiyorum. Eskişehir Üniversitesi konservatuar öğrencileri **Hamlet**'i sahneleyecek. Huzursuzluğumun bir nedeni de bu. Orda... Eskişehir'de kimlerle karşılaşacağım. Adnan Özer'ler... Genco Erkal'lar Orhan Pamuk'lar... Enis Batur'lar vandal olmamak için kapitalizmin çürüntü... püsürük değerlerini mi sunacaklar bize... yoksa bilinçli bir yapıyla mı karşılaşacağım.

ADNAN MENDERES İLE SOKRATES

İnsanlık tarihine bakarken bu tarihe bir şeyler katanları yargılamak... mahkum etmek değil işimiz. Ama, kim insandan yanaydı... kim insanı nesneleştiren... kurumları yücelten düşünceden yanaydı. Bunu bilmek, bunu sorgulamak zorundayız. Tek ölçütümüz insanlığa ne kattı... ne birikim bıraktı... olamaz. Edison'un ampulu bulmasını alkışlayıp... elektrikli sandalyeyi yaratmasını... geliştirmesini gözardı edip o insanlıkdışı... bezirgan tavrını gözardı edip Edison'u yüceltemeyiz.

Sofist felsefeci Protagoras şöyle der... "Tüm bilgilerimiz duyumdan gelir ve duyum bireylere göre değişir. Buna göre insan her şeyin ölçüsüdür. Tanrılar konusunda hiçbir

şey bilemem, onların var olup olmadığını bilemem. Birçok şey bunu bilmemizi engelliyor, özellikle sorunun karanlıklığı ve insan ömrünün kısalığı."

Sofistler her şeyden kuşku duyan... dış dünyayı algılamada duyumları önemseyen... maddeye yönelen felsefeciler. İnsanı merkez alıyorlar. Sokrates ise, insanı ideaların... devletin... mutlak hakikatin buyruğuna veriyor. Platon, şöyle konuşturur Sokrates'i... "Kendinde güzel şu ya da bu nesne değildir, ama ona güzelliğini veren bir şeydir." Şunu söylüyor Sokrates... bir çiçek... insan... kuş... güzel olabilir. Ama onların güzelliği kendileri oluşundan değil "Güzel ideasından pay aldığı için" güzeldir. Sokrates'e göre iyi de... doğru da... insani olan da böyle. Sokrates ve Platon bir idealar ve nesneler dünyası yarattı. İdealar dünyasının en üstünde mutlak doğru... mutlak hakikat... mutlak iyi, tanrı vardır. Dış dünyada algıladığımız her şey bu hakikatten pay aldığı ölçüde güzel... doğru... iyi olabilir. Aristokrasi bu mutlak doğrudan... mutlak hakikatten epeyce pay aldığı için olsa gerek Sokrates de Platon da sınıflı devlet yapısını... vazgeçilmez gereklilik olarak görür... bunu savunur.

Aristokratik sistemin ateşli bir savunucusudur Sokrates. Despottur. İnsanı merkez alan bir düşünce üretmez. İnsan dahil bütün değerleri nesneleştirir. Sokrates'in öldürülüşü sistemin bir iç hesaplaşmasıdır. Genco Erkal'ın gösterdiği... estetize ettiği gibi "kendini insanlığa adamış" bir mücadele adamının değil. Sokrates kendini insanlığa değil... aristokrasinin istediği insan tipini mutlak kılmaya adamış... ancak ileri gittiği için sistemle çelişmiştir. Brechtyen tiyatro yapma savında olan... sosyalist olduğunu savlayan hiç kimse bunu başka türlü gösteremez. Genco Erkal bunu böyle gösteremez. Ama gösterdi. Gösterildi. Bunu böyle kabul edeceksek Demokrat Parti despotizminin başı olan Adnan Menderes için de böyle bir oyun oynamasını bekliyorum Genco Erkal'dan. Tek parti diktasını yıktı... Aksaray'ın yollarını genişletti... demokrattı... çok partili hayata geçişte önemli yeri vardı deyip sistem içi bir hesaplaşma sonucu asılmasını estetize etmeli Genco Erkal. Brechtyen bir biçimde. Despotizmini unutturarak. Kıyımı gözardı ederek.

Şunu kabul etmiyorum. Çağın gerekleri açıklaması doğru değil. Her çağda bugün doğruluğu saptanmış... ortaya konmuş görüşlerin yeri var. Bakış açısı doğru olan... insanı merkez alan... kuşku duyan bakış insanı ileri götürdü. Mutlakçı olmayan... kolaycı olmayan bakış insanı ileri götürdü... götürecek.

Şunu kabul edelim. Kapitalizmin mutlak doğru olarak dikte edildiği şu kaçgun döneminde eğer bizler çağın gereği diye kapitalist sistemin doğrularına göre... güzeline göre yaşamıyorsak bunun bir nedeni olmalı. Yoksa yüz yıl sonra Orhan Pamuk... Enis Batur... Memet Fuat... Adnan Özer ne yapsınlar... çağın gereği o idi diye aklanacaksa ben mezardan kalkıp o insanın yakasına yapışırım. Karşı olduğu devletin tiyatro yardımını alıp tek kişilik oyununu yüzüncü kez oynayan Genco Erkal'a sormalı geleceğin insanı... sanatın toplumsallaşması için onca emek veren... tiyatroyu bütün halk katmanlarına taşımak için kuramlar oluşturan Brecht'in rantını neden yedin... bu hakkı kim verdi sana... diye. Şunu sormalı geleceğin insanı... Brechtyen tiyatro yapılanmasını burjuva tiyatrosu yapılanmasına neden taşıdın... diye. Şunu sormalı... despot bir felsefeciyi neden doğru yerine oturtmadın... neden despotizmi estetize ettin diye.

Geleceğin insanına not düşüyorum. Çağ onu gerektiriyordu. Ne yapsındı... diye aklama sistemin sanatçısını... Kuşku duy. Tarihsel birikimi doğru yerine koy. Bugünün birtakım ezbercileri gibi tarihe burjuva tarihçilerinin yöntemiyle bakıp vandalları sözlükle... ansiklopedi ile açıklama... Birikimini devraldığın insana borcun var çünkü. Tıpkı bizim, bizden öncekilere borçlu olduğumuz gibi.

VERİLİ DÜŞÜNCE...
KALIP KAVRAMLAR

Sistemin ezberci ideologları uygarlık deyince binaları... sarayları... şatoları... sütunları anlıyor. Bunu anlıyor çünkü kapitalist sistemin medyaları... iletişim kanalları uygarlık göstermek isteyince yollar... köprüler... barajlar... gökdelenlerle bir bombardımana girişiyor. Çünkü hepsinin meta değeri var. Değişim değeri var. Kapitalist uygarlığın temeli metanın değişim değeri üstüne kurulu olduğu için televizyon... uydu kanalı... görüntülü telefon tek ölçüt. Bu bakış açısına göre bir gökdeleni yıkan... köprüyü tahrip eden uygarlık düşmanıdır. Çünkü uygarlığın tek ölçütü kapitalist ilişkilerin yarattığı süslerdir. Bu bakış açısındaki kapitalizmin ideoloğu su taşımak için tasarlanıp yapılan... yaratılan testiyi ortaya çıkaran ilişkileri uygarlık saymaz. Süslü püslü... satışa sunulan... güzel testiyi üretmeyi uygarlık sayar. Testinin insan için yararını... kullanım değerini öne çıkarmaz. İyi para edecek testi yapmayı... değişim değeri yüksek olan üretimi uygarlık sayar. İşte o yüzden... kapitalist ilişkiler... o ilişkilerin meta kültürü ile oluşmuş bilinçteki Adnan Özer, Vandalların yakıp yıkışlarını uygarlık düşmanlığı diye beller. Köle kanıyla estetize edilmiş yapıların... köle emeğine el konarak edinilmiş zenginliklerin yağmalanmasını kültürsüzlük sanır. Roma asilzadelerinin en az Vandallar kadar yağmacı oluşunu unutarak... Şunu da söylemeli Adnan Özer. Spartaküs... Ekim devriminde çarın sarayını yağmalayan halk... fransız ihtilalinde yakıp yıkan halk da uygarlık düşmanıydı. Bunu itiraf etmeli. Ama sol söylemle değil. Bunu "anadili" ile yapmalı. Bunu bekliyorum.

Bitmedi. Genco Erkal da seyircisine şunu söylemeli. Benim, oyunlarımda Brecht posteri astığıma falan bakmayın. Ben burjuva teatral yapılanması içinde... sisteme uygun tiyatro yapacağım. Devlet yardımı alıp tek kişilik tiyatro yapacağım. Anadolu halklarından çok fransız aristokratları önemlidir benim için gidip orda Nazım'ı oynayacağım. Sonra üzüle üzüle türkiyede tiyatronun sorunlarını... sanatın toplumsallaşamadığını... aydınların ne yaptığını merak ettiğimi konuşup yazıklanacağım. Kendimi dışta tutarak. Genco Erkal burjuva teatral yapısı içinde oyalandığını itiraf et-

melidir.

Devam ediyorum. İyi niyetten hep kuşku duyarım. Niyetin değil eylemin önemini bilirim de ondan. İyi niyetli... dendi mi birilerine korkarım. Hiçbir şeye iyi niyetle yaklaşmam. Eylemin ne olacağını beklerim. Bir de bakarım ki iyi niyetten kötü bir eylem türeyivermiş. Yine de Eskişehir'de **Hamlet**'i konservatuar öğrencilerinden izlerken iyi niyetli olmaya çalışıyordum. Olamadım çünkü amerikalı yönetmen bize önce, meydan sahnesini neden seçtiklerini anlatırken, Shakespeare'e bu yakışırdı... türünden metafizik bir açıklamayla başladı konuşmasına. Shakespear'in, meydan sahnesini seçmesinin en önemli nedeninin tiyatroyu halk kitlelerine götürmek oluşunu "yakışmak" gibi metafizik bir kavramla açıklaması, Hamlet'in sahnede "allah rızası için" deyişi ile bütünledi. Hamlet müslümandı herhalde diye düşündüm. Bilgilendim. Oyun bitti. Sıradan bir Hamlet sahneleyen amerikalı yönetmen bay David'e şiltler... çiçekler... ayakta çılgınca alkışlar sunuldu. Oyun boyunca **Hamlet**'i gülerek izleyen... bu yüzden de acaba ben mi anlayamadım... komedi mi izliyoruz kaygısına kapılmama neden olan rektör bey ayakta alkışlıyordu. Bütün salon ayağa kalkarken ben, Günay Akarsu'yu düşündüm. Tiyatro için ölen o adamı. Kapıları yüzüne kapatan bu rektörlerdi. Hamlet'i gülerek izleyenler. Sevmediler Akarsu'yu. Sevemezlerdi. Burjuva teatral yapılanmasını reddedenleri hiç sevmediler. O yüzden Eskişehir konservatuarı tiyatro bölümünde ders veren sol rantçılar utanmalılar. Bu topraklarda yetişmiş tiyatrocuları yok sayıp... en önemli üç dersi amerikalılara... fransızlara.... verdirenlere karşı durmadıkları... Tanzimat kafasından kurtulamadıkları... Günay Akarsu'yu unuttukları... unutturdukları için. Hiç bir öğrenci tanımıyor Akarsu'yu... Ya Genco Erkal... ya Rutkay Aziz... onlar da.

Alkışlar sürüyordu. Kaçtım ordan. Evet. Kaçtım. Burdan Brechtler... Akarsular... Gündoğdular... Tanerler... çıkmayacak diye hüzünlendim.

Asıl çarpıcı yan şuydu. Öğrenciler bu oyunu Eskişehir'de halka ulaşabilecekleri bir salonda... halka oynamak istediklerini ama bunun kabul edilmediğinden yakındılar. Okul yönetimi, bunu, "ayrıcalıklı" bir kesime götürmeyi yeterli görmüştü. Ne beklenebilirdi ki meydan sahnesini halka... daha geniş bir kitleye götürmek için seçen Shakespeare'in bu tavrını "yakışmak"la açıklayan hocaların... rektörlerin bu bakış açısından. Fransız ihtilalinin militanı Condorce şöyle der, "...Her zaman küçük bir salonda az sayıda seyirci karşısında ezbere söylenen trajedinin, bütün halkın çağırıldığı törenli bayramlarda pek büyük bir tiyatroda şarkı ile söylenen trajedi ile aynı kuralları olamazdı." Günay Akarsu'ya kapatılan kapılar "az sayıda" bir seyirciye sunulan **Hamlet**'le bu kez halk için oyun yazan Shakespeare'in yüzüne kapatıldı.

Bu sorun kimin. Kimin bilmiyorum. Ama Genco Erkal'ların. Rutkay Aziz'lerin olmadığı kesin. Peki sorumluluğu kimin... Umudum onlarda değil. Tiyatro sevgisi ile dolu öğrencilerde.

Rant yiyiciler... kapitalizmin ideologluğunu yapanlar değil geleceğin insanına birikim sağlayacaklar. Bu kesin.

İSTANBUL'A DÖNÜŞ

İstanbul'a dönüyorum. Hüznüm dağılıyor. Umut alıyor yerini. Yalnız değilim. Yağan kar... güneş ışıltısı... ay ışıltısı... hepsi içimde. Yüreğimde. Sıcacık. İnsanlara, üzüle... kırıla destek olmanın sevinci. Düşene ağlamaya zaman yok. Koşana destek olmak zorundayız. Alkışı değil... küfürü... hakareti hak ediyoruz. El öpücü... boyun eğici... alkışçı değiliz çünkü. Alkışla... dalkavuklukla... el öpücülükle işimiz yok. Kimseden de bunu beklemiyoruz. Yazdık. Hep yazacağız. Güzel geleceği... geleceğin güzel insanını kavgamızı sevdik. Seviyoruz. Seveceğiz.

Böyle bilinsin.

SEN GİT

1
Koştursam uçurum senin, koşturmasam
Gereksiz adlar, çağdaş akşamlar

2
Sıkıldım, kaç sözüm eskidi
Yılan gövdeni, nefretin gündönümünü
Özledim

3
Sen git, ani gürültüsü gömleğimin
Dut ağacı, nasılsa düşlerim seni

Fehmi UZAL

KAYSERİ HALKEVİ OKUMA TİYATROSU KURULDU

Kayseri'de bir grup gencin Halkevi içinde Okuma Tiyatrosu kurduğunu öğrendik.

KAYSERİ HALKEVİ OKUMA TİYATROSU, 13.2.93 tarihinde Afşar Timuçin'i gündeme getirdi.

Kayseri'deki yolarkadaşlarımıza başarılar diliyoruz.

İnsancıl Emekçileri

BURJUVA UMUT İDEOLOJİSİ

Müfit GÜRGÜN

BİRDENBİRE... "HAYIR" DİYORUM

Trendeyim. Vagon penceresinden dışarıya bakıyorum. Karşımda iki adam oturuyor... sohbet ediyorlar. Onları dinliyorum. Adamlardan kır saçlısı anlatıyor... epey şikayetçi, "hayat çok pahalı, dayanılacak gibi değil." diyor. Genç olanı onu onaylıyor, "haklısın" diyor "ama boşver, dünya her şeye rağmen güzel."

Gözlerimi vagon penceresinden ayırıyorum. Adamlara bakıyorum... gençle gözgöze geliyoruz. Birdenbire... bağırarak "Hayır" diyorum. Adamlar şaşırıyor... vagondakiler bana bakıyor tuhaf tuhaf.

MUHTEŞEM BİR YÜZYIL MI GELİYOR

Önümde gazeteden kestiğim... Çetin Altan'ın bir yazısı var. Altan'ın yazısının başlığı "Muhteşem Bir Yüzyıl Geliyor"

"Genellikle yaşlılar, geçmişin güzelliklerini yerli yersiz saya döke, her şeyin kötüye gittiğini, gün günden daha beter olacağını söyleyerek, mürekkep balığı gibi kara bir karamsarlık yayarlar çevrelerine...

Oysa insanlık hiçbir zaman kötüye gitmez.

Her yüzyıl yaşamı daha kolaylaştırıp, daha güzellleştirerek, yani uygarlıkta daha üst düzeylere tırmanarak gelir." diye başlıyor yazısına Altan. (30.12.1992 tarihli Sabah Gazetesi)

Duralıyorum... düşünmek için. "Oysa insanlık hiçbir zaman kötüye gitmez." diyor Altan. Bense tam tersini... insanlığın, tarihin belli bir noktasından beri kötüye daha kötüye gittiğini düşünüyorum.

1789 yılında halkın desteğini alan burjuvazi, "Özgürlük, eşitlik, kardeşlik" sloganıyla yola çıkıp... insani bir dünya kurmak için devrim yapıyor. İşte tarihin tam bu noktasından sonra insanlık eskisinden daha kötüye gitmeye başlıyor. Burjuvazi söz verdiği, güzel... insani dünyayı kuramıyor.

Burjuvazinin söz verdiği dünyayı kuramaması son derece doğal. Çünkü burjuvazinin kapitalist uygarlığı, kendinden önceki uygarlık gibi eşitsiz. Kapitalizm için sermaye birikimi şart. Sermaye birikimi içinse birilerinin birilerini sömürmesi gerekiyor. Temel niteliği eşitlik olmayan uygarlıklarda güzel... insani dünya yaratımı gerçekleştirilemez. Kapitalist uygarlığın temelindeki eşitsizliktendir ki Altan'ın sözünü ettiği, yaşamın kolaylaşması... güzelleşmesi gerçek olmadı. İnsanlık iyiye, güzele değil... kötüye, çirkine gitti.

Altan, "Ben, duyuyorum ayak seslerini, harika bir yüzyıl geliyor" diyor.

Altan, kesinlikle yanlışa güdümlüyor insanı. Çünkü, kapitalist uygarlığın üstünde yapılanan bir dünyanın, gelecek yüzyılda, bu günden daha çirkin olacağını bilemeyecek kadar bilgisiz olduğuna inanamıyorum Altan'ın. Kapitalist uygarlığın yarattığı insan, gelecek yüzyılı, Altan'ın deyimiyle, "harika" yapamaz... bunu başaramaz. Burjuvazinin uygarlığı kapitalizm, insanı, sadece kendisi için yaşayan bir yaratık derkesine düşürdü. Bunu Altan'da yazıyor.

"20.yüzyılda aydınlar, bilimciler, coşkulu genç siyasetçiler, gerilerde kalmış insanlara biraz oksijen verebilmek için, yandılar, yakıldılar, kavruldular. Çoğu bu uğurda kendi yaşamını ziyan zebil ederek koptu dünyadan.

21.yüzyılın bireyi, kimse için kendi yaşamını kahretme özverilerine kulak asmayacağa benzer."

Altan'a şu iki soru sorulmalı. Bir.. Altan'ın, "gerilerde kalmış insanlara biraz oksijen verebilmek için yandılar, yakıldılar, kavruldular" dediği insanlar acaba "ziyan zebil"mi oldular. Yoksa, insan olmanın onuruna mı ulaştılar. İki... "gerilerde kalmış insanlara biraz oksijen verebilmek için" çaba harcamak "kendi yaşamını kahretme özverisi"midir. Yoksa, insan olmanın sorumluluğunun gereğini yapmak mıdır.

Altan, bu yanlış güdümlemeyle yetinmiyor. Yazısında tanımladığı "21.yüzyıl bireyinin"... insan olmanın sorumluluğuna sahip çıkmayacak insanın, güzel bir yüzyıl yaratacağına inanıyor.

Komik... çok komik.

Yazıma devam edeceğim. Ama burada duralıyorum... Altan'ı bir noktada uyarmak istiyorum. "21.yüzyılın bireyi" olmaz sayın Altan. 21.yüzyılı yaratan, insan vardır. İnsanı, 21.yüzyılın nesnesi derkesine düşürmeyin lütfen.

Şimdi yazıma devam ediyorum.

PEKİ AMA NEDEN

Tekrar ediyorum. Altan'ın bunları bilmeyerek... yanlış yazdığına inanmıyorum. Altan doğruyu bildiği halde... Peki ama neden. Cengiz Gündoğdu cevap veriyor.

"İnsan bir sistem içinde yaşar. Sistem, insanı, hayatının en küçük noktasına kadar kuşatır. Sistemin işleyişi için, sistemin doğru, meşru sayılması gerekir. Yoksa sistem yürümez. Çöker. Hatta "doğru"luğun, "meşru"luğun geçiciliği bile kabul edilmez. Sistem doğrudur. Sistem meşrudur. Sistem ebedidir.

Sistem, kendini nasıl meşru, doğru diye kabul ettirir? Bunun tek bir yanıtı var. İdeolojisiyle. Sistem, çeşitli biçimlerde ideoloji üretir. İdeoloji, sistemin işleyişini, doğru, adil, meşru

diye kabul ettirir." (Eleştiri. Cengiz GÜNDOĞDU. Süreç yayınevi. sf. 22)

Örneğin, sistemin demokrasi ideolojisi var. Sistem, bu ideolojisiyle, demokrasisini doğru, meşru gösterir. Sabah gazetesinin 6.11.1992 tarihli sayısında "Demokrasinin Zerafeti" başlıklı bir haber... aynen yazıyorum:

"Amerika'nın yeni başkanı Bill Clinton ile, ona karşı verdiği mücadeleyi kaybeden George Bush seçim sonrası konuşmalarında dünyaya demokrasi dersi verdiler. 46 yaşındaki Bill Clinton '20 Ocak'a kadar başkanımız Bush'tur. Hepimiz onu desteklemeye devam edelim.' diye konuştu.

Başkan Bush ise yeni başkan Clinton'dan söz ederken yuh çekmek isteyenleri susturdu ve 'biz gidiyoruz ama Amerika'nın çıkarları değişmiyor. Clinton Amerika'nın yeni başkanıdır. Onun Amerika'yı daha yüksek mevkilere çıkartacağına inanıyorum.'dedi"

Gündoğdu, "(...)Demokrasi deyince, çeşitli hakikatların, çeşitli güzelliklerin, çeşitli düşüncelerin, çeşitli yaşama biçimlerinin hayatı oluşturmasını anlıyorum." diyor ve "Demokraside 'tek', 'mutlak' yoktur." diye devam ediyor demokrasi tanımlamasına. (Rüzgar. Cengiz GÜNDOĞDU. İnsancıl Yayınları. sf.5) Oysa Bush, "biz gidiyoruz ama Amerika'nın çıkarları değişmiyor" diyor. Sistem ideolojisiyle bu "tek"çi, "mutlak"çı despotik ortamı doğruluyor, meşrulaştırıyor... demokrasi diye önümüze sunuyor... "Demokrasinin Zerafeti" diyor.

Altan da bunu yapıyor... sistemin ideolojisini kullanarak... "insanlık hiçbir zaman kötüye gitmez" diyerek, insanlığın kötüye gidişini saklıyor... burjuvazinin uygarlığı kapitalizmi doğruluyor, meşrulaştırıyor. "Harika bir yüzyıl geliyor" diyerek, Gündoğdu'nun saptamasını haklı çıkartıyor... kapitalist uygarlığın doğruluğunun, meşruluğunun geçiciliğini bile kabul etmiyor. Kapitalist uygarlığı "tek"leştiriyor... "mutlaklaş"tırıyor. Onu ebedileştiriyor. Altan, kapitalist sistemin diliyle konuşuyor.

SÜRGÜN

bana yasaklandı ülkem
-gözlerine uzak kalacağım anlamı çıkar bundan-
sürüldüm gözlerinden de
artık sözcükler terör estirir tenimde

sürüldüm
dudağımda mayhoş tadı esrik türkülerin
tanıdık yüzler bir özlem korosu başucumda
adımı yazdım ülkemin hizasına
yüreğim kırmızı karanfil rengindeydi kanattığımda

sürüldüm
göremeyecek miyim artık gözlerini
aşk, üvey bir çocuk gibi mi yaşayacak dünyamda
yaşam, ahşap bir yapı gibi mi yıkılacak dağarcığıma?

27.9.1991 Lahey
İbrahim EROĞLU

BURJUVA UMUT İDEOLOJİSİ

Ben, Altan'ın kullandığı bu ideolojiye, burjuva umut ideolojisi diyorum.

Altan'ın bu yazısını okuyan, vagondaki kır saçlı adam, sistemi dönüştürmeden, bir gün her şeyin düzeleceğine inanıyor, "gelecek güzel olacak, hiç değilse çocuklarım insan gibi yaşayacak" diyor. Sistemden yana umudunu yitirmiyor. Sisteme inanıyor.

Sistem, insanların umutsuzluğa kapılmalarına izin vermiyor. "Boşver" diyor... "dünya her şeye rağmen güzel. Yaşamak güzel. "Sistem, bu ideolojisiyle, dünyanın, eşitsizliğiyle de... haksızlığıyla da güzel olduğunu savunuyor. Çirkinlikleri doğruluyor... meşrulaştırıyor. İnsanları, çirkinliklerle beraber yaşamaya alıştırıyor. Kapitalizmin değerleri üstüne yapılanmış bu dünyada yaşamanın güzel olduğunu anlatıyor.

Gözlerimi vagon penceresinden ayırıyorum. Adamlara bakıyorum... gençle göz göze geliyoruz. Birdenbire... bağırarak "Hayır" diyorum: Hayır... dünya her şeye rağmen güzel değil... kapitalist değerlerin üstüne yapılanmış bu dünya güzel değil. Bu dünyada yaşamak güzel değil... kapitalist değerleri barındıran bu dünyada yaşadığım için mutlu değilim. Kapitalist uygarlıkta... bu uygarlığın yarattığı insanların... güzel yüzyılları yaratacağına inanmıyorum.

Sistemin umut ideolojisini reddediyorum. Kapitalizmden... kapitalist uygarlıktan... kapitalist uygarlığın insanından umutlu değilim. Ben, mürekkep balığı gibi çevrelerine karamsarlık yayanlardanım.

Bu yüzden yeni insan... yeni dünya, diyorum. Bu yüzden mücadele diyorum.

SCHUMANN VE ROMANTİKLER

İsmail ERSEVİM

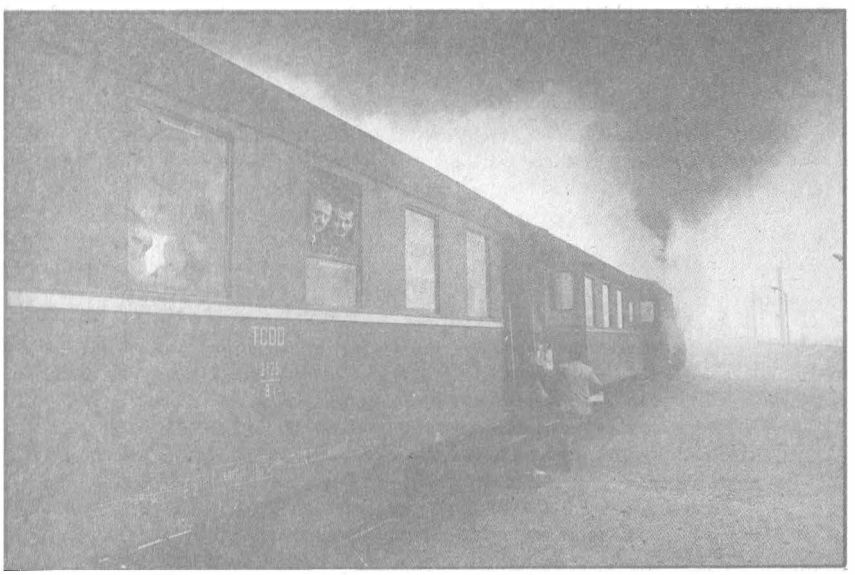

Sedat Tosunoğlu

1834'de, **Berlin Müzikal Jurnal** (Iris im Gebiete der Tonkunst)'in kavgacı, delişmen editörü Ludwig Rellstab, genç bir Alman kompozitörü J.C. Kessler'in yeni bestelediği piyano parçaları hakkında şunları yazıyordu:

"...Biz pek sık olarak, zamanımızın genç bestekarlarının kompozisyon hocaları yok diye haykırmıştık.. Çokları, yeterli çalışmadan ve danışmanları olmaksızın, aşırı ve düşüncesiz, yalnızca besteliyorlar..Biz bunu, sağlıksız bir gelişme olarak yorumluyorduk.. Fakat şimdi durum değişti: Şimdi, "iyi"yi öğrenmekteki güçlükleri yanında, "kötü"yü de sistematik olarak sergiliyorlar.. Ters yönde çalışıyorlar.. Belli ki şu genç Chopin'in en yeni besteleri, onlara kötü bir model olmuş.. Üzüntüyle söylemek gerekir ki, bizler, ilk kez Chopin'de, sonra Schumann'da ve şimdi de bu genç bestecide tüm bir yanlışlıklar okulunun kurulduğunu izlemekteyiz.."

Bu tür iddialar 1830'larda Alman müzik yayımlarında sık sık görülürdü. Aynı anlamda bir makale de, Breitkopf ve Hürtel'in Leibzig'de yayımladığı **Allgemeine musikallsche Zeitung**'da da çıkmıştı.

Bu çeşit sözsel hücumlar, o zamanlar yeni tanılmaya başlanmış 'Romantik'lere yönelmiş fakat bu eleştiriler onları susturmak yerine, bu bestekarların kendi durumlarını açıklamak ve düzenli bir şekilde hislerini ifade etmeye fırsat vermiştir. Hatta bu baskıdır ki Neue Zeitschirft für Musik isimli bir müzik dergisinin yayımlanmasına neden olmuştu; Schumann'ın kendisi bu derginin 1834'de kurulmasında çok önemli bir rol oynadığı gibi, onun 1835 ve 1844 yılları arasında editörlüğünü de yapmıştır.

Edebiyatta 'Romantik' devir ve yazarlar hakkında yeterli ve ayrıntılı etüdler bulunmasına karşıt olarak, müzik tarihçilerinin serbestçe kullandıkları "romantik" sözcüğü hakkında pek az kritik vardır. Bu konuda birçok sorulara kesin cevaplar alınamamıştır. Örneğin 19. asrın başlarında bu terim nasıl yorumlanmıştı? Romantik bestecilerin kendilerinin bu 'lakap' hususunda davranışları en idi? Bu 'romantikler', kendilerinin veya bizim "klasik" dediğimiz müziğe karşı ne gibi bir tepki göstermişlerdi? Yine bu 'Romantikler', kendilerinin değerlerini düşürmeye çalışan 19. ve 20. asır diğer müzisyenlerinin iddia ettikleri gibi, geleneksel müzik yapım ustalığına pek bir özen mi göstermişlerdi?

"Romantik" sözcüğünün Almanya'da genellikle müziğe uygulanması, hiç olmazsa, E.T.A. Hoffman'ın, Beethoven'in **5.Senfonisi** ve **Op. 70 Tiros**'u hakkında yazdığı meşhur eleştirileri zamanından beri mevcuttu. Romantisizm, Schumann'ın zamanında müzikal jurnallerde yazılır ve görüşülürdü. Schumann'ın editörlüğünü yaptığı Neue Zeitschrif'in birinci cildinde, imzasız **Muslkalischer Romantismus** adındaki bir makale 'Romantikler'i: "... (Bugün) Müzikte mevcut aşağı stantartlar ve materyalizme isyan eden müzisyenler..." olarak tanımlamaktadır.

Aynı derginin sürekli yazarlarından biri olan Carl Banck, 1836'da Schubert'in Alman Şarkıları değerlendirdiğinde: "...Bu besteci de, Beethoven gibi Romantiğin biri.." demişti. 1837'de, yine aynı dergide August Gathy, " Beethoven'e, bu yeni, Romantik denen müzik hareketinin kurucusu gibi bakılabilir.."

diye yazmıştı.

Edebiyatın ilk devrelerinde aynı tarz görüşlerin yaşandığı gibi, müzikte de "Romantik" sözü, onun taraftarlarından çok karşıt olanların vokabülerinde mevcuttur. Schumann'ın gönüllü düşmanı ve rakip **Allgemeine musikalische Zeitung** dergisinin başyazarı G.W.Fink; Chopin, Liszt ve Hiller gibi yeni piyano müziği bestekarlarını hiçbir şekilde 'Romantik' olarak nitelendirmedi, aksine, "...Kaotik fikirlerle, tek yönlülükle ve kör bir gayretle yeni bir okul kurulamaz..." tezini savundu.

Schumann'ın kendisi 'Romantik' kelimesinden biraz yorgun düşmüştü. 1837'de şöyle yazıyordu: "...samimiyetle, ben, 'Romantik' sözcüğünden rahatsızlık duyuyorum. Bu kelimeyi hayatımda, belki on kezden fazla söylemedim..."

Schumann'ın, o devirde gelişen müzik ve bestekarları için, o terimi kullanmakta çekimser olmasının birkaç nedeni vardır. İlk kez, o devirde "romantik" sözcüğü hakaretamiz bir anlam taşıyordu. Schumann, 1842'de, rakip gazeteye şu yanıtı vermişti: "...Eminim, şaircesine hissetmeyenler herşeyleri birbirine karıştırıyorlar ve anlamadıkları şeylere 'romantik' diyorlar.." Yine Schumann'a göre bu söz daha sonraları başkalarına ters gelen müzik ve onların bestecilerine verilen isim idi.

1855'de, rakip **'Allgemeine musikalische Zeitung'**da şu yazı çıktı: "..'Romantik' denen fantastik okulun şimdi bir kızkardeşi var.. İtalyan gazeteler şimdi Rossini'nin okulunu, Klasiğe veya Eski-İtalyan stiline karşıt, 'Romantik' olarak nitelendiriyorlar.." Schumann'ın Rossini hakkındaki notu çok düşük idi. Böyle bir açıklamadan sonra aynı ekole ait olmayı pek kolaylıkla kabul edemezdi.

Böylece, 'romantik' sözcüğünün tartışma götürür farklı yorumlarına karşın, Schumann kendi müzik dergisinde, ".. Bazen 'Romantikler' diye tanımlanan bu gençlerin yakından tanınmaları ve değerlendirilmeleri.." dileğinde bulundu.

SESİN

Bir gülün karda üşümesiydi
Göçmen bir kuştu adresi yitik
Örtündü geceyi çaresiz
Gizledi o kanayan yarayı

Boynu büküktü yanağında laleleri
Bir ceylanın suya yürüyüşüydü
Çıkmaz bir sokaktı karşılaşmak
Aşkın ateş koyağında gözleriyle

Suskun bir çığlıktı
Akıtan acısını içine
Damıtılmış bir uzak güzellik
Sunduğu kırk yaşıma
Hangi rengiydi sevginin
Sinen gözyaşlarına

Gücenmiş bir yağmur ezgisiydi
Her damlasında kanayan kendini
Küllenmiş duygularda gizli sularımda
Büyütüp ayaklandırdığı şimdi
Dağ rüzgarlarının savurduğu saçlarında
Yeniden tutuşturan o eski yangını

Kirkor YETEROĞLU

Özet olarak, Schumann, 'Romantikleri', kelimesi kelimesine edebi bir sözcük olarak kullanmaktan çekindi fakat bir hakem gözüyle, zamanının müziğini ve onun temsilcilerini, kendi değer yargıları içinde bir sembol olarak tanımak ve tanıttırmak istedi. Gariptir ki, 1830'larda ve 1840'ların ilk yıllarında bu gruba giren tüm besteciler, yani Schumann, Chopin, Berlioz, Stephen Hiller, Mendelssohn, Ferdinand Hiller, William Sterndale Bennett, Adolf Henselt ve daha az tanınmış Ludwig Schunke ve Norbert Burgmüller, hep piyanist idiler.

Schumann'ın, taraftar veya hısımlarının bu yeni gelişimi şu veya bu şekilde tartışmaları yanında, bir besteden beklediği müzik niteliğinin ölçüleri şunlardı: 19.yüzyıl estetiğinin bilinen ısrarları, yani orijinalite, kişisel bir ifade tarzı, yahut Schumann'ın kendi deyimiyle 'fantazi' ve 'poetik' ögeler. Bu niteliklerin varlıklarını içeren bir kompozisyonu da 'romantik'ten daha farklı bir isimlendirme doğru olamazdı. Schumann'a göre, Beethoven'in son Kuartetleri, " yeni, poetik bir devrenin başlangıç işaretleri..." idi. Ona göre 'Romantikler', müziğin, geleneksel olarak yerleşmiş nitelikleri, örneğin Bach, Beethoven ve Schubert'in yapıtlarını -hatta sınırları biraz aşmış Mozart'ı da kapsayarak-, zamanın getirdiği bir takım yeniliklerle pekiştirerek, ileriye yönelik bir sanat hareketi olarak sergilemişlerdi.

"the Traumerei" benim müzikte hissettiğim en romantik parçalardan biridir. Ya sizlerinki?

AHLAKSAL-PRATİK AKLIN ÜRETİMDEN BAĞIMSIZLIĞI ÜZERİNE - KANTÇI BİR MARXİST: JÜRGEN HABERMAS

Veysel ATAYMAN

Yeni Gündem gazetesinde bir okur yazısı çıkmıştı. Kimi yerlerin altını çizmiştim. Bir fırsatını bulursam, değinmek istediğim -toplum sisteminin temelini oluşturan üretim ile (üretim tarzı ile) bilinç arasındaki- ilişki sorununa el attıracak ipuçları vardı yazıda. "İnsanı" egemen sistemin kurumlarına başkaldırmaya çağırıyordu özet olarak. Altyapıdan üstyapıya, sistemin işleyişini düzenleyen bütün kurumlara, bunları gerçekleştiren mekanizmalara ve elbette sistemin çıkarlarıyla bütünleşmiş bilince. Bu bilincin kendi varettiği tüm medyalara bir başkaldırmaya.

Böyle bir başkaldırının gerekliliğini de "diyalektiğin" varlığına dayandırıyordu yazı. Ayrıntıya girmiyorum. Egemen bilince, topluma dayattırılan bütün üstyapı değerlerine karşı çıkma çağrıları, hemen hergün bir yayın organında karşımıza çıkıyor. İnsancıl'da da.

Marx'ın, tarihi toplumsal formasyonların birbirlerinin yerini alışı olarak da yorumlayışından bu yana, üretim güçleri ile onların biçimsel kalıbı olarak yorumlanabilecek üretim ilişkileri arasındaki çelişkinin eski niteliği yıktığı aşamada, yeni bir formasyonun eskisinin yerine geçeceği tezi, en azından tüm materyalist felsefe kitaplarının (sözlüklerin) çeşitli maddelerde bol bol yinelediklerini bir alıntının özüdür.

Üretim güçlerinin çelişkinin bilincine varmaları sorununa sorun olarak yer verilmez bu bağlamda. Tarihin mantığı gereği (diyalektiğin kaçınılmazlığı olarak) bir formasyonun ötekinin yerine geçeceği öne sürülür

Başka deyişle toplumların tarihi böyle yürüdüğü için böyle de yürüyecektir.

Sorunun tarihin zorunluluğu (mantığı) düzleminde ele alınması elbette en yaygın ve kabul görmüş anlayış.

Güçlük belli bir üretim tarzının üzerinde koşullanmış bireysel bilincin, egemen üretim tarzını aşma gerekliliğine karar vermesine yol açan etmen ya da mekanizmaların belirlenmesinde kendini ele verir.

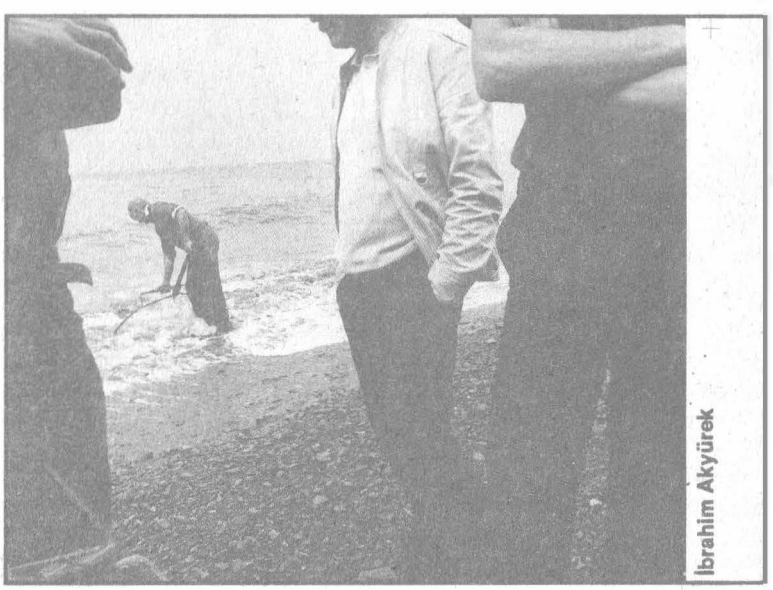

Girişte değindiğim yazı, bir kere sınıfsal bir anlayıştan yoksunluğun belirtilerini taşır: genel bir insanı, başka bir insanlar öbeğinin marifetine başkaldırmaya çağırmak naifliğinde belirginleşir bu belirtiler. Toplumsal sistemi çıkarlar çakışmasının alanı olarak algıladığımız anda, artık insan yoktur. O ya da bu çıkar öbeğinin temsilcisi birey vardır.

Ama asıl ilginçliği, başka bir yerde bu yazının. Diyalektik yasasına yüklediği işlevde. Diyalektik, orada ve hemen hemen her yerde (birçok başka yazıya değinebilirim bu bağlamda) bir *neden* olarak algılanıyor.

Oysa diyalektik bir neden değildir; bir tanımlamaya, bir betimlemeye (neredeyse yorumlama, okuma tarzına) verilen addır. Gerçekliğin belli bir sürecini diyalektik mantıkla betimlerseniz (okursanız) elde edeceğiniz sonuç şudur. (Hadi kaba bir terimle söyleyelim) **Idealist** mantıkla okursunuz, gerçekliğin yorumu şudur.

Yasalar nedenlerle karıştırılmamalıdır. Bir sebep-sonuç ilişkisinin formulasyonudur yasa. İlişkinin kendisinden türer ama kendisi değildir.

Diyalektik gereği, sistem aşıcı (devrimci ya da muhalif) bir bilincin ortaya çıkmasının kaçınılmaz olacağını ileri sürmek belli bir anlamda

geçerli bir saptama olsa bile, bilincin ortaya çıkış nedenini açıklayıcı içeriği taşımamaktadır bu ifade.

PRAGMATİK AKIL YA DA AMAÇLI-RASYONEL DÜŞÜNCE

Ekonomik temel yapının değişmesiyle birlikte üstyapının da ya ondan daha hızlı ya da ağır ağır hemen dönüşmeye başlayacağı görüşü, Marx'ın üretim ile bilinç alanı arasındaki etkileşim ilişkisine bakışına bir örnektir. Marx'ist yöntem, bir toplum analiz yöntemi olarak, analizine yöneldiği toplumsal sisteme uygun bir yöntem, (model) olma talebini, sistemin bir özelliğine bağlar: Bütün sosyal bağların üretimin ve dolaşımın gereksinmelerine göre koşullandığı boyutlarda gelişmiş bir sistem olma özelliğine. Başka deyişle, kapitalizmin ancak bu boyutlarda gelişmiş aşamasında *bireyler nesneleşmiş* öteki deyişle *yabancılaşmış* bireyler olurlar. Bu anlamda, gelişmiş kapitalist sistemin sosyal ilişkilerini tanımlamaya yönelik bir yöntem, sözünü ettiğimiz bu nesneleşmiş (yabancılaşmış) bilinci kavrayan yöntemden başkası değildir. Ya da: Bu bilinci kavramak, sosyal ilişkileri de kavramak demektir.

Bu bağlamda, Marx insanların düşünme-etkinliklerini (bilinç faaliyetlerini) amaçlı-rasyonel etkinlik olarak tanımlar; kapitalist üretimi güvence altına alan ve takasın gelişmesiyle atbaşı giden soyutlamalarla oluşan bir düşünmedir bu.

Habermas buna karşılık, Marx'ın sözünü ettiği amaçlı-rasyonel düşünmenin, kapitalist toplumun biricik bilinç biçimini oluşturmadığını öne sürer. (1) Dolayısıyla bütün sosyal ilişkileri bu düşünme-etkinliğine indirgemek ona göre olanaksızdır. Bunun üstüne taşan öznel-yan, amaçlı-rasyonel bilincin yanısıra nesnellik adına artakalan bir şey varsa, Marx'ın analitik inceleme ağının gözeneklerinden kayıp gitmiştir, ya da marksist analizin gözünden kaçar her zaman. Gerçi Marx, en azından kapitalist toplumda ortalama durumu belirtmek. ve ekonominin bilinç ile ilişkisinin önemini vurgulamak için, amaçlı-rasyonel düşünmenini altını çizmekle haklıdır. Kapitalist üretim ilişkilerinin koşulları altında insanların ne boyutlarda nesneleştiği ve kendi özlerine yabancılaştığı böylelikle net görülebilir. Ama Habermas, kapitalizmin koşulları içinde bile insanların üretim faktörlerinden daha fazla bir şey olduklarını ileri sürecektir. Çünkü bilinci doğrudan üretim koşuluna bağlamak, bireyi üretim faktörü (etmeni) olarak almakla eşanlamlıdır.

Bu düşüncesini kanıtlayabilmek için Habermas toplumun altyapı ve üstyapı olarak Marx'a özgü bir modelde yorumlanmasına karşı çıkmadan, toplum sistemini bir başka düzlemde de yorumlar: Toplum aynı zamanda normatif yapılardan, yani değer-ölçüt koyucu yapılardan da oluşmuş bir ilişkiler sistemidir. (2)

Habermas aynı üretim koşulu üzerinde birden fazla kültürel sistemin ve değişik değer yargılarının oluşabilmesini örnek göstererek, normatif yapıların, üretimden farklı olarak kendilerine özgü bir gelişme mantığına bağlı olduklarını iler sürer. *Toplumsal üretimden mutlak değilse bile, görece bağımsız gelişen yapılardır bunlar. Ve üretim koşullarından görece bağımsız özgür bir bilinç alanının varlığına işaret ederler.* İşte Marx'ın kaçınılmaz olduğunu ileri sürdüğü toplumsal devrimler de ancak bu yapıların varlığı temeli üzerinde açıklanabilir. Normatif yapılar, sermayenini insan bilincine toptan ve artıksız el koymasını önlerler. Habermas bu anlayışıyla, Marx'ın yönteminde olduğu gibi insan bilincini sadece ve sadece üretim modeline göre kavramaya çalışan bir analiz yönteminin ötesine geçmiş olmaktadır.

Habermas normatif yapıları taşıyıcı alan olan insan bilinci ya da aklı, bir *üretimce koşullanmış amaçlı-*

KAR VARDI ÇÜNKÜ DAĞLARDA

Kaç karlı dağ yürüdüm sesiniz için
yalnızlık ısıran hüzün kıran sözünüz
"bana kor yolla" deyişiniz için..
geldim kar kokusuyla
ocak gecesi ağzınıza...

Ses/sizdiniz
karı sevdiğinizi söylüyordunuz oysa..dağı da...
niye sessizsiniz..

erken başlanır dağlarda sevmeye
sizi ben yüzsüz sevdim, erkenden
hitit testisi kalçalarınızla, gece, yeşili seçilen
çınar yaprağı nemli ellerinizle..kar vardı çünkü dağlarda
omuzunuzun üstünde de karlı bir dağ...
gözlerinizdi; daldaki kestane, uzaktaki sessiz deniz..
geldim. esmer bir yüzdeki gözakıydı gülüşünüz
ki, yüzünüze gömdünüz "of"larla...

giderim.

Faruk BAL
ocak 93

rasyonel akıl bir de kendince belli bir üretimin zemini üzerinde yer alsa, *görece ondan bağımsız gelişen ahlaksal pratik akıl* olmak üzere iki düzlemde algılamak ister.

Demek ki aklın bir amaçlı-rasyonel yanı bir de ahlaksal-pratik yanı vardır.

KANTÇI MARXİST

Kant'da, sadece insanı kuşatan nesneler, dünyasıyla, bunların bilgilerinin edinilmesiyle ilgilenmekle kalmamış, insanın içindeki "ahlaksal yasalar"ı taşıyan şey de bilgi alanı olarak ilgisini çekmiştir. Her iki bilgi alanı ve insanın bu her iki alanın bilgisine ulaşabilme becerisi, Kant'ın felsefesinin temel konularıdır. Başka deyişle, insan, nesnelerin bilgisini, deneyeden gelen bilgiyi edinirken, bu deneyden bağımsız olup şeylerin varlığından türetilemeyen, adeta insanın içkin bir özelliği olan ahlaksal bir kategori, *ahlaksal bir yasa* da felsefenini konusudur. İşte Habermas sanki Kant'ın bu görüşünü canlandırmak istercesine, marksist analize eleştiri yöneltmektedir. Çünkü bu analiz, kapitalist üretim ilişkilerince sınırlanmış bilgi yeteneğini (bilinci üretim ilişkilerince koşullanmasını) nesneler alanında eleştirisinin odağı yapmaktadır. Ama bilinçte üretimin belirleyemediği "ahlaksal" (özgür) bir alanı tanımaz. Ayrıca burjuva sosyal bilimlerinin de Habermas'ın öne sürdüğü ahlaksal-pratik akıl'ın yeterince üzerinde durduğundan kuşkuludur Habermas. Bu da onu, kendi görüşünü marksist analizle tamamlamaya çalışan bir düşünür görünümü vermektedir.

Bu ahlaksal-pratik akıl alanının, kapitalist-burjuva toplumun yaşama ilişkileri içinde (bilinçli-bilinçsiz, örtük, çarpıtılmış biçimde de olsa) dışavurduğunu düşünür Habermas. *Bu alanlardan biri günlük yaşamın iletişim pratiğinin gerçekleştiği alandır.* Başka deyişle, Habermas sözünü ettiği ve doğrudan üretimce kapsanamayan bilinç alanının varlığının öteki eylemlerin yanısıra toplumun *iletişim eylemi* içinde de dışa vurduğunu söyler.

Gerek kapitalist üretim ilişkilerince sınırlanmış ya da koşullanmış şeylere dönük bilgi alanı (aklın bilgisel-araçsal kuralları) gerekse ahlaksal-pratik bilinç alanı, yani bilinç iki yanıyla her iletişim ediminde, öteki deyişle konuşma ediminde yakalanabilir.

Yazının birden bire fazla kuramsallaştığını ve yoğunlaştığını ayrımsıyorum. Ne ki, felsefi bir düzlemin dışında ele alınması oldukça zor böyle bir sorunsalı basitleştirerek ele almak, böyle bir sorunsalın sadece varlığına değinmekle eş anlamlı olacaktır. Oysa tersine bir yol, bizi marksist analizin, üzerinde (ülkemizde) durulmamış ayrıntılarının taşıdıkları önemi göstermekle kalmayacak, en azından batı düşüncesi alanında bu yönteme getirilen eleştirileri ve onu yeniden değerlendirme girişimlerini de izlememize yardımcı olacaktır. İnsanların birer üterim faktörü oldukları ve altyapının sosyalist ilan edilmesiyle üstyapının da kendiliğinden bu doğrultuda dönüşeceği sanısı, bütün bir toplumun, "bilincini" öylece kendi adına hareket eden kadrolara ihale etmesine yol açmış, ve bu ihale yüzyılın en büyük çöküşlerinden biriyle sonuçlanmışsa, bu olup bitenin içinde kuramın da payını arama hakkı, düşünürlerce saklı tutulmalıdır. Evet SSCB'nin dağılmasıyla, alt-üst yapı ilişkilerine yeniden daha ayrıntılı bakmamız gerektiği kanısındayım. Elbette bir indirgemecilik değil bu. Bir ya da birkaç kuramdan yola çıkarak tarihsel bir uğrağı yorumlamak isteği değil.

Marxist analize şu ya da bu yönde getirilecek eleştirel değerlendirmeler, yeni toplum analiz kuramlarının da önkoşulu olarak görülmektedirler. Habermas, ahlaksal-pratik mantığı konuşma ediminde yakalamaya çalışmakla, tıpkı Marx gibi, bir toplum analiz yönteminin (kuramını) da çatısını kurmaya çalışır. Bu bağlamda bir dil felsefesi gündeme gelir. Çünkü ahlaksal-pratik mantık, toplumun öteki alanlarında, daha doğrusu toplumsal eylemin başka düzlemlerinde de ortaya çıksa bile, *iletişimsel eylem alanı*, bütün öteki eylem alanlarından farklı olarak *kurallaştırılabilecek, evrensel-genel yasalarla yorumlanıp tanımlanabilecek bir alan olarak vardır.* Çünkü iletişimsel eylem (ve bu eylemde yer alan ya da bu eylemin gerçekleşmesini sağlayan normatif yapılar) hep dil üzerinden gerçekleşir; dili önkoşul olarak alırlar.

NOTLAR:

1) Jürgen Habermas'ın "Ahlaksal bilinç ve iletişimsel eylem" kitabı Ayrıntı Yayınlarının programı içinde yer almaktadır. Kitap çevirilmek üzere incelenmektedir.

2) Habermas çeşitli çalışmalarında arkaik toplumlardan gelişmiş kültür toplumlarına uzanan bir evrim sürecinde, birleştirici etmen olan normatif yapıların (sistemin) toplumun hangi yetki-erkleri ve kurmlarınca temsil edildiğini, bunların öğrenilme süreçlerini inceliyor.

Cerrahpaşa Tıp Fakültesi öğrenci kulüplerinden BİSAK Bilim ve Sanat Kulübü "**Bilim Felsefesi**" konusunda seminerler düzenliyor.

11 Mart Perşembe günü saat 15.30'da gerçekleştirilecek üçüncü seminerde İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü öğretim üyelerinden **Prof. Şafak URAL** "Bilimsel Kavramların Tarihsel Gelişimi" konusunu işleyecek.

Seminerler Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Yeni Profesörler Kurul Salonu'nda yapılıyor.

KİTAPLAR ARASINDA BİR GEZİNTİ

Afşar TİMUÇİN

Bir iki satırla da olsa anmayı düşündüğüm kitaplar biriktikçe birikti. Bu kitapların başında Ahmet Necdet'in **İnegöl hey İnegöl**'ü (Broy Yayınları)var. Kitabın ilk sayfalarında sizi karşılayan çocuksu heyecan artarak sürüyor: **"bin dokuz yüz otuz üç senesinde/ yıldızları ilk kez orada gördüm/ay ayazı bir mart gecesinde/ve ilk kez orada selamladım insanları/cin aralığı'na yakın iki katlı/çivit mavisi badanalı bir evin/fesleğen kokan penceresinde".** Duygulu, bu arada eski beğeniden köklü izler taşıyan, soyutlamalara ağırlık veren şiirleriyle ya da şiir kitaplarıyla tanıdığımız Ahmet Necdet'in bu yeni kitabında somuta belli bir eğilim görüyoruz. Ahmet Necdet bu somut çerçevede çocukluğunun ve ilk gençliğinin izlenimlerini yaşantının tanıklığında sunuyor. Şiirleri okurken Necdet'le geçirdiğimiz günleri (benden altı yaş büyük ama kendisine ağabey demiyorum), Erzurum'u andım, iki yıl önce birlikte çıktığımız uzun yolculuğu, bu arada "benim yurdum" dediği İnegöl'de geçirdiğimiz iki günü anımsadım, Oylat'da aslan ağzında yıkanışımızı düşündüm. Ben **İnegöl hey İnegöl**'deki somut şiir anlatımını pek sevdim. Arkadaşım olduğu için söylemiyorum, soyuta yaslandığı zamanlarda bile severim onun şiirlerini. Benim gibi siz de **İnegöl hey İnegöl** 'de kendinizden, çocukluğunuzdan bir şeyler bulabilirsiniz, neden olmasın. Bu kitap insanın yetiştiği toprakları eğilip öpmesi gibi.

Ömer **Ateş**'in **Hançer**'i (Gölge Yayınları), aylardır, tam arkamda, kendi şiir kitaplarımın arasında duruyor, yazılmayı bekliyordu. Ömer'in ilk şiirlerini (kendisinin önemle belirttiği üzere ilk şiirini değil) onun da emeğinden çok şeyler götürmüş olan **Felsefe Dergisi**'nde ben yayımlamıştım. Onun yaşıtı başka şairlerin şiirlerini de yayımladım **Felsefe Dergisi**'nde. Kimileri bıraktı şiiri, kimileri sürdürdü. Ömer az da yazsa sürdürenlerdendir. Ömer Ateş'in şiiri yumuşak imgelerin şiiridir, enine boyuna düşünülmüş, rastlantıya bırakılmamış dedirten dizelerle örülüdür. Dünyayı kaygıların arasından da olsa iyi gözlemleyen ve yaşamayı seven birinin, aşklardan çok sevgileri kaleme alan birinin şiiridir bu şiir. **"Saklasak bir an yalnızlığımızı/Pas tutmuş içimizde/Eski bir tirenin sesini/ Unuturuz o an/Gözlerde puslu bir aşk/Kimle nerede sevlştiğimizi."** Bu gibi dizeler yaşama bilgece yaklaşmak isteyen bir şairin ince ince düşünen ve tartan dünyasını yansıtıyor. Aşkı pek yansıtmıyor ama. **"Önce aşk vardı/İlkönce yeryüzünün üstünde/Dönüştürmek için sevinçleri acıya"** Biz hemen "aşkın görevi acı mı?" diye sormaya kalmadan şair ekliyor: **"Önce aşk vardı yanımızda."** Öyle olsun.

Biz bir yazımızda kendisini ve bir kitabını iki satırla daha yeni anmışken, hayırdır, bir kitabı daha geldi Ahmet Ada'nın: **Günyenisi Illrikler** (O da Broy Yayınları). Ahmet Ada, besbelli, her gün biraz daha yaklaşıyor ustalığın doruklarına. Güçlü bir imge örgüsü anlamı sara sara, eğire eğire gelişiyor, anlam gene biraz altlarda, örtülerin altında, ne var ki görünmüyor değil, görünüyor. Şair bu şiirlerde bize sık sık -nedense- geçip gitmiş bir şeyleri duyuruyor. Aman bu söylediklerimden Ahmet Ada'nın şiiri geriye dönük ve iyice kapalı bir şiirdir anlamı çıkmasın. **"Her şey bir başlangıçtı başaklar bile/Kırlar dağlar deniz kenarları/Denize inen sokakların kuşları"** diyen bir kişi gerilerde bir yerlere saplanıp kalabilir mi? Ahmet Ada, gerçekten, kitabın adında da yansıdığı gibi, lirikliği çok güzel tutturmuş. **"Kimselerin olmadığı yazsonu otellerinde/Çiçekleri suladın güller koydun vazoya/Her gülün arkasında bir gökyüzü vardı/Ve bir başka şeydi yaşamak anladın."** (Ahmet Ada'ya buradan görgüsüzce bir mesaj: Ahmet Ada, Sarasate'yi yolladım, içine biraz Paganini, biraz Saint-Saens koydum, aldınsa bildir.)

İbrahim Yıldız kırk yıldır bir kıyı kentinde şiirin bayrağını elinde tutar. Bir iki ay oluyor, postadan **Toplumun teni** (Biçem yayınları) çıktı. İbrahim Yıldız toplumcu bir şair, kendini anlatıp çıkmıyor, topluma, insanlığa ulaşmak istiyor. Onun derdi insanların derdi, insanların derdi onun derdi. Kısacık dizelerle örülmüş küçücük şiirlerde şair nice insan gerçeğini dile getiriyor: **"çıkarıp atsak içimizden inadı/denizaşırı bir yere koysak/ nasıl öpüşüyorlar şaşarırdık kıyıda/su ve toprak".** İbrahim Yıldız bir halk insanıdır (yakınlarda yüzyüze geldik kendisiyle), halkın yalın diliyle konuşur, gene de özenlidir her zaman, şiirini ince eleklerden geçirir, damıtır, süzer. Onun yazdıklarında insana yukarıdan bakanların seçkinci kaygısızlığını bulamazsınız. Bununla birlikte şiiri seçkin bir şiirdir, seçilen bir şiirdir, **"tetiği çekti doğa/açıldı çiçekler gülerek/soludu dünya"** diyecek kadar. Ben bir tek şeyi yadırgıyorum, şiirlerinin altına çifte tarih koyuşunu. Şiirin altında tarih gördüm mü burkulurum. Ya iki tarih görünce?

İhsan Üren'in **Bilge Zakkum**'uyla İbrahim Yıldız'ın kitabı arasında yakınlıklar buldum, duygu ve düşünce yakınlıkları, hatta biçimsel yakınlıklar. Bu iki ayrı şiirdeki benzerlik dünyaya bakış ortaklığından geliyor olmalı. Yanlış anlaşılmasın, ikisi apayrı estetiğin ürünü. İhsan Üren de damıtılmış sezgilerle, ince sezgilerle kuruyor şiirini, lirikliğin içine belli belirsiz şaka karıştırıyor. Anlamı zorladığı yerler var, anlamı gözden çıkardığı yerler yok. **"Tanımsız bir yangın yerliyim./Kızgın tenimin üstüne,/Akanyıldız kirpiklerini yıkıp/Çağlayan saçlarını**

döküyorsun./Gözlerine tırmanıyorum soluk soluğa,/Kalkıp gitmeye hazırlanıyor güneş, Kal daha." Kitabının adıyla ilgili olarak şöyle diyor şair: "Zakkum bende çok değişik çağrışımlar yapıyor. Baskı ve direnç... Akdeniz uygarlığı, kıtlık, kırım, göç gibi olaylarla özdeşleştirdim onu. Bilgeliği de bu sessiz tanıklığı, görmüş geçirmişliği nedeniyle verdim ona. "İhsan Üren'in şiirleri ölçülü bir duygusallığın, iyi düşünülmüş bir düşünselliğin ürünleri. (Bu kitap da Biçem Yayınlarından)

Mustafa Suphi, **Dudağımda tekrarlanıp durduğun**'da (Çağıltı Yayınları) toplumcu bir çizgide insanın en köklü sorunlarını tartışıyor. Mustafa Suphi romanıyla (**Bir yaşamın güncesi**) birlikte yollamıştı şiir kitabını, aylar önce, ancak şimdi açıp okuyabildim, romanına daha başlayamadım. Mustafa Suphi'nin şiiri son derece yalın bir şiir, kapalı simgelerin ardına gizlenmiş değil, ağır örtülerin altında kendini saklıyor değil. **"Tanığımdır Şehremini/Kimliksiz ve yasadışı sevdalarıma/Islık çalarak geçtı yanıbaşımdan kurşun çekirdeği/Çelik mavisi bir gecede/ Sen yoktun, ellerin yoktu/ Sığamadım sesinin ıslaklığına..."** Mustafa Suphi sözü dosdoğru söyleyerek şiiri bulma yolunda kararlı. Bir bakıma en zor şiir yolunu seçmiş görünüyor. Onun şiirinde kent yaşamı, direnişler, aşklar, kırgınlıklar birbirini önceleməksizin yer alıyor. Gizlisi saklısı olmayan estetiğiyle pek sevdim Mustafa Suphi'nin şiirlerini. Dilerim arkası daha dolgun, daha güçlü, daha soluklu gelsin. Şiir yazıyorum diye bilgiçce hokus pokus yapanların şiirine ders olsun.

Gelelim Altay Öktem'e. Çok yazan, kalemi elden bırakmayan bir şair izlenimi verse de pek severim Altay Öktem'in şiirlerini. Mayasında şairlik bulunan birinin biraz kapalı, biraz kırık dökük, anlamı sık sık zorlayan, ama gene de açık, gene de bütünlüklü ürünleridir bunlar. **Sukuşu**'nu (Yazılı günler yayınları) şubatta vermişti bana. Behçet Çelik'le birlikte çıkıp bizim okula gelmişler, bana dumanı tüten kitaplarını getirmişlerdi (yeni çıkmış anlamına). Sukuşu'nu bir defada, severek okudum. Altay Öktem buluşların şairidir, bunu nereden bulup da bunun yanına koydu, yoksa bu işin bir püf noktası mı var (olmaz mı?) dedirtir insana. Onun şiir bileşimlerine şaşarsınız, onun şiir bileşimlerinde birbirini çelen ve birbirini çağıran çok şey vardır. Apayrı duran ögeler onun şiirinde bütünleşir, bütünsel bir dünya oluşturur. Örneğin şöyle der o: **"surları aştım zehirli oklar mancınıklar kızgın/yağlar altında yazgılıydım bakışına/surları aştım da ulaştım kendi kanıma/iç cebimde saklıyordum nicedir/bir düşülke'nin haritasını/ereteledim yanıldığım bütün kışları/sıyırdığım bıçağı sokmadım hiç kınına."** Altay Öktem'in şiiri benim şiir anlayışıma hiç uymaz, ben tak diye anlatılandan yanayım, olsun, gene de güzel bir şiir bu.

Nihat Ateş'in **Dinlenen cadı**'sı (İnsancıl Yayınları) çok yeni bir kitap. Nihat Ateş kısacık şiirler yazıyor, her söylediğini çok yaymadan, çok dağıtmadan söyleme çabasında. Bilgece kurulmuş şiirler bunlar, herbiri bir insan sorununa ayrılmış gibi. Şakanın ya da esprinin belli belirsiz izleri de var, yok değil. Onun şiirinde en çok hoşuma giden her sözün dosdoğru söylenilmiş olması. Şimdi şairler, özellikle genç şairler çarşafla dolaşan kadınlar gibi varlıklarını gizlemeyi pek seviyorlar. Nihat Ateş besbelli böyle bir destek taşımıyor. Onun şiiri anlamsızın çukuruna düşmeyecek besbelli. Ancak, söylemeden edemeyeceğim, bu şiirlerin şiir yükü biraz az. **"Sesini sakladığım bahçe/gözlerinle yankılandı/Oysa daha döndü konuşman/Sesimiz daha dünden kalmaydı kulaklarımızda daha/ sana kavuşmam bu sesti/Bahçem sessizliğimizle bugüne kaldı." Dinlenen cadı** daha güçlü, daha ağırlıklı şiirlere gidecek yolun başında bir ilk durak. Rasgele!

Behçet Çelik'in öykü kitabından sözederek bu yazıyı kapatalım. Nicedir elimin altında Behçet Çelik'in **İki deli derviş**'i var. Öykü sanatında özellikle bir takım belirgin duygusallıkların bazı hamurlu ellerce çarpık çurpuk edildği bir dönemde Behçet Çelik'in öyküleri insana umut ve dinginlik veriyor. Her şeyden önce duygusallıklarıyla öne çıkıyor bu öyküler. Kitabında Behçet Çelik dünyayı biraz gri-pembe (kara değil, mor hiç değil) diyebileceğimiz bir duyarlıkla gözlemliyor. Hüznü işliyor zaman zaman, kabasaba bir dünyada, inceliksiz ve acımasız bir dünyada olan biteni duyuruyor. Ne var ki Behçet Çelik bu sıkıntılı görünümü dünyanın oldusundan bittisinden çok kendi dünyasından getiriyor: karamsar diyemeyeceğimiz ama kırgınlıklarla dolu diyebileceğimiz bir bakışı var. Sanki dünyaya etkin olarak katılmaktan çok dünyaya edilgin bir bakışla bakan kendi halinde birinin öyküleri bunlar. Herbiri bir takım açık ya da kapalı kaçışları duyuruyor: **"Hafta sonu gittiğimiz plajda anladım, öğrenebilmişim kaçabilmeyi. Denize kaçmaktı aslında amacım."** Bir başka sefer kaçmaya zorlanıyor: **"Kalkıp gitmek istiyorum, kalkamıyorum."** Bir güçsüzlük her durumda belirleyicidir sanki: **"Kendimi anlatsam. Gücüm yok. En ufak bir gerginliği, bir tartışmayı kaldıramaz kafam. Kolumu kıpırdatamam, uzatamam elimi."** Behçet Çelik iyi bir gözlemci, iyi bir anlatıcı. Yazdığı şeyler öykü sanatını sevenleri gönendirecek cinsten. Behçet Çelik öykü yazmayı biliyor. Ben sizin yerinizde olsam, bir **İki deli derviş** edinir, bir güzel okurum.

Elimde kimini henüz bitirmediğim, kimine daha başlayamadığım dört öykü kitabı var. Kimilerinin yaptığı gibi, okumuş gibi yapıp, onlarla ilgil iki satır bir şeyler yazmayı elbette düşünmedim, çünkü benim böyle bir yükümlülüğüm yok, yani kitap yazısı yazmak zorunda değilim. Gelecek günlerde bu dört kitapla ilgili bir iki satır bir şeyler yazabilmeyi ne kadar çok isterim. Kitaplardan biri Zeynep Aliye'nin (Cem yayınevi) **Allye'nin öyküleri** adlı kitabı. Biri Fulya Gürses'in **Ekmek**'i (Dünya yayınları). Bir başkası Mustafa Suphi'nin romanı: **Bir yaşamın güncesi** (e yayınları). Öyleyse düzeltiyoruz, dört öykü kitabı değil, üç öykü kitabı, bir de roman kitabı. Dördüncüsü, yani kitapların dördüncüsü, öykülerin üçüncüsü Kezban Özbay'ın **Arka balkon**'u (İnsancıl Yayınları). Okumadan yazsam da olurdu belki ama, okuyup da yazayım, daha iyi, Yalan yanlış bir iş yapmayalım.

GÜLSÜM AKYÜZ'ÜN EYLÜL DEYİŞLERİ'Nİ OKURKEN(*)

Nuri TANER

Açtım **"Eyül Deyişleri"**ni. Gülsüm Akyüz'le bir eylül akşamı yolculuğa başladım. Isparta/Sütçüler'den nefes nefese koşan gencecik bir kız dikildi önüme. İnsana, insanlığa borcu olduğunu söyledi. **"Şiirimle Ödeyeceğim Borcumu"** dedi. Önce bir anlam veremedim. Neydi, niçin borcunu **"şiir"**le ödemek istiyordu. Sordum:

"Borcum öyle çok, öyle ödenmez ki
Şiirler yazacağım yağmur gibi.
-Çocukları ıslatmayan-
Yazıp kara kağıtlara ak yazıları
salacağım dünyanın her yanına." dedi.

Önce pek tutmadım. Doğru muydu? Söğütçülerden bu kız dünyanın her yanına nasıl bir ses salacaktı? Düşündüm. Bir daha sordum:

"Nasıl?" dedim. Akyüz, güldü:

"Ozanın Sesi" ile dedi. Hem de **"bir elimde acı, bir elimde umut"** ile.

Doğruydu, başlamıştı şiirler yazmağa. Bir eli "migreninde", bir eli saçında. Isparta'nın gül bahçelerinden yola çıkan Akyüz.

"Siz benim sakin olduğuma bakmayın
fırtınalar kopuyor içimde." diyordu.

"Peki yüreğin nasıl dayanıyor buna" dememe kalmadan Akyüz:

"Yüreğim,
sönmemiş yanardağ gibi
sıcak, çoşkulu
sessiz" dedi.

Ardından **"Kolay Değil Yaşamak"** derken sanki **"Ölüm İlanları"** veriyordu her yana. Her yerde bir yazı okunuyordu: **"Onlar"** Kimdi **"Onlar"**. Kimse bilmiyordu. Yahut öyle görünüyorlardı. Akyüz fısıltıyla kulağıma:

"Onlar
gençler, umutluydular" dedi.

Sessizce bakıp yüzüne, sordum:

"Kim ki **"Onlar"?**

Akyüz, gülümsedi. Doğruldu, ufka baktı:

"Şimdi aramızdalar." dedi.

"Nasıllar, ne yapıyorlar? Dedim.

"Kimse görmedi çektiklerini
öldüğünü kimse duymadı.
Cenazesinde kimse yoktu.
cellatlardan başka" dedi.

"Ama kimlerdir bunlar?" diye sordum.

Akyüz, eğildi kulağıma:

"İsimsiz"ler dedi. Yürüdüm.

Kafamda Akyüz'ün anlattıkları. Hava çok soğuktu. **"Soğuk Bir Kış Gününde" "bir işten öbürüne koşarak", "bir zincirin halkası gibi" "Bekliyorum baharı". "Güneşli sonbaharı bekliyorum.".**

Bu duygularla iyice sokuldum **"Eylül Deyişlerine"** Ak kapağın yeşili şavkıdı içime. Bir titreme aldı beni. Sordum Akyüz'e:

"Karda Esintiler" dedi.

Baktım. Beni çeken yanın **"Bir masal görüntüsünde"** olduğunu anladım.

Deyişleri dinleyerek, Eylül içinde yürümeğe devam ediyorum.

"Ansızın Bahar", "Yine bahar üstüne" gelince "Dünyanın en inanılmaz olayı sanki" "uçuyorum mutluluktan;".

Biliyorum uzun sürmez bu. **"Yarım şiir"de, "sevişmeler yarım kalır" "Ada Dönüşü" "sanki yolundaymış gibi her şey" "içime çekiyorum kokusunu."**

Anlatıyorum Akyüz'e. Derin bir iç çekiyor, "küçük mutluluklar" diyor. Sonra ekliyor:

"Okuldan kalma eşofmanları
spor ayakkabılarıyla"

giyince **"Bizim Sokak**'ta ilk koşan ben oldum. Size bir sır vereyim mi? **Bizim Sokak**'ta **"Panait İstrati"yi akşam üstü okuyan komşuyu arar gözlerim."** Çünkü ne o komşu, ne de o ev var şimdi.

Öyle birini sanki ben de anımsıyordum. Benim de anılarımın bir yerinde sisler içinde o komşu vardı.

"İki sokak lambasını" geçip, **"korkular ve sevinçler"** deryasına vardım. Vardım **"Yaşama sevincine"** Akyüz'ü o sevincin başında, yüzünde binlerce gülücükle gördüm.

"Yaşamak öyle güzel ki,
Öyle geniş, öyle büyük"ki dedi.

sonra dönüp **"Tomurcuğa merhaba"** dedi. Merhaba sesi uzandı, ufukta yankılandı, derinden, yer altından geri geldi. Ses değişmişti. Bir "Madencinin Ağıdı" olmuştu.

"yer altında, kuyuda
sevdiğime doyamadım
çocuğumu sevemedim
Güneşe gömün beni.

sözleri dolaştı durdu madenlerde. Ardından Bir "Grizu" gürültüsüyle "gazete başlıklarına" geçmeden "Eylül Deyişleri"ne gelip oturdu.

Akyüz düşer peşine **"dünya"**nın. Yakalar onu nefes nefese. Tutup yakasından sarsar dünyayı:

"gördün mü yorgun dünya" diye sorar.

Dünya başını önüne eğer. Çünkü doğal çevrenin hasta olduğu söyleyemez bile. **"Silahlar satılsın diye" "toprak kanla ıslatıldı"**

Bunları konuşurken son kez **"Erik Ağacından İsteğimdir"** dedi ve çekip gitti Gülsüm Akyüz, kayboldu. Kana kurşuna yüreği tutmadı, ezildi. **"Sevgi çiçekleriyle, barış çiçekleriyle,** döndü.

"Nereye?" diye sordum.

"Çocuğumun Ninnisi"ni söylemeğe gidiyorum. Dedi.

Sesini hala işitiyorum:

"Umut, sende çocuğum
Senin gibi insanlarda.
-Uyu da çabuk büyü-

Bir mayıs ayında, **Eylül Deyişleri**'ni okumak sanki daha bir anlamlaşıyor. Kapatıyorum kitabı, kutluyorum Gülsüm Akyüz'ü.

(*)-Gülsüm AKYÜZ, Eylül Deyişleri, Cem yayınevi, Ekim 1987, İstl. (1.basım Demet Yayıncılık, 92 İst. (2.basım)

BİZDEKİ POSTMODERNLİK

Hasan DEVRİM

Varlık Dergisi'nin son birkaç sayısında, postmodernizm işleniyor. Kentleşmenin toplum yapısındaki evreleriyle bireylerin yaşamının nasıl olumsuz etkilendiği vurgulanıyor. Doğanın çoktandır yokedilişiyle artan beton yığınlarından başka bir şey olmayan apartmanlar, arapsaçını andıran karmaşık yollar ve gittikçe başedilmez boyutlara varan atıkların yarattığı korkunç kirlilik bunlar arasındadır. Bütün bunlar ve birey üzerinde yarattığı ölçüsüz gerilimler, postmodernizmle açıklanı-yor. Bununla da kalınmıyor: Bireyin bu kötüye gidiş sonucu uğradığı şaşkınlıkla ister istemez umutsuzluğa düşeceği kabul ediliyor. Doğal olarak bütün bu saptamaların sonucunda amaçlanan da, postmodernist yaşa-mın modern sanata yansımasını araştırmak oluyor.

Konuyu sınırlamak gereğiyle sözü yazına getirmek istiyorum. Yazındaki, özellikle de romandaki postmodernizm, öteden beri ülkemizde 'yeni roman' diye bilinmektedir. Bunun da öncülüğünü Alain Robbe-Grillet, Andre Breton gibi gerçeküstücüler yapmışlardı. Gerçi daha önce T. Mann, M. Proust gibi yazarların bu akıma öncülük ettikleri kabul edilirse de, en belirgin biçimiyle yeni romana örnek yapıtlar veren bunlardır.

Avrupa ve dünya sanatında yaşanan bu değişimden ülkemizin etkilenmemesi düşünülemezdi. Ferit Edgü'nün **Kimse**'sini yıllar önce okuduğumda hiçbir şey anlamamıştım. Herhalde bugün yeniden okusam da, bu kanım pek değişmez. Ama ülkemizin koşulları o denli düzen tutmaz, kuralları tersine işletir ki, Ferit Edgü'den sonra ya da önce başka yazarlarımızı da aynı kategoriye yıllarca sokmamı önlemiştir. Ta ki 1980'li yıllara gelinceye dek.

12 Eylül Darbesi'yle öylesine bir sarsıntı geçirildi ki, ülke nesnel açıdan çok tinsel açıdan köklerinden koparılır gibi sallandı. İnsanlarımız askeri müdahale öncesi tam bir postmodern yaşamın içine itilmişlerdi. Umutsuz, bezgin, tükenik, şaşkın ve neredeyse içinden çıkılmaz bir boşluğa düşürülmüşlerdi. Ardından gelen cunta yönetiminin yarattığı sözümona güven ortamının da bundan pek ayrımı olmadığı, çok geçmeden anlaşıldı. Kolay ve ucuz yollarla toplumun sanatsever kesimlerinin aldatılmasının tam zamanıydı.

İşte Eylülist yazarların birdenbire ortaya çıkışı bu sıralarda oldu. Latife Tekin, Mehmet Eroğlu ve Orhan Pamuk bunların başında geliyordu.

Latife Tekin'in **Sevgili Arsız Ölümü**'nü kitaplığına koyanlardan acep kaç kişi okumuştur? diye merakla sormuşumdur hep. Mehmet Eroğlu ona göre biraz daha eli ayağı düzgün yazar hiç olmazsa. Ama onun da yarattığı hava, kullandığı simgeler, postmodern yaşamın ta kendisidir. Orhan Pamuk'a gelince, başka bir konuya değinmeden geçemeyeceğim. Birkaç yıl da bir kitap çıkarmaktan başka uğraşı olmayan çoğu yazar-çizerin düşünü bile göremediği anadan talihli doğmuştur o. Kısa sürede de, neredeyse Yaşar Kemal denli ünlendirilmiştir. Büyük bir medyayı ardına alıp, her kitabıyla ayrı bir olay yaratmıştır. Öyle ki, son romanı **Kara Kitap** hakkında yazılanlar bile ayrı bir derleme kitabını doldurmuştur.*

Şimdi burada Nükhet Esen'in derleme kitabında adı geçenlerin listesini versem, şaşarsınız. Birkaçı Enis Batur, Gürsel Aytaç, Fethi Naci, Füsun Akatlı, Tahsin Yücel, Hilmi Yavuz, Berna Moran'dır bunlardan. Daha kimler yok ki?.. Sanırım bir o denlisi de derleyicinin titiz çalışmamasından ötürü kitaba alınmamış, ya da bir süre sonra ikinci baskısı için bırakılmıştır. Örneğin Tahsin Yücel'in yanıtladığı Haluk Şahin'in yazısı bunlar arasındadır. Bir de naçizane benim İzmir'de çıkan Yanıt Dergisi'nin Temmuz-Ağustos 1990 sayısındaki '**Yeni**

Romana Yeni Bir Örnek' başlıklı yazım var. Sanırım bu yazı, Kara Kitap hakkında derlenen yazıların hemen hepsinden eskidir. Sınırlı yazar-çizere ulaşabilen Yanıt'ı o günlerde her nasılsa okuyan Güngör Gencay'ın beni bu yazımdan ötürü kutladığını anımsıyorum.

Burada Jameson, Lyotard, Habermas, A.Breton'u değil, kendi gerçeğimizi ortaya çıkarabilmek için, henüz okuduğum Tekin Sönmez'in **Söylence Berlin**'i, bana Varlık'taki postmodernizm hakkındaki açıklamalara katılma gereğiyle, Kara Kitap hakkında yazılanları derleyen kitaba alınmayan ve pekçok kitaplığın Latife Tekin'in kitapları gibi salt reklamın etkisiyle alınıp da okunmayan bu kitabı, belki de ilk okuyanlardan olarak eleştirdiğim 29.6.1990 tarihli yazımın kimi bölümlerini buraya aktarma cesareti verdi.

"Gelelim asıl konumuz olan Kara Kitaba. Diyebilirim ki, yazar **Sessiz Ev**'de yalnızca kılavuzlar vermekle yetindiği yeni romana, bu kitapla artık hiç çekinmeden girivermiştir. Gerçek roman tipleri, olay örgüsü bütünüyle yazarın entellektüalizminde erimektedir. Yazar romanın başkişisi Galip'tir aslında. Özendiği köşe yazarı Celal'se, yalnızca bir gölgedir. Bir zamanlar çocukluk arakadaşı, sonradan eşi olacak Rüya da, bir düşten başka bir şey değildir. Zaman zaman düşlerden başlarını kaldırıp da su yeryüzüne çıkar gibi yaşama dönmek isteyen bütün bu tipler, hep uykuda gezerler (doğrusu uyurgezerdir bunların ya, yazar nedense, uykuda gezer der bunlara). Galip'in, yani yazarın engin tarih bilgisi, en çok da Hurufi bilmine gönül vermişliği, romanı roman olmaktan çıkarır da, okuru dayanılmaz bir 'hallicination'da dolaştırır durur."

"Dikkat edilen en önemli özelliği, yazarın Sessiz Ev'deki ipuçları veren yeni roman özentisinin, Kara Kitap'ta doruklara varırcasına belirginleşmesidir. Gerçekten yazar ön plana geçmekle bile yetinmez; Hurufi, yani harfler bilminin derinliklerine öylesine bir dalar ki, olayın başlangıç ve gelişimi, yaşayan tipler bütünüyle silinir, inanılmaz bir boşluğa, düş dünyasına dönüşüverir. Yalnız yüz çizgileri birer Arap harfine simgesel olarak benzetilir. Bundan türlü türlü anlamlar çıkarılır sonra da. Bu korkunç, dışa vurulamayan ıvır zıvır bir sürü ayrıntıyla doldurulmuş roman yutturmacası, yeni roman tanımına tıpatıp uymaktadır...."*

"Sonuç olarak üzülerek çok açık ve seçik biçimde Kara Kitap'ta çoğu yeni roman tanımını oluşturan öğeleri bulduğumu burada söylemek zorundayım. Gerçekçi romanın hiçbir öğesi saydamlaşmamaktadır bu romanda. Tiplerin alabildiğine silikliği, kurgu ve olay örgüsünün dağınıklığı, hatta biçem kaygısının bütünüyle bir kıyıya itilişi, sıradan bir okurda bile alışılmış roman tadı bırakmayacak durumda kısacası. İnsan bir romanı okuduğu zaman, geride bıraktığı bir tortusu olur. Ben Kara Kitap'ta yazarıyla birlikte öyle bir boşluğa düştüm ki, neredeyse sapıksı bir mistisizmin Hurufi şeyhi Fazlallah, Mevlana, Şems derken, yazarın o güzelim ketenhelvalı, çizgi romanlı, Western filmli geçmiş çocukluk yıllarının, tüy denli bile iz bırakmadığına inanıyordum. O denli ki, geçmişin derin uçurumuyla bugün arasında hiçbir köprü kurulamayan böyle bir karmaşık yapıta, yeni roman yakıştırması yapmayıp da ne yapabileceğimi bir an bile düşünmedim..."

Artık rahatlıkla söyleyebiliriz: Bizde de postmodernist yaşamın sanata uzantısı olarak getirdikleri arasında canlı örnekler vardır. Bunların romana, öyküye, şiire yanısıdığı kuşku götürmez. Ama hâlâ roman, öykü, şiir yazanlarımız arasında bunların sayısı yine de azdır. Her şeye karşın geleceğe umutla bakabiliriz.

*Kara Kitap üzerine Yazılar / Nükhet Eser, Can Yayınları

KARINCALAR SEVİŞİR

karıncalar sevişir kırmızı toprak üstünde
ben seni hatırlarım
filiz verir bahçemizin erikleri
ben seni düşünürüm
beyazla kucaklaşır göğün mavisi
nasıl da sevdim seni
mutlu musun huzurlu mu yüreğin
ben içkiyle yattım kanla kalktım
güneş yakıp kavuruyor ortalığı
yalınayak yürünmüyor verandada bile
ne hoştu ne güzeldi birlikteliğimiz
portakal kokularıyla dolmuş geliyor esinti
arama bir daha bulamazsın izimi
bakamam sana dokunmadan
öpemem seni sevmeden
sevdası kadar büyüktür ayrılığı bu şairin

yaseminler yine ipliklere dizilir
anılar yaşamımın en büyük gizidir

İbrahim ÇANGAR

OĞLU CANINA KIYAN ANANIN SÖYLEDİĞİ

O gün de yolladım oğlumu okula
yüreğim bir buğday tarlası
o gün de yolladım oğlumu okula
yüreğimin üstünde bir rüzgâr
İlk sabah daha dün gibi aklımda
güneşimden kestim, denizimden arttırdım
bunca yıl gözümün ışığını döktüm uğrunda

O gün de yolladım oğlumu okula
bir ürperti dolaştı başakları
o gün de yolladım oğlumu okula
sanki bir kuş bulutu havalandı
ne yaparız varamazsa yolun sonuna
hangi kapıyı aralamaya gücümüz yeter
harcayacak ne buluruz gözyaşından başka

O gün de dönmesini bekledim okuldan
dizimin üstünde sabırlı bir gergef
o gün de dönmesini bekledim okuldan
biraz daha ilerledi gökkuşağı
altından geçmesi için ne var ki şurda
bizi de kurtaracak yalnız kendini değil
biraz daha, biraz daha dişini sıksa

O gün de dönmesini bekledim okuldan
ne severse hazır ettim sofraya
o gün de dönmesini bekledim okuldan
gülmeye hazır ettim dudaklarımı
bilemedim karnesini alıp da gelmiş ne zaman
görünmeden nasıl çıkmış çatıdaki odaya
ne sesinin yankısı var, ne sessizliğinin

Çocukluğundan ne kaldıysa koyduğum odada
şimdi dört kırıklı bir karne
çocukluğundan ne kaldıysa koyduğum odada
şimdi birkaç satırlık bir mektup
"Bakamam annemin yüzüne" demiş mektubunda
şimdi oğlum, şimdi oğlum tavanda asılı
kendi beşiğinin ipi boynunda

O gün bugündür uyku uğramıyor yanıma
geceler ağarmıyor artık
o gün bugündür her şey, her şey kapkara
bir tek benim yüzüm aydınlık
bakın usanmadan bu yüze, bakın görünceye kadar
oğlumla arama gireni, oğlumla yaşamın arasına
bakın tanıyıncaya kadar bu yüzün yansıttığı dünyayı

Kemal ÖZER

İSTANBUL'DAN İZMİR'E

Bülent HABORA

İstanbul pis pis bastırıyordu artık.6 kilometrelik yol bir saatte alınırsa

En ufak bir yağmurda telefonlar çalışmazsa...

Elektrik birilerinin canı istediği saatte kesilirse...

Suyun ne zaman akacağı belli olmazsa...

Dönme solcular, "Sen hâlâ" fanatikliği sürdürüyorsun," diye kafa ütülerse...

Trenler zamanında gelmezse...

Dostluklar çıkara bağlanırsa...

İki damla yağmurda tramvaylar çalışamazsa...

250 bini aşkın kahya Sokakların "allahı" olursa...

500 binlik işportacı ordusu yüzünden doğru dürüst yürünülecek yer bulunmazsa...

150 bin jeton ve bilet satıcısının sesleri kulaklarınızı tırmalarsa...

Toplu yaşamanın ne olduğu bilinmezse...

Canı sıkılan, istediğine zam yaparsa...

Otobüste, trende, vapurda, minübüste nasıl davranılacağı bilinmezse...

Yazın yaşamında eş, dost ilişkisi egemen olursa...

Gazeteler haber yerine kupon vermeyi yeğlerse...

Kendisini hâlâ Osmanlı İmparatoru sanan payitaht liderlerinin "Keyiflerine mahsus" yolların yapımına karşı çıkılmazsa...

Allah'ın magandaları "Beyefendi" sayılırsa...

Devlet "İllegal" televizyon kanallarına karşı çıkmazsa...

Devlet "Legal" yayınlara saldırırsa...

Ramazanda özgürce sigara bile içilemezse...

Türk tipi sosyeteye girmek için akıl almaz şaklabanlıklar yapılırsa...

Gülay Yeşilöz

"Zengin çocukları"na ne yaparsa yapsın, göz yumulurken, "yoksul çocukları"na, en ufak taşkınlıklarında zorbalık kuralları yerine hoşgörüyle davranılmazsa...

"Vaovvv"larla, "Kaptırık"larla, "Turgutwatcher"lerle Türkçemiz her geçen gün katledilirse..

"Köşe dönme" düşüncesinin egemenliğine karşı çıkılmazsa...

"Sevgisizlik" bir karabasan gibi, en küçük birimlerine dek girerse...

Bunlar ve benzeri yığınla konuyu, olayı alt alta getirdim. Topladım, çıkardım, böldüm ve sonunda İstanbul'un kapısını çarpıp, İzmir'e göçettim.

Göçebe bir toplumun kişisiyim, ne de olsa.

Atalarımız, Orta Asya'dan Anadolu' ya akın akın gelmişler. Sonra biraz yoklamış Viyana kapılarını falan. Bin atlı akınlarda çocuklar gibi şen olarak gitmişler, sonra da, yüzyıllarboyu süklüm, püklüm geri dönmüşler.

Ama "En büyük göçebeler, başka büyük yok" havasını yaşayanların kanları deli deli kıpırdanmaya başlamış bu yüzyılın ortalarında ve "Ver elini Avrupa, Amerika, Avusturalya," diyerek dışarılara göçetmişler

Türk bu, yerinde duramaz, göçeder. Onbinler, yüzbinler dünyaya yayılmış. Her yere, ama her yere. İşte Newyork'taki bir genel tuvaletin duvarındaki şu Türkçe yazı, bunun en güzel kanıtıdır:"Türkiyeli Tosun, burada da hizmetinizde..."

İç Türkler dışarıya giderler de, dış Türkler durur mu? Kırımlılar, Makedonyalılar, açmış kapıyı önce. Günümüzde de Bulgaristan'dan, Afganistan'a Bosna-Hersek'ten Türkistan'a dek birçok yerden akın akın geliyorlar.

İçerden dışarıya, dışardan içeriye göçler sürerken, Avrupa'lara, Amerika'lara kapağı atamayanlar da "İç göç"ü gündeme getirdiler. Anadolu'nun güneyinden, doğusundan, kuzeyinden, ortasından "Allah, Allah" diyerek, "Bin otobüslü, kamyonlu akınlarda çocuklar gibi şendik," oyun havalarıyla İstanbul'u doldurdular.

İstanbul'lu da göçebelikte aşağıda kalmadığını göstermek için, pılısını, pırtısını toplayıp,Güney Marmara, Ege ve Batı Akdeniz kıyılarını "istila" etmeye başladı. Yalova'dan, Anamur'a dek... Gazipaşa'ya yerleşmişler, Bodrum'a, Marmaris'e, Foça'ya, Kuşadası'na, Ayvalık'a, Burhaniye'ye, İzmir'e...

"İşgal kuvvetleri"nin bir kişisi olarak benim payıma da İzmir düştü.

CEMAL SÜREYA'YA HAKSIZLIK

Biz yalnızca gözleyen... edilgin okuru eleştirdik. Çünkü, edilgin... gözleyici... yangeldimci okur, birçok tatsızlığın nedenidir. Çapraşık işlerin hepsi, okur, nasıl olsa sesini çıkarmaz diye rahatlıkla yapılır. Çapraşık işleri okur önler. Tepkiyle... mücadeleyle.... Biz böyle bir okur istedik. Etkin... mücadeleci... Bu açıdan Savaş Yücel'le Hakan Sevin'in mektubu bizi sevindirdi. Yücel'le Sevin, kaçgun döneminin tavırsızlığına... yangeldimci uyuşukluğuna... duyarsızlığına müdahale ediyor.

Şu bilinsin. Bu topraklar, Savaş Yücel'le, Hakan Sevin çoğalırsa... elele yürürse ışıyacak... insan mutlu olacak.

İNSANCIL EMEKÇİLERİ

5 Ocak 1993'te Cemal Süreya şiir ödüllerinden biri Enis Batur'a verildi. Batur'un geçmişine şöyle bir bakıldığında, bakanlık dergilerinden, **Gergedan, Argos** gibi arkalarındaki güçlü sermaye akışlarıyla medya tanrılığına soyunmuş dergilere, oralardan da (herhalde medya bağımlısı olmanın getirdiği bir krizin şaşkınlığıyla girdiği) **2000'e Doğru**'ya dek uzandığını görüyoruz. Batur **2000'e Doğru**'daki köşesinden çekilerek o koca koca sayfayı dolu dolu kullananlarla bırakmakla en iyi işi yapmıştır.

Cemal Süreya ödülünün Batur'a verilmesi, kız kulesinin düş senetçisine yapılmış en büyük haksızlıktır. Cemal Süreya kimdir, Enis Batur kimdir? "Cemal Süreya'da meta ekonomisine sığmayan bir şey vardır. Değerlerin pazara çıkarılarak eşdeğerle değiştirilmesi kapsamı içinde bir yere oturtulamayan bir boyut vardır. Piyasaya teslim olmadığı için piyasaya düşmeyen şiiri yazar. Kiralanamayan, değişilemeyen, pazara çıkmayan ve pazarın tartamadığı değerleri büyültür. Doğulu yüreğinde ve batılı eleştirel kafasında karşılıksızlığı, karşılıksız emeği, karşılıksız aşkı, bölüşmeyi büyültür." (Doğu Perinçek, Parti ve Sanat-syf.103)

İşte Cemal Süreya en güzel tarifiyle budur. Ya Enis Batur? Kendi ağzından dinliyoruz: "Yazar ile okurun ilişkisi, pek çok açıdan örümcek ile avının ilişktisini andırır. iki kümede ortak bir düzlemde karşılıklı temaslarını geliştirirler. Yazar okurun metnine, örümcekse avını ağzına düşürmek için çaba harcar... Metin bir çıkar uzamıdır. Öyleyse orda yazar okurun, okur da yazarın kanını emer: İki kutupta birbirinin canından beslenir onun aracılığıyla" (Estetik Ütopya-Enis Batur, syf.93-94, alıntı İnsancıl sayı 27, syf.8) "Benim kuşağım önemli atılımını son 10-15 yılda, doğal atmosferin bir parçasını medya düzeni oluştuğunda gerçekleştirdi. Gazeteleri, dergileri, televizyonu ve radyoyu da kullandık: İfade aracı ya da kürsü olarak. Onlar da bizi kullandı: Konu ya da özne olarak. Kullanma'nın iki anlamı da iyi ve kötü olanı devreye girmiştir, kişiye, duruma, kuruma göre." (**2000'e Doğru**- Enis Batur, 23 Ağustos 1992)

Batur aynı yazıda ünlü olmanın asıl hedefi olmadığını belirtirken bir yandan da ünlü olmanın getirdiği psikolojik avantaja değiniyor; ünlünün içini kavuran düşünceyi medyalardan iletebileceğini söylüyor.

Medya kendi çürümüş değerlerini ısıtıp ısıtıp sunan, yenileyen ya da karmakarışık bir bilinçle şekillendireni ünlendirir. Batur'un içini yakan düşünceler medyanın isteklerine sığabiliyorsa buna diyecek bir şeyimiz yok. Batur'un medya tarafından kullanılmış olması okur yazar ilişkisini "örümcek-ağ-kan emme" gibi terimlerle bir çıkar ilişkisine oturtması da bizim sorunumuz değildir.

Bizim derdimiz güzel olanın yanında olmaktır. Cemal Süraya bir güzelliktir, karşılıksızlıktır, pazarlıksızdır. Enis Batur çıkardan bahsediyor. Çıkar, karşılıksızlıkla uyuşmaz. Süreya pazarın tartamadığı bir şairdir. Batur o tartıdan bu tartıya atlayan bir medya müptelası.

Batur'un kimilerine göre edebi bir değeri olabilir. Belki sade bir şekilde ifade edemediği için "anlayamadığımız" bir ütopyası da vardır. Fakat bunlar yeterli değil. Cemal Süreya yaşasın, yaşamasın, Enis Batur bu ödülü haketmemiştir.

Biz Cemal Süreya'nın düş senetlerini kapışan insanlarız, bu haksızlık gücümüze gidiyor. Sonsuzluğa sürgün olmuş Cemal Süreya sadece sizin değil bizim de nişanlımız. Batur'a bu ödülü verenleri ve ödülü böbürlenerek kabul eden Enis Batur'u kınıyoruz.

Eskişehir'den bir grup duyarlı insan adına
Savaş Yücel ve Hakan Sevin.

12.1.1993

İSMET KEMAL KARADAYI'dan
iki kitap:
ADALET DİYE DİYE...
(Yön Yayınları)
PATLICAN FİDELERİNE
MUSKA
(Broy Yayınları)

BİLİNÇ GEZGİNİ

Berrin TAŞ

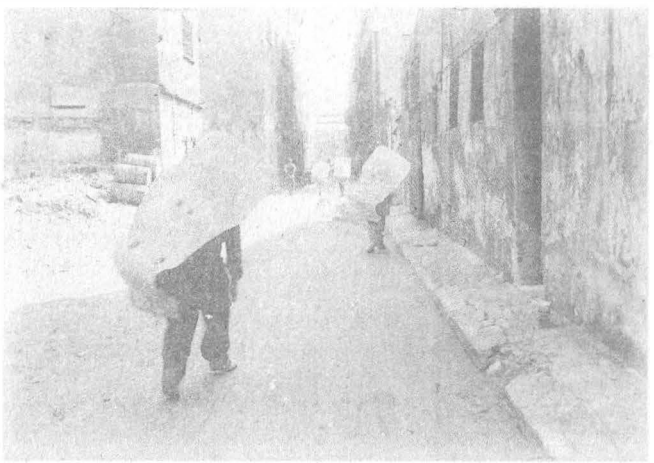

Kemal Gök

Kusursuzu araman bugünü yaşamanı engelliyorsa işlevsizdir

*

Yazgı... hiçbir şey yapmadan bekleyenlerin kalkanıdır.

Yazgı'ya teslim olmak, olan'a engel olmaz

*

Sen değiştirmeye çalışmadıkça yaşamının güzelleşeceğini sanıyorsan... yanılıyorsun.

*

Yazgını seç ve yarat, sona ersin kendine acıman.

Kendine acımanın kurumlarında dolaşman yürümeni engelliyor. Vazgeç.

*

Görmek için çoğu kez gözlere gerek yoktur. Kendi dışına
baktığın noktadan içine de bakıyorsan.

*

Doğrularını sınamalısın. Yanlış olmadığından emin oluncaya dek.

*

İnançlarını yokla istersen.....
neye..... kime nasıl.

Görmek istemediklerinden gözlerini kapayarak kurtulamazsın. Yüzleş.....ve çözümle.

Biliyorum, kendinle karşılaşman....başkalarıyla karşılaşmandan daha güç.Biraz cesaret....

*

Değiştirmeyeceklerine direnmen, değiştirebileceklerine harcayacağın gücünü sınırlar.

Beklenti vermeyi gereksiz kılar.
Beklenti bir anlamda etikn olmayı reddetmektir.

Yaşamında sürekli yinelenen olumsuzluklar seni düşünmeye çağırıyor... dinle.

Görüntülerin ardındakini anlamak istersen gerçek görünür.

Dostluğun sözcükelere gereksinimi yoktur.

*

Dostluğunu davranışlarınla gösteremiyorsan.....sus.

*

Haklılığın kanıta gereksinimi yoktur.

*

Bakışlarını uzağa çevirirsen yakını daha iyi görürsün.

*

Uzaktaki gitmek istediğindir,
yakındaki yaşadığın...

CENGİZ GÜNDOĞDU'NUN PROXİMA CENTAURİ'SI

Ömer BAYTAŞ

I. MANOR'ın ...numaralı odasında kalıyordum. Sonyazdı. Akşamın serinliği gecenin soğguk geçeneğini, belkiu de ayazlayacağını duyuruyor, hayır, muştuluyordu. Çift-camlı pencerenin karşısında, sıcak hava üfleyen ısıyayarın yanıbaşında olduğum için ayazın sevinç verebileceğini düşünebiliyordum. Atlantik-ötesi ekinde ısı fahrenhayt ısıölçeri ile ölçülüyordu ve ben daha santigrat koşullanma ya da alışkısından kurtulabilmiş değildim. İnsan bedeninde ölçülen en düşük ısının 61 fahrenhayt olduğunu okumuştum bir yerlerde: 61 fahrenhayt, santigrat cinsinden anlığımda billurlaşmadığından, 61 fahrenhaytın tam olarak kaç santigrat olduğunu bilmediğimden, bir tür rahatsızlık, eksiklik duyuyordum. Usumda kalmış 32, 212 rakamlarına 61'i de katarak işlem yapmaya hazırlanırken, kapı vuruldu. Odanın kapısı değil, tuvaletin kapısı vuruluyordu. Tuvaletin iki kapısı vardı: biri benim odama öbürü Japon arkadaşımın odasına açılıyordu. Kalkıp mandalı çevirdim. Amerikalı bir kızdı. Amerikalı diyorum, çünkü çoğun yabancıları görmeye alışmıştım yatakhanede. Arkadaşımın bulaşıcı sayrılığa yakalandığını, dikkatli olmamı söyledi. Kızın kullandığı sözcük, smallpox, çiçeği, kuşpalazını, kızamığı çağrıştırdı ama tam olarak hangisi olduğunu bilmiyordum. Arkadaşım Meksika'ya gidip dönmüştü. Amerikalı kızın deyimiyle "Üçüncü Dünya" sayrılığını da ordan getirmişti. Onlarsız olamayacağım üç parça eşyam vardı. Birincisi (özür dilerim İngilizce sözcükler için, dilimde öyle kalmış) digital radioalarm clock. İkincisi İngilizce -Türkçe Redhouse cildi. Üçüncüsünü söyleyemeyeceğim. Smallpox'a bakmak için Redhouseun kapağını kaldırdım.

O akşam dışarı çıkarken ana giriş merdiveninin basamaklarına oturmuş birkaç Uzakdoğulu öğrenci ile karşılaştım. Geç saatlerde döndüğümde hala oradaydılar. Birini tanıyordum, konuşmuşluğum vardı. Ona Japon arkadaşımın sayrılığından Amerikalı kızın ona baktığından söz ettim. Dedi ki: "Kız başkasına yardım etmeyi bilmez. Aç egosunu doyuruyor Sistem değişmeden kişilerin birbirine yardım etmesinin hiçbir anlamı yoktur" (onun terminolojisi).

Japon arkadaşımla birbirimizi gördüğümüzde merhabalaşırdık ama pek konuşmazdık. O ekonomi kitaplarından başını kaldırmazdı; sanırım İngilizce de okumasını güçleştiriyordu. Bense... pek değil... hiç sokulgan değilimdir. Kaldı ki orda uzun süre kalmayacağımı, öğrenciliğimin kısa süreceğini biliyordum. Sayrılığında ben de biraz yardımcı oldum ama asıl kız bir hafta onunla ilgilendi.

Sonradan kızı arayayını dedim. Dahası onu diyemesem de "gördüklerimin" romanını yazmak düşüncesi usuma düştü. Romanın adını bile bulmuştum: "Güzel Amerikalı" Tasarımı bir arkadaşıma açtım. "Hiç Amerikalıya güzel denir mi. Aydın takımı tutmaz. Sakın yazma" deyiverdi. Yazmadım. Doğallıkla onun öyle dediği için değil. Romanın "ruhu" hâlâ kafamda durur.

Amerika... Kimi TV başında bira içer. Kimi uyuşturucu alıp sızar. Kimi gönüllü olarak yabancı bir öğrenciye sayrılığında hizmet eder. Kimi pazar günü kilisede bacak bacak üstüne atıp org dinler, pazartesi günü gece gören dürbünün, insanın iç organlarını gösteren aygıtın tasarılarını çizer. Kimi ise Hz.İsa'ya (bana öğretilen hitap biçimi), kırk yıllık arkadaşıymışçasına, hiçbir saygı-ululama sözcüğü kullanmaya gerek görmeden "Yoldaşım İsa", dahası yalnızca "İsa" der... Ne biçim ülke bu?

Batı Uygarlığının hangi temeller dayandığını, nasıl geliştiğini, nereye doğru devindiğini araştırdım kendimce. Özgün yönlerini yakalamaya çalıştım. Kahramanları "onun" olan yarım düzine roman kaleme aldım. **Proxima Centauri** onlardan biridir.

Başkalarını anlamaya çalıştığımı söyler söylemez hemen şunu eklemek gereğini duyuyorum: Ben ne değin başkalarını anlamaya çalışırsam çalışayım, çocukluğumun dünyasından hiçbir zaman ırak kalmadım. Onun etkisinden asla kurtulamadım. Her halde, neyi anlatırsam anlatayım, yazarlığımın(eğer yazarlığımdan söz etmeme izin verilirse) kökleri ilk duyuşlarıma, deneyimlerime uzanıyor ya da onlardan besleniyor. Ben iki yaşındayken, annem, avlunun eşiğine oturup bana meme verirmiş; benim işim bitince, beni bırakır, bu kez, komşu iki yaşıtıma sırayla meme verirmiş... Bunu bir Amerikalıya anlattım. Hem çok güldü hem inanılmaz buldu. "Oymak yaşamı mı sürdürüyorsunuz?" diye sordu. Yalnızca herhangi bir Anadolu köyünden olduğumu söyledim. Ne anladı bilmem.

Proxima Centauri'nın ilk yazınsal görüntüleri I. MANOR'da kaldığım günlerde anlığımda ve tinimde belirginleşti. İmge kurdum. Not tuttum. Bütün bunlar bir "decade" önceydi...

Belki daha da önceydi: Şu deyimi kullanmama izin verilirse, "Proxima Centauri'sel" dünya, ilkgençliğimden beri damla damla tinimde birikmişti!

Bir zamanlar çamlı bir tepe varmış. Tepenin yamacında küçük bir köy varmış. Dedemin dedesinin dedesinin günlerinde, köyde, bir deli kadın varmış. Deli kadının bir alaca danası varmış. Deli kadın danasını yitirmiş. Çayırda aramış bulamamış bayırda

aramış bulamamış. Danasını bulmak için çamlığı ateşe vermiş. Çamlık yanıp kül olmuş. Ben dünyaya geldiğimde köy çıplaktı, tepe keldi. Köyün karşısındaki tepede bir çam vardı. "Tekağaç" denirdi. Saat yerine kullanılırdı. Gölgesine bakılarak günün hangi saati olduğu söylenirdi.

On yaşından önce, belki iki belki üç kez gökte uçak gördüm. Her kezinde iki uçak yan yana uçuyordu. O değin yüksekten uçuyorlardı, o değin "oyuncak gibi" görünüyorlardı, o değin birbirlerine yakın duruyorlardı ki ha çarpıştılar ha çarpışacaklar diye ödüm kopuyordu. Güneşte yanan iki gümüş parçası. Köyün dışında gerçekten bir dünyanın bulunduğunu kanıtlayan tek im bu iki gümüş parçasıydı... Tepelerin ardından, başka yerlerden geldiler, tepelerin ardına, başka yerlere gittiler...

Köyden ayrıldığımda on yaşında var yoktum. Taşıtı (bir kamyondu) on yaşında, ilk kez Ayder'de gördüm. Sanırım oraya da yol yeni çıkmıştı. Şimdi kent-sizliğe yolculuk etmek, doğayı görmek için Ayder'e gidiyorlar. Ben öyle bir doğa parçasında dünyaya geldim, köyüm öylesine erdendi ki (hani nasıl derler: yalçın kayada kuş punu) köyden Ayder'e gidenler, "kente" gittiklerini söylerlerdi. Ormanı yakılmış dağ köylerinden kalkanların yollarının zorunlu varağı deniz ülkesinde, İstanbul denilen düşkentte yeni bir yaşam başladı benim için. Hiçbir şeyi sonuna değin yaşayamadım ya da götüremedim... Kısa süren lise yaşantım... Edebiyat öğretmeni (tavrından, konuşmasından, bilgisinden ötürü Baba diye çağrılan Rauf Bey (Mutluay), Fransızca öğretmeni (arkadaş-gibiliğinden, öğrencileri korumasından, güzel insanlığınıdan ötürü Kral diye çağrılan) Vedat Bey (Günyol)... İkisi de benim öğretmenim değildi. Ama "atmosfer"i bütün canlılığıyla duyuyordum. İkisi de çocukları ağılıyor... AEL'den adam olarak çıkmak olanaklı değil... Ne günlerdi.!

Amerika'dan önce Avrupa'yla ama onun romanıyla (Rus romanını onun bir parçası sanıyordum) tanıştım. "Paris-St Petersburg çizgisi romanı"nın belli bir düzeye geldiğini, benim romana sıfırdan başlamam gerekmediğini, bütün yapmam gerekenin romanı kaldığı yerden sürdürmem olduğunu erken yaşlarda sezinledim, giderek anladım.

Taşıtı ilk kez on yaşında gördüm. Otuzumun başlarında Sears T 'ın tepesinden Chicago'ya baktım. On yaşından önceki çocukluğum bir yana bırakılırsa, hemen her şeyi bu yirmi yıl içinde öğrendim. Ne dramatik, tinsel ve özdeksel varlığımı zorlayan değişimdi!

Tekvin'de, Tanrı, dünyayı ve ona bağlı göksel varlıkları altı günde yarattı (tanrıbilimsel terminoloji). Tanrının işi bitince, yaratım alanı yazarlara kaldı. Beş bin yıldır kalemin yaratımlarıyla dünya ayakta duruyor. Yaratım ancak özgün koşullarında, tinsel ve özdeksel varsıllıkta, özgürlükte gerçekleşebilir. Sağlıklı, Harvard mezunu, yılda en az iki yüz elli bin (dolar, elbette) kazanan kişi roman yazabilir. Ben ekinsel değil, dirimbilimsel yaşamımı sürdürebilmek için günde on dört saat bedensel işte çalışarak **Proxima Centauri**'yı yazdım. "Seçkinlerin" (benim terimim değil, zorunlu olarak kullandım) işine karıştığım doğrudur

Tanrı evreni altı günde yarattı. O ki Tanrı'ydı ol dese evren saniyenin 1/1 000 000 000 000.... (sayfayı sıfırla doldurarak uzatmak istemiyorum)'inde oluşurdu. Yirmi yıl önce, yirmi dördümde yazdığım roman hâlâ yayımlanmadı. Tanrı için altı gün alan yaratım edimi, benim için elbette yıl alacaktır. Üstelik, Tanrının önünde pazarlama engeli de yoktu. O pazarlamayla (Tanrı olduğu için kirlenemeyecek diyemeyeceğim) tozlanamayacak değin arıydı. Geçimi (örnek veriyorum) yaratısını satmaktan olsaydı aç kalırdı. Yarattığını gökbilimciler, dirimbilimciler, feylesoflar binyıllardır inceliyorlar, hâlâ işin abecesinde olduklarını söylüyorlar. 1986 verilerine göre:

GÜNEBAKAN HÜZNÜYLE

eylül
dilimin uyumsuz çocuğu
ve at koşturan efsaneler
dionysos'tan öteye.
kaç zaman geçti bilsen
toprağından koparılmış
günebakan hüznüyle.
sözcüklere sığındı gönlüm
ardıç kuşum
çınarlara dokunan
bir ses gibi büyüdün
tozlu aynalara
yansıdı tenin.
bir haykırışın
izi kaldı avuçlarında
yalnızlık
boy verdi
kehribar rengi
akşamlarda.

11.12.1992
Betül TARIMAN

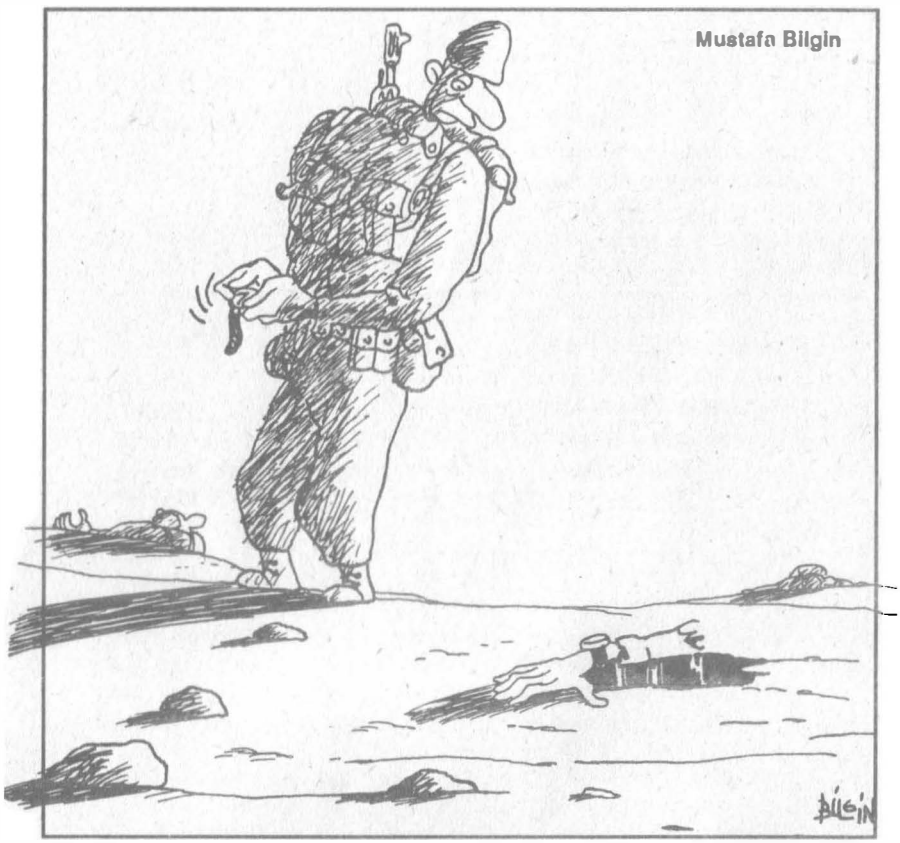

Proton'un ortalama bozunum süresi 10 31 (10 000 000 000 000 000 000 000 000 000 000) yıl; 100'ün üzerinde atomaltı parçacığının varlığı saptanmış, bunlardan sözgelimi Muon'ın ömrü $2.2x10^{-6}$ (0.0000022) saniye. Sanatsal yaratımın anlaşılmasının kolay olduğunu kim söylüyor? Romanım ölümümden sonra anlaşılmaya başlasa çok mu?

Proxima Centauri'nın bir ilkörnek olacağını düşünüyorum. Birçok yazar, içinde akıllı makinelerin, etkileyici kısaltmaların, kimliksiz insanların değil, yaşayan insanların olacağı bilimkurgu romanları yazacak. Sirius A, Sirius B yıldızlarının, Phoenix Orion takımyıldızlarının "insan-lı halleri"ni anlatacak.

Proxima Centauri'nın yayımcısı Cengiz Gündoğdu, güzeli üretmeye, üretileni paylaşmaya, kardeşliğe, insanca yaşamaya; halkın eğitilebileceğine, dünyanın daha güzel bir yaşam-alanı olabileceğine inanır; açıkça ve eylemli olarak ezilenin yanındadır (onun terminolojisi). Proxima Centauri'nın yazarının ezenin mi ezilenin mi (benim terminolojim değil) yanında olduğunun yanıtını, romanı okuyanlara bırakıyorum. Cengiz Gündoğdu beni inançsız, mıymıntı bulur. Bu bakımdan beni sevmez. Gelgelelim, Yaradanın, bana yazmak yeteneği verdiğini, ama onun bunu sorgulayamayacağını söyler. Romanım için "Estetik düzeyi yüksek roman" demiştir.

Bir romancı kendisiyle ilgili ne söyleyebilir? Hem bir şey söylemesine gerek varmıdır? Ben sevdiğim bir romancıyla, onu daha yakından tanımak için tanışmak gereksemesi duymam. Öğreneceğimi romanından öğrenmişimdir. Ancak şahsen tanımış olmak için onunla tanışmak isteyebilirim. Söz açılmışken, burda bir gizaçımında (itiraf) bulunmak zorunluluğunu duyuyorum: Cengiz Gündoğdu'nun romanımda bulup vurguladığı "estetik düzey"den, özellikle bundan ötürü, kendimi (yalnız Babıâli'de değil bütün dünyada), onun "star sistemi"nin yazarları, eleştirmenleri, yayımcıları dediği insanlardan birkaçına yakın buluyordum. Her ne değin evrensel desem de yabancı bir ekinin romanını yazdığım için, Babıâli'nin sorunlarının beni birinci derecede ilgilendirdiğini söyleyemiyorum; bir başka deyişle (örnek olarak Proxima Centauri'nın kahramanlarından biririn adını verirsem) adı Victor olan bir kahramının romanını yazmış olmam, bana Babıâli'nin sorunlarıyla dolaysız ilgilenmek hakkını vermiyor. Romanımın, içinde başka Victor'ların bulunduğu romanlarla karşılaştırılmasını, başka Victor'ların yaşadığı toplumlarda değerlendirilmesini istemek benim en doğal hakkım olmalıdır. Yukardaki gizaçımından sonra Cengiz Gündoğdu belki Proxima Centauri'yı yayımladığı için pişman olmuştur. Yaşam biiinmezliklerle doludur. İlerde bugünden kestirilemeyen kimi nedenlerle ben de pişmanlık duyabilirim. Cengiz Gündoğdu da başka nedenlerle yeniden pişman olabilir.

Yapacak bir şey yoktur. Ok yaydan çıkmıştır. Alınyazımız öyle değil böyle olmuştur. Ne olursa olsun: bir gerçek; dünyada, **Proxima Centauri**'da, Mars'da, Vega'da, Altair'de, Cengiz Gündoğdu'nun Proxima Centauri'nın ilk yayımcısı olduğu gerçeği ebediyen değişmeyecektir.

Türe varsa: daha olumsuz koşullarda daha iyisini yapanların ona bir şey demeye hakkı olmalıdır.

AÇIK GECE * ÖMER BİLGE * ŞİİRLER * İNSANCIL YAYINLARI

NAZIM HİKMET JÜRİSİNİN SONUÇLARINDAN ESİNLENEREK: YARIŞMALAR, JÜRİLER ya da SANATIN YAPAY İMPARATORLARI ÜSTÜNE...

Ayhan HÜNALP

Yıllar öncesinde, Yazışleri Müdürüm rahmetli Semih Tuğrul; "Ayhan" demişti; "Charlie Chaplin kendisini taklid edenlerin yarışmasına girdiğinde dokuzuncu gelmişti." 1950'lerdeydik. O günden bu yana ne değişti dersiniz? O Semih Tuğrul ki, Edinbourg film festivaline çağrılan, tek yabancı jüri üyesi olacak değerdeydi. Nurullah Ataç'dan sonra türkçe ve fransızcayı en iyi bilendi. Babıalimizin bilek işçileri onu en iyi yazışleri müdürü seçmişti. Bütün bunlardan ötürü olsa gerek, yıllarca TRT'de işsiz kalmıştı, hem de İsmail Cem'in döneminde!.. Emrinde, kadrosunda 6 yıl çalışmakla sınırsız onur duyduğum Semih Tuğrul patronumuz Cihad Baban'la birlikte bir gün beni çağırtıp; önüme 6 çuval dolusu 5.000 yazı koyarak, "Bunların içinden 3 öykü, 3 fıkra seçeceksin büyük jüri onları 1., 2., 3. ilan edecek" demişti. Delifişek, pupayelken 4 saat uyuyarak çalıştığım açlık-yokluk senelerimdi. Muhabirlikten, köşe yazarlığına, istihbarat şefliğinden sanat sekreterliğine kadar o zamanın en modern gazetesi olan; Kadrosunda Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Haldun Taner, Melih Cevdet Anday, Yaşar Nabi Nayır, Peyami Safa, Zeria Karadeniz, Adli Moran, Betül Mardin'in bulundukları **Tercüman**'da işlerimin arasında ücretsiz olarak bu görevi de "gık" demeden omuzlamıştım. İlk çıkışımız 26 Mayıs 1955'di. Arkadaşlarım adımı "Sanat Hamalı" takmışlardı. Fıkra bölümünde Emil Galip Sandalcı ile Ahmet Kabaklı'yı öykü bölümünde de "Pencere" adlı hikaye ile Erdal Öz'ü seçmiştim. Yıl 1956 öbür 3 genç yazarı unuttum. Bunları şunun için yazdım. Adlarını andığım 3 yazar da o zamandan bu yana su üstündeler, dim-dik ayaktalar. Ahmet Kabaklı o yıllarda çağını omuzlayan bir aydındı. "Şu Gelen Kadın Sesidir"" diye yazdığı şiiri Nurullah Ataç büyük övgüyle, Ulus'ta yazdığı pazartesi söyleşilerine almıştı. Görevimi efendice, namusluca, sorumluluğumu bilerek yapmanın mutluluğunu bugün de sınırsız zevkle duyuyorum. Yaşamı bırakıp gideceğim de, aileme kalacak bu anılarımdır.

Gelelim bu kadar uzun girişten sonra, 10 Ocak 1993 tarihinde açıklanan Nazım Hikmet Şiir Yarışmasının sonuçlarına. Hiç kuşkusuz her jürinin, her jüri üyesinin bir yaklaşımı, ayrı bir değer yargısı vardır. Nitekim isimleri saklı şiirleriyle, isimlerini ve kararlarını sütunlarımıza aldığım sanatçılar da bu yarışmaya katılsaydı, her biri başka şiirlere oy verirdi, aynı şiir üzerinde birleşemezlerdi. Ancak yarışmaya katılan 468 Ozan X herbirinin 5 şiiri = 2340 şiirin en iyisini, en iyi ikincisini, en iyi üçüncüsünü, en iyi 3 tane mansiyon alabilecek şiiri seçmeleri gerekirdi. Mevcudun en iyisini seçmek yöntemini uygulamaları için, çeşitli art düşüncelerden ötürü bu kısır, bu tutarsız sonuca varmışlardır. Her şiir 3 dakika okunup karara bağlansa, bu vakitleri son derecek kısıtlı beyler, 2340 x 3 = 7020 dakikalık = 117.5 saatlik, 5 günlük zamanı nasıl olup da buldular? Bu zaman 2.340 şiiri okumanıza nasıl yetti?.. Yemeden, içmeden, uyumadan okusalar 5 gün eder. bu bakımdan ben her şiiri okuduklarına kesin olarak inanmıyorum. Hele işlerindeki baskıya hazırlanacak roman, ya da şiir müsvettelerini kaybetmekle maruf Doğan Hızlan gibi "Kronik Dalgınların" bulunduğu bir jürinin. Çoğu yapay bir sanat imparatoru olan jüri üyelerine, 1943'den bu yana sanat emekçiliği yapan; 1962'de Varlık okuyucularının oylarıyla öyküde aldığı ikincilik dahil 17 ödülü bulunan bir ağabeyleri, bir kardeşleri olarak küçük bir hatırlatma, küçük bir uyarı yapmak istiyorum.

Alınterine, çabaya, emeğe çok saygılı jüri üyeleri keşke bu katı tutum ve yaklaşımlarını; Nazım Hikmet Ran ağabeyimiz öldüğünde onu ilkokuldaki torunumun bile imza atmayacağı "Kan" romanını, 30-40 tane manzumeden de öte zayıf şiirlerini üç beş kuruşa tenezzül ederek yayınlayan editörlere gösterselerdi. Kaldı ki bu şiir bozuntularının rahmetli Nazım Hikmet'in olduğu da öylesine kuşkuluydu ki... O yıllarda jüri üyelerinin hepsi de adı olan, köşeleri olan, kitapları olan, sanatçılardı. Çok şükür ben bu görevimi Varlık, Yeditepe dergilerinde yazarak yapmıştım. Burada tüm yapay sanat imparatorlarımıza, ödül dağıtma, ödül dondurma, eşdost kayırma sanayii A.Ş. üyelerine çok güzel, çok anlamlı bir sözü, Sezar'ın sözünü postalamak istiyorum. "Benim güneşin oğlu olup olmadığımı her sabah oturağımı döken kölem bilir."

Meraklısı için dipnot: Yazımda sözünü ettiğim yarışmaya katılma enayiliğinde bulunan (468) ozandan birisi de benim. Hem de basılı 8 kitabımdan sonra!

DÜNYA VE KADINLAR

Neşe KAREL

8 Mart pazar günü, **Dünya Kadınlar Günü**'ydü...Büyük kentlerde düzenlenen panellerle, kadın konuşmacılar farklı görüşleri, istekleri dile getirdiler.

Kimi, "Kadın hakkı değil, insan hakkı önemlidir" diyordu. "Kadınlar dişiliğinin farkına varmalı." Türkiye'de ekonomik sıkıntılar nedeniyle kadınların kendilerine bakamadığı savunuluyordu.

Feminizmin erkek düşmanlığı ya da kadın üstünlüğü olarak yerleştiğini belirterek kadınların bir kısmı, feminist olmadıklarını dile getirirken, diğer bir grup feministlikleriyle övünüyordu... "Feministim demek, eşitliğe saygılıyım demeyle eş anlamlıdır. Feminizim kadın sorunları olduğu sürece ölmeyecek. "Erkeğin, kadının kimlik kazanmasına engel olmasının çağdışılığını savunuyordu başkaları...

Feminizmin anlamının kadıncılık olduğunu savunanlar. "Kadınla ilgili sorunlar devam ettikçe, feminizm devam edecektir. Önce kadının kendi farkına varması şarttır. Sağır ve duyarsız olan toplumumuzun ilgisini çekmesi açısından feministlerin ara sıra sert çıkışlar yapması gereklidir" görüşündeydi. Feminizmin, kadın üstünlüğünü savunup, erkek düşmanlığı olarak kabul eden görüşe karşı oldukları çevresinde dönüp dolaşıyordu görüşler.

Hemcinslerim bu demeçleri verirken, ben Akdeniz'e bakan hastanenin kroner yoğun bakım servisinde, kolumda serum hortumları, göğsünde kablolar, kalp cihazına bağlanmış olarak yatıyordum...

Nurhan Ateş

Üç kadın, bir erkek hastaydı kroner yoğun bakım servisinin konukları. Arada bir öksürmese, varlığından kimsenin haberi olmayacaktı adamcağızın... Her hastaya en azından iki hemşire düşüyordu. Hemşire hanımlar hastalarına gereken bakımı yaptıktan sonra, çalışma saatleri bitinceye kadar çene çalıyorlardı.

Tıkanan damarlarımı açmaya çalışan üç şişe serum başucumda ışıldarken, "Ölmeyeceğim işte" diyordum sessizce. "Ölmeyeceğim... Ölmeyeceğim...Ölmeyeceğim..."

Gözlerimi açacak halim yoktu. Yüreğimden ezen paletleriyle tanklar geçiyordu. Ama konuşulanları çok iyi duyuyordum. Esmer genç bir ses, "Evlilikten çok şey ummuştum. Büyük düş kırıklığına uğradım. Hep vermek, hep hizmet etmek" diyordu...Sıcak ekmeğe tereyağ sürer gibi konuşan yorgun ses, "Ne sandıydınız erkekler böyledir. Fazla yumuşak davranmayacaksınız. İkide bir hayatın ortak olduğunu hatırlatacaksın." diyordu. "Benimki izinli geliyor, değişik bir yemek yapmak istiyorum, bana bir fikir verin" der demez seslerin en genci, çöpe dizilen etler, mantarlı bezelyeli, havuçlu pilav, hazır hamburger köfteleri, Rus salataları, krem şantiyeli meyva salatası önermeye başladı... Saat beş

SULARDA

toprağın kayganlığı
etkiler beni
yağmurlardan sonra
kuşun biri uçar gider
yarısı akrep
yarısı karga
kimseler bilmez
işim vardır sularda.

Metin GÜVEN
Aralık 92

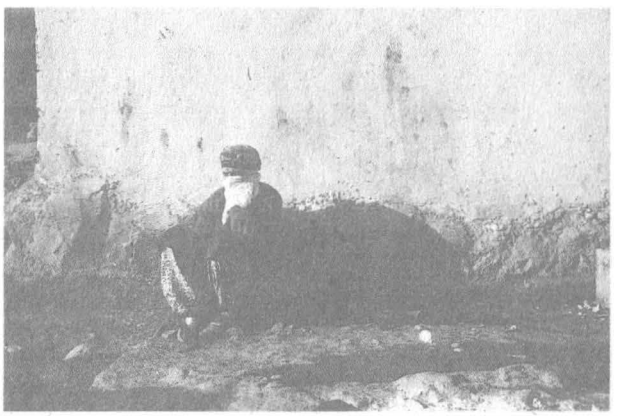

Turhan Yazgülü

olur olmaz nöbetçinin dışındaki bütün hemşireler kocalarına yemek hazırlamak kaygısıyla servisten ayrıldılar.

Hiç durmadan ağıt yakarak inleyen köylü kadın "Bu serum şişesinin altında beni öldüreceksiniz. Hacım camiden gelmiştir. Benim kendisini karşılamaya çıkmadığımı görünce üzülmüştür...Yemeyeceğim işte sizin yoğurtlarınızı. Yoğurda benzemiyor. Bizim köyde öğütülen yoğurttan istiyorum ben. Hacıefendiyi görmek istiyorum" diyerek ağlamaya başladı.

Evlilikten aradığını bulamamaktan yakınan hemşirenindi gece nöbeti. Servisin dört bir yanına koşturup hastaların akşam tedavilerini yaptı. Saçlarını fırçaladı. Kepini düzeltti. Servisin kapısı açılıp kapandı. "Ahh hoşgeldin kocacığım. Bu gece ağır hastam yok. Kalabilirsin. N'olursun gitme yanımda kal. Çocuğa bakıcısı kendi evinde bakacak bu akşam. Çayı'da demledim. Hava biraz soğuk ama olsun, balkonda içebiliriz. Çarşaflar da tertemiz. N'olur kal, sabaha birlikte gideriz" diye yalvarmaya başladı. "Sevmiyorum bu hastane kokusunu. Israr etme. Geldiğime geleceğime pişman etme. Tamam çay içeriz. Biraz oturup giderim." dedi adam.

Hasta kadınların üçüncüsü sayıklamaya başladı. "Çok para alıyorum yavrum çoook. Devlet bana üç ayda dört milyon lira veriyor. Ama gelin beni istemiyor. Emekli ebe hemşireydim ben. Anamdan babamdan ev, arazi kaldı. Dört seneçik evli kalabildim. Kocam öldü. Öksüzümü ezdirmemek için yeniden evlenmedim. Hemşiranım kızım siz siz olun, kocanız ölürse yeniden evlenin. Yalnız kalmayın yavrum. Yalnızlık zor! Daha genç sayılırım. Yaşım ellidört. Başkalarına yardım edecek zamanım benim. Böyle yataklara düşecek kadın mıydım ben! Gelin beni zehirliyor... Kocanızdan boşansanız da, ölse de vasiyetim olsun evlenin..."

Yeniden açılıp kapanan kapının ardından, "Ahh geleceğim, ağlayarak orada yatıyorsun" diye iç geçirdi esmer sesli genç hemşire.

Yaşlısıyla, genciyle neydi bu kadınların zoru? Havva kızları ateşin cezbesine tutulmuş pervaneler gibi erkeklerin çekiminden kendilerini kurtaramıyorlardı.

Serum hortumlarından, kablolardan kurtulabilsem, azıcık doğrulsam, Akdeniz'i göreceğimi biliyorum... Hava bulutlu. Karanlıktır bugün sular. Zararı yok. Yarın güneş doğacak. Akdeniz şıkırdayacak...

Yaşlı kadınların ağıtları, esmer sesli hemşirenin yakarılarına karışıyor..."Ölmeyeceğim işte" diyorum.

Babam geliyor usuma. O da başka bir kentin, deniz solunan bir hastane odasında, az ötede martılar havalanırken ölmüştü...Kırk yıllık birlikteliklerinde dünyayı kendisine dar ettiğinden sürekli yakınan annem, hâlâ yokluğuna yanar.

Kadınların bir bölümü, erkeklerle de, erkeksiz de olamayacaklarını bilerek **Dünya Kadınlar Günü**'nü kutluyorlar. Öbürleri dünyadan habersiz.

Elinde tırpanıyla çizerler resmini Azrail'in. Erkekmiş derler. Ne gam. Aslolan, her şeye karşın soluk alabilmek. Her gün, yaşayabilenindir diyorum.

Sorunlarına çözüm bulunmadan demokrasinin olmayacağını vurgulayarak kutlandı **8 Mart Dünya Kadınlar Günü**...Dünya kadınlara, kadınlar dünayaya bakarken geçiverdi...

Öykü

KALABALIK YÜREK

Meltem Yemişçi ARIKAN

Uyandığımda neden bilmiyorum çok coşkuluydum. İçimden yaramazlık yapmak geliyordu. Evet çocukluğumda bıraktığım o dürtü dipdiri içimdeydi. Yaramazlık yapmak.

Koca adam, ne yapabilirim diye düşünürken; yüreğim "gel içime gir, yürek ol" dedi. Hemen kabul ettim.

Yürek olup gezecektim, kimseler beni görmeyecek, ben herkesi görebilecektim. Bedenimi dolabımın içine attım, yüreğime girdim.

Sokaklar insan dolu; gidenler, gülenler, sövenler, düşünenler, duranlar, yürüyenler...

Sokaktaki insanların hepsini görmeye çalışırken ben; beyaz saçlı, hafif kambur, yüzü çizgilerle kaplanmış, gözleri çökmüş bir amca beliriyor karşı köşeden. Yüreğim bana hiç sormadan, uçarak amcanın yüreğine konuyor. İki yürek bir oluyor. Ben nefes almaya korkarak, sessizce izliyorum. Yüreklerin buluşmasını ilk defa görüyorum. Amca, olanlardan habersiz ayaklarını sürüye sürüye yolunda devam ediyor.

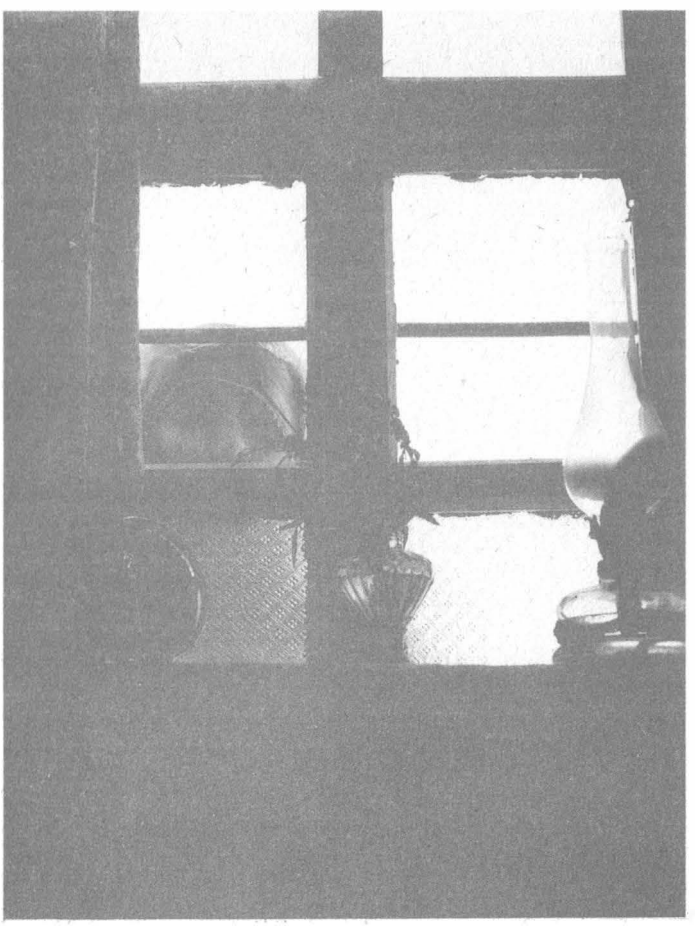

Sevinç Ereren

Umutlar, umutsuzluklar, kırgınlıklar, acılar, sevgiler, anılar, resimler, isimler... Amca, küçücük yüreğine bunları nasıl sığdırmış şaşırıyorum. Bu kalabalıkla tanışmak istiyorum.

Hepsi bir ağızdan konuşmaya başlayınca başım şişiyor, hiçbir şey anlamıyorum. Birden seslerden biri yükselerek diğerlerini bastırıyor. Bu, öfkenin sesi.

"Ben buraya yapılan haksızlıklar sayesesinde yerleşebildim. Parasızlık, açlık, aşağılamalar, haksızlıklar yaşadı bu yürek. Beni içine yerleştirmemek için çok direndi ama ben beslendim. Bakma sen bu zor yürüyen bedene, ayakları yan yan gitse de, yüreği hâlâ doğruları için atıyor. Bazen o kazanıyor bazen ben... Savaşımız uzun zamandır sürüyor."

Kırgınlık giriyor araya: "Bana yıllarca kapısını açmadı. İçeriye çalıştıkça, beni dışarıya fırlattı. Sonra bir gün, çocukları onu yaşlılar yurduna atınca kapısı aralandı. Hemen girdim içeriye. Yerleştikten sonra beslediler beni de. Çocukları, hemşireler, mahalledeki gençler acıkmama bile fırsat vermediler. Çok büyüyemesem de bir yer edindim kendime".

"Ah ah, öfke ve kırgınlık olmasaydı, asla giremezdim içeriye. Ben umutsuzluk. Bensiz olamadılar, kapıyı bana da açtılar. Onlar beslendikçe yaşıyabiliyorum. Çünkü hâlâ umudu var. Eskiden tüm yüreği umut doluymuş, şimdi bizler de varız. Ne kadar çabalasak da çıkmıyor, gitmiyor, bitmiyor. Tam sindirdik diyoruz, tekrar diriliyor. O kadar inatçı ki hiç vazgeçmiyor".

"Beni dinle, lütfen benimle konuşmadan gitme." dedi çok güzel bir ses, derinlerden. Dikkat kesildim.

"Eskiden burada yalnızca biz yaşardık. Umutla bir bütündük ikimiz, şimdi çok derinlerde yaşama savaşı veriyorum. Tanımadın mı beni? SEVGİ..."

Yüreğim yandı. İçinde kavruldum. Çıkıp kurtulmak istedim. Hemen bedenime girsem, amcanın kaldığı yurda gitsem; "ben" desem "sabah yüreğinizdeydim, sevginiz aç kalmış onu beslemeye geldim. Yüreklerimiz bizden önce birleşti size ellerimi getirdim....."

YILDIZ GÜNCESİ

Cengiz GÜNDOĞDU

10 Aralık Perşembe

Yarın yolarkadaşlarımla Edirne'ye gidiyorum... O pek sevdiğim kente... Bu sabah yürürken yağmurda... düşündüm. Ne çok seviyorum Edirne'yi... Adı bile güzel... Edirne... ince söğüt dalını andırıyor.

Şimdi Meriç'i düşünüyorum. Hiç akmazmış gibi görünen o büyük... beni coşturan... etkileyen akarsuyu... Bir akşamüstü Meriç'in kıyısında otursak... bir dost gelse... bir aşk masalı anlatsa hiç konuşmadan... Sonra Meiç'in sularına girsek... Meriçleşsek... akıp gitsek Meriç'le... Meriç alsa götürse bizi... Alsa götürse... Sonra yağmurlu bir günde Selimiye'ye baksak uzaktan. İnsani yaratıcılığın o güzel eserine... Ipıslak... Elele evimize yürüsek... Edirne'nin yağmurlu güzel bir akşamında.

Edirne sabahlarında uyansak hep... Öğleden sonra dostlarla buluşsak... çay içsek... şurdan burdan konuşsak.

Kocaman yıldızlı Edirne gecelerinde Vivaldi'yi dinlesek...

Yarın bu kente gidiyorum... düşlerime. Özlemle. Edirne... güzel kent.

Biliyorum. Seviyor beni Edirne... Eksiğimle... gediğimle... Öfkemle seviyor beni.

Hadi yarın, çabuk gel. Edirne'ye gidiyorum yarın... söğüt dalına benzeyen o güzel kente yolarkadaşlarımla... Berrin Taş... Cemile Çakır... Ayhan Ergün.

13 aralık pazar

Yağmurlu bir gece... Edirne'yi düşünüyorum. Bugün geldik... akşamüstü... Şimdi bir noktayı bir kez daha ciddi bir şekilde söylemeliyim. Ben yazar olacağım... bir şair olacağım diyen herhangi bir insan felsefeden başlamalı işe. İnsanın felsefi düşüncesini çok iyi kavramalı. Ama bu yetmez. Felsefeden sonra insanın sanat etkinliğini de kavramalı. Fizik... matematik bilimleri de sanatçı için son derece önemli. Ancak bütün bunlar iyice kavrandıktan sonra, sözgelimi Orhan Pamuk ya da Latife Tekin doğru yere konabilir. Ancak bütün bunlar kavrandıktan sonra insan güzel eserler yaratabilir.

Bu dediklerim önemsenmezse, o toplumun sanat dünyasında bir aldatmaca yaşanır. Doğru dürüst mektup yazamayan kişiler romancı olur... Karamela şekerine mani düşürenler şair olur. Bu karmaşada bencileyin insanlar da, sapı samandan ayırmak için didinir durur...

Bütün bunları şunun için söyledim. Edirne'ye sevgideğer Mehmet Bozkurt Esenyel için gittik. Sevgideğer Esenyel yıllarca şiirle uğraşmış... Afrası tafrası olmayan güzel bir insan. 1940'larda yazdığı şiiri sürdürebilseydi bugün bir başka noktada olurdu Esenyel. Sürdürememiş.

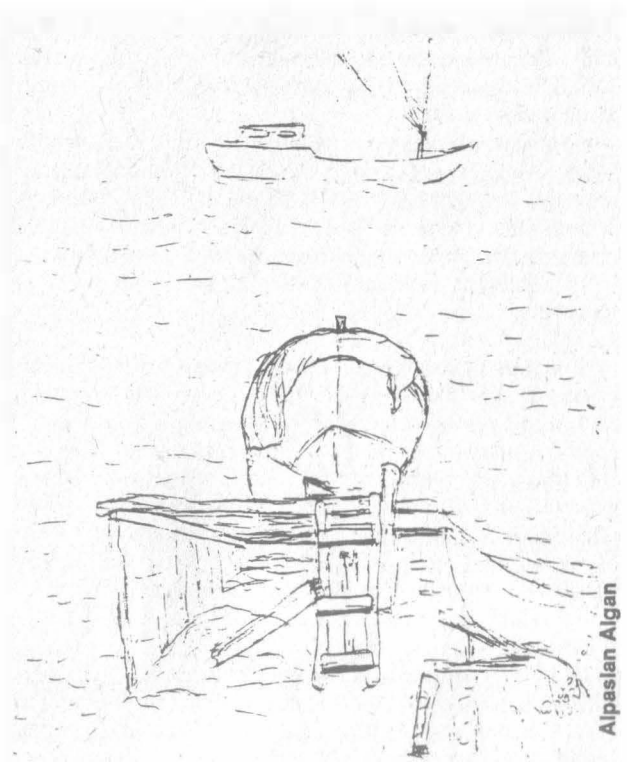

Kimsenin etlisine sütlüsüne karışmadan bugüne gelmiş.

Böyle insanları severim. "Esenyel için bir şiir şöleni düzenliyoruz. Sizi de aramızda görmek istiyoruz" denince, arkadaşlarımla.... BerrinTaş... Cemile Çakır... Ayhan Ergün kalktık gittik. Şölen cumartesi günü saat 13.00'de başladı. Şairlerin şiirlerini okumalarından önce üç kişi konuştu. O üç kişiden biri de bendim. İnsan haklarından... İnsan haklarının yerleşmesinde sanatın işlevinden söz ettim... Sıra şairlere geldi... Herkes şiirini güzel güzel okudu derken... biri çıktı... bir bağırış... bir çağırış... Bağırıp çağırırken neredeyse yerlere yuvarlanacak... O bitti derken... Esenyel'in biz yaşta oğlu çıktı. Bir bağırtı da ondan... Esenyel'in oğlu şiir okuduktan sonra yerine oturacak. Birileri bırakmadı. Bir şiir daha... Bağırış çağırışlı bir okuma... Tepem attı... Kendimi zor tutuyorum. Derken Celal Bozkurt'u çağırdılar. Celal bozkurt udi şarkıcı. Bozkurt, müziğimizin güzel eserlerini güzel sesiyle okudu. Sevindim. Rahatladım.

Kısa bir aradan sonra ben yine konuşacağım... Esenyel'den iki şiir okuyacağım. O sıra bir baktım... O bağıra çağıra, kendini paralarcasına şiir okuyan var ya, mikrofona

çağırılmaz mı... İstek üzerine şiir okuyacakmış. Çıktı... bağırdı çağırdı. Sıra bana geldi. Önce şiire nasıl baktığımı anlattım. Sonra Esenyel'den iki şiir okudum. Esenyel için düşüncelerimi söyledim. Sonra, Esenyel'in oğluyla... O bağırıp çağıranı göstererek... "Sen... bir de sen... burdaki alkışlara kanmayın. İkiniz de iyi şiir okumuyorsunuz. Bağırıp çağırmak iyi şiir okumak değil" dedim. Yerime yürürken o bağırıp çağıran mikrofonu kaptı, bir şiir daha okudu... Çok bağırdı... Sesi kısıldı. Ama eski alkışı alamadı. Cılız alkışlardan sonra sevgideğer Süreyya Eryaşar "biz" dedi "Gündoğdu'yu bizi eleştirsin diye çağırıyoruz. Bunun ötesinde demokrasi, eleştiri karşısında hoşgörülü olmamızı gerektirir."

Meğerse o kişi, benim eleştirime kızdığı için, benden sonra mikrofonu kapmış... Eryaşar'ın konuşmasından sonra bir kez daha konuştum. Şunu söyledim. "ben konferansçıyım. Şimdiye kadar hiçbir yerde alelusul konuşmadım. Bir topluluk nasıl kışkırtılır... Nasıl uyutulur... Nasıl kızdırılır... Nasıl ağlatılır bunu bilirim. 20 yıl çalışmışım buna. Bu bilgime... deneylerime dayanarak söylüyorum. İyi şiir okumuyorsunuz."

O kişi, felsefeden... sanattan... fizikten... matematikten geçseydi kötü okumayı, ta İstanbul'dan kalkmış gelmiş bencileyin birine dinletmeye kalkmazdı... Ne yazık biz, çoğunlukla kötüyü bilmiyoruz. Kendimizi yetkin görüyoruz. Okuru da... Dinleyeni de kötüye tutsak ediyoruz. Kötü okur, kötü edebiyatı besliyor... Müzikten düşünün. Bir yanda Münir Nurettin... Lemi Atlı bir yanda Emrah... Sezen Aksu. Münir Nurettin'i... Lemi Atlı'yı Emrahcılara... Aksuculara anlatmak... Burda estetik değeri anlatmak ne kadar zor.

İşte bu zorluğu yaşıyorum... Yine de olumsuz koşullarda bile az da olsa beni anlayanlar çıkıyor. Edirne'de böyle oldu. Esenyel'in oğlu eleştirime kızmadı. "Biz doğru söyleyeni dokuz köyden kovmayız" dedi, öptü beni. Udi Celal Bozkurt "siz haklısınız. Medeni cesaretinize de hayran kaldım" dedi. Trakya tıp'ta okuyan iki delikanlı da kutladı beni.

Şunu söylemeliyim. Beni kimse desteklemese de kişisel açıdan bir kaygım olmazdı. Olmadı. Olmayacak. Doğruyu söyleme mücadelem devam edecek. Burda son uyarılarımı yapıyorum belki. İnsani yaratıcılığı... insani duyarlığı... İnsanın birikimini reddeden bir yöntem... Bu yöntemin adına postmodernizm deniyor... özellikle geri kalmış ülke insanına benimsetilmek isteniyor. Postmodernizm, sözgelimi **Beşinci Senfoni**'nin karşısına teneke müziğini koyuyor. İki tenekeden ses çıkarmak çok kolay... Postmodernizm tenekecilik bir anlamda. Her alanda böyle.

Bu ne getiriyor. Geri kalmış ülkenin hazırlıkçı kafası, postmodern yöntemle, insani yaratıcılığı... insani birikimi reddediyor. Bu reddin kolaylığında müzik yapıyor... şiir yazıyor... roman yazıyor.

Şunu iyice bilmeli. Avrupa'dan, ta ABD'ye kadar bu postmodernist yöntem Batı kapitalizmini etkilemez. Ora insanı için bir süs... bir oyalanma bu. Küçük bir azınlığın süsü. Daha önemlisi şu. İnsan bu kelepçeyi kıracak. Aydınlığa çıkacak. İşte korkutucu... uyarılması gereken nokta bu. Bizler bilgisiz... birikimsiz... kültürsüz insanlarız. Böyle giderse biz, bu işin altında kalırız. Aydınlığa çıkmayız. Yok oluruz.

Biri çıkıp da bilim neymiş... felsefe neymiş... şiirde anlam neymiş... ideoloji neymiş...tarihi materyalizm neymiş... gerçek neymiş... Sokrates kim oluyormuş derse, sakın inanmayın. Çaputla...tenekeyle... anlamsızlıkla bir yere varamazsınız...

Uyarıyorum. Herkes kendine çekidüzen versin. Herkes kendi gerçekliğini insani yolda değiştirmek için mücadeleye başlasın. Yoksa bu gidiş... İyi gidiş değil.

Caudwel şöyle der "Sanatı olan kültürler yaşamaya devam etmiş, sanatı olmayan kültürlerin yerini almıştır" Türkiye postmodernist yöntemle sanatsız... kültürsüz bırakılmak isteniyor. Bunu iyi bilmeli.

Umutsuz bir serzeniş mi. Hayır. Cehalete... cehalete arka çıkanlara öfkeli bir uyarı. Kapitalist sınıf insanı çepel bir noktaya getirdi. Modern filan değil bu nokta... çepel... kaçgun. Bu noktada kapitalist sınıf bütün insani birikimi yokedici bir yöntemle, kültürsüzleştirmeyi... cehaleti güdümlüyor. Bu böyle gitmez. Gitmeyecek. İnsan, yolaçıcı bir yöntemle insani birikimin gücüyla bütün dünyada ışıyacak. Sanatı, çaput yırtma... Teneke çalma derekesine indiren çaputculardan... tenekecilerden bir teki kalmayana kadar aydınlama mücadelesi devam edecek.

Cahiller... cahillerin arka çıkıcıları bu sözümü iyi bellesin...

15 Aralık Salı

Edirne bozuldu mu. Biraz. Edirne dendi mi, yeri göğü yırta yırta bağıran o kişi de gelecek aklıma. Pek düşünmemeliyim bunu... Gitgide sinirlenirim çünkü. Ben ta İstanbul'dan kalkıp Edirne'ye gideceğim. Biri çıkacak yeri göğü yırta yırta bağırtısını dinletecek. Bunu haksızlık sayarım kendime. Elli yaşına giriyorum. Onun bunun bağırtısını dinlemek zorunda değilim. Bağırtı çağırtı derken bir güzelliği unutacaktım nerdeyse. NadirAdlı. Devlet güzel sanatlar galerisi müdürü... Nadir Adlı eski bir binayı güzelleştirmiş, sergievi yapmış. İnce...duyarlı bir davranışla yapıyı gezdirdi bize. Yaz gelince, bahçede akşamüstü sanat söyleşileri düzenlemeyi düşünüyor.

Bizim gittiğimiz gün, sevgideğer Eryaşar'ın resimleri sergileniyordu...sergievini gezdikten sonra şiir şölenine gittik...o bağırtılı...neyse sinirlenmeyeyim...Nadir Adlı'yı düşünmeliyim. Nadır Adlı bakırı işleyen...bakırı güzelleştiren bir sanatçı.

Nadir Adlı'yı düşünüyorum. Seviniyorum.

Geceilerliyor...sobanın yanındayım...soğuk, fırtınalı bir gece. Perşembe günü **İletişim Fakültesi**'ne gidiyorum. İnsan hakları için konuşacağım. Doğruları söyleyeceğim yine. Hep öyle yaptım. Doğruyu söyledim. Devam. Kovulacağımı...dövüleceğimi...parça parça edileceğimi bilsem bile doğruyu söylemeye devam.

18 Aralık Cuma

Türkiye yalnızca bugünü yaşıyor. Dün yok. Yarın yok. Bugün var... tam postmodernist bir hayat... böyle ol-

masaydı... **Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi** dekanı. Dünü... geleceği düşünür insan **hakları paneli**'ni engellemezdi.

İletişim Fakültesi öğrencileri insan hakları üstüne bir panel yapmak istemişler. Cezmi Ersöz'le beni çağırmışlar. Gittik. Konuşacak yer yok. Öğrenciler bir koşu boş sınıf buldular. Ders arası orda konuştuk... kısa.

Cezmi Ersöz yaşama hakkını anlattı. Kendinden örneklerle özgür düşünmenin kişiliğin oluşumunda etkisini de söyledi.

Ben, insan hakları dendikte, ağlayıp sızlanan bir gözlemci olunmaması gerektiğini anlattım. Bir de şunu söyledim. Başkasının düşünme... konuşma...eyleme... insanca yaşama hakkını savunmak kendimizi savunmaktır.

Kısa panelden sonra gençlerle, fakültenin çayevine gittim. Orda gençlerle konuştum. İyi oldu. Sevindim.

Yağmurlu bir gecede yazıyorum. Az önce balkona çıktım. Islandım. Üşüdüm. Gökyüzüne baktım. Tek bir yıldız yoktu. Olsun. Biliyorum. Bulutların ötesinde yıldızlar var... Sobanın yanına oturdum sonra. Islak... üşümüş. Isındım. Isınınca seviniyorum. Sabahları sobanın üstünde ekmek kızartıyorum. Ekmek kızartınca seviniyorum.

İletişim fakültesi dekanını düşündüm. Biz yazarları insan hakları için konuşturmayan dekanı. O uyuyor şimdi horul horul. Uyur. O hiç ıslanmaz... üşümez... üzülmez... sinirlenmez... sevinmez... düşünmez. O, gibili yaşar. Üşür gibi. Üzülür gibi...sinirlenir gibi...sevinir gibi...düşünür gibi... dekan o...uyur horul horul...postmodernist o...dün yok... yarın yok. Dekan o.

21 Aralık Pazartesi

Bugün Vecihi Timuroğlu geldi dergiye. Sevindim. Kültür dünyasında verdiğimiz mücadele açısından... insani açıdan Timuroğlu'nun bu davranışı güzel.

Bizler kültür dünyasında birlikte mücadeleyi önemseyen insanlarız. Timuroğlu kültürüyle... bilgisiyle bize destek vereceğini söyledi.

Sevindik.

Timuroğlu bir ara "Kültürel hastalıklara tutulmamak gibi güzel bir yanın var senin" dedi. "kim olursa olsun, ünlü... otorite sayılan insanları da sorguluyorsun. Ünlü... otorite sayılan insanların söyledikleri mutlaka doğrudur, demiyorsun. Kuşkulu bir bakışın var."

Sevindim bu saptamaya. Timuroğlu'nun güzel dediği yanım, birçok insanı kızdıran... sinirlendiren yanım sorguculuğum... Türkiye'de kimi kişiler kendilerini peygamber ilan etti. Söylediklerine kayıtsız şartsız boyun eğilmesini istedi.

Peygamber yazar-düşünür ne derse "evet efendim, söylediklerinizi doğru" diyeceksin...boyun eğeceksin.

Konferanslarımla... yazılarımla bu kültür despotlarına karşı bir mücadele başlattım. Kızdılar.. .sinirlendiler bundan ötürü bana.

Şimdi geçmiş günleri düşünüyorum. Sıkıntılı...zorlu... yalnız günleri. Birbirlerine paslı zincirlerle tutunmuş kültür despotlarını...kültür dünyasının alikıran baş kesenlerini... Kimi dostlarımın "seni yok ederler... girme bu adamlarla mücadeleye" deyişlerini...

Bu adamlara karşı verdiğim demokratik kültür mücadelesi... insani mücadele zorlu oldu. Yazılarım engellendi... açık oturumlara sokulmadım... kovuldum... yuhalandım.

N'apardım böyle günlerde. Hiç... kırgın... öfkeli... üzüntülü yürürdüm yollarda...yalnız. Ama mücadeleyi bırakmadım. Sabahlara kadar okudum... inceledim... düşündüm... sorguladım. Bütün engellere karşın okurla... insanla buluştum. Alikıran başkesenlerin despotik cephesini sarstım. Bugün eskisi gibi etkili değil.

Çoğalan insanla bu cepheye karşı mücadele devam ediyor. Despotik cephe her demokratik vuruşta çöküyor. Çökecek... kökten çökecek.

Düşünme... sorgulama... irdeleme...eleştiri insanın insanlaşması... Despotik cephe, uzun yıllar, insanın insanlaşmasını önledi.

Bundan ötürü bu mücadeleye, insani mücadele dedim. İnsani mücadele devam edecek. Dünyada tek bir kanalda tek bir despot kalmayana kadar devam edecek.

Ben, insanın insanlaşma mücadelesinde milimetrik bir noktayım. Gururlu... onurlu bir nokta bu.

Vecihi Timuroğlu bu noktayı gördü. Bundan ötürü sevindim.

24 Aralık 1992

Sabah kalktım... baktım, damlar bembeyaz... kar yağmış... Tiren düştü aklıma. Tirene binmeliyim... Gitmeli tiren... Kar yağmalı. Hep gitmeli tiren... hep yağmalı kar. Gece olmamalı... gündüz olmamalı...

Geceyi... gündüzü düşünüyorum... N'oluyor... ne var... nedir bu duraganlık... Birbirini izleyen iki durum geceyle gündüz. Bu iki durum aklımıza da yansıyor. Aklımız, ge-

FESLEĞEN

şimdi
durup dururken
kalk gidelim desem
ben
beniye
birleşsek
sıcacık
elele
yayılıversek
yabani fesleğenlerin üzerine
her adımda beş fesleğen
her nefeste beş
fesleğenlerdi sanırım
bana
sonsuzluğu fısıldayan

Turgay TOPAL

ceyle gündüzün... bu iki durumun burgacında kalıyor. İnsan çıkmalı geceyle gündüzün burgacından. Geniş boyutlu başka durumlar düşünmeli... Geceyle gündüzün burgacını kırıcı... bizi ötelere götürücü bir kavram bulmalı. Bu kavram için mücadele etmeli.

Söylemek istediğim şu. Geceyle gündüzün kıskacı, düşlerimizi sınırlıyor. Kırmalı bu kıskacı... çıkmalı burgaçtan... gecesiz... gündüzsüz bir dünya düşünmeli... Bir tirene binmeli... gecesiz...gündüzsüz bir dünyaya gitmeli.

Böyle düşünürken kar iyice bastırdı. Giyindim kuşandım... merdivenleri inerken... dakikaları atlaya atlaya düşündüm. Kapının önünde bir tiren bekliyor...İşte böyle karlı bir günde alıp götürecek beni...oraya...o dünyaya... Gökyüzü bakışlı bir kadın gözlerini kısacak "Nerdeydin" diyecek. "Burda senin düşüncelerinin tam karşılığı var.... sorununu anlatmak için kıvrım kıvrım kıvranmayacaksın. Bizler burda gecesiz gündüzsüz bir dünya için mücadele ediyoruz... kadın-erkek kimliğinin olmadığı... yanlış bilinç durumlarının kökten kaldırıldığı... kayıtsız şartsız güzel aşkların yaratıldığı... paylaşmanın değil, insani katkının temel aldığı bir dünya..."

Sustu kadın...Baktım. Gözlerinde iki gül açtı...ırlı bir yoldaydık... "Bakın" dedi "siz yanlış bilinç durumlarının sahteliğini bir türlü anlatamadınız orda. Ama burda düşüncelerinizin tam karşılığı için mücadele ediliyor."

Hızla indim merdivenlerden Sokak... gözgözü görmez karın içine girdim... görmedim kimseyi. Hep biyle olmalı. Görmemeli... Görmek... zor... acı.. .Görmek.. .Gören zor yaşar... Hep zor.

28 Aralık Pazartesi

Birkaç gün sonra yeni yıl... 1993... Nasıl giriyorum yeni yıla. Ekim ayında bir tatsızlık başladı sağlığımda. Kapaklandırıcı... yere vurucu bir tatsızlık... Her gece, yarın iyileleşirim diye giriyordum yatağa... Sabah kalkınca anlıyordum, iyileşememişim... Yarın diyordum... yarın iyileşirim. Hep hastaydım. Hep.

Yarın iyileşmek... annemden kalma bu. Küçüktüm sağ elim yandı. Yere düşerken kor ateşli mangala girdi elim... bir koşu sağlık ocağına... Anneme... Elim sarıldı. Sordum. "Anne, ne zaman iyileşirim" dedim. "Yarın iyileşirsin oğulcuğum" dedi annem. Ertesi gün, baktım. İyileşme yok. Elim yine sarıldı. Yine sordum. "Ne zaman iyileşirim anne" Yanıt. "Yarın iyileşirsin oğulcuğum" Günler böyle geçti... sonunda iyileşti elim. "Anne" dedim "yarın çok uzun sürdü" Gülümsedi annem "Bazi yarınlar böyledir oğulcuğum, gelmesi uzun sürer. Ama gelir... ergeç gelir yarın. Bunu unutma"

Unutmadım... hiç. Yarın gelir... kesinlikle gelir. Yarının... güzel yarının gelmesi için mücadele etmek gerekiyor tabii... O yarın, belki bizim yarınımız olamaz. Ömrümüz yetmez güzel yarını görmeye. Olsun. Bizden sonra gelenlerin... çocuklarımızın güzelleşir yarını.

İşte geliyor yeni yıl... Ben hep inandım yeni yılları... İnsanın en güzel buluşlarından biri yeni yıl...

Birkaç gün sonra yeni bir yılda yaşayacağım. Seviniyorum. Ne güzel yeni yılda yaşamak... güzel yarınlar için mücadele etmek...

3 Ocak Pazar

Yağmurlu... rüzgarlı soğuk bir gün... Sabah kalktım... giyindim kuşandım çıktım dışarı.Orda burda dolaştım. Üşüdüm iyice. Sevindim üşürken...Sonra eve geldim. Sobanın başına geçtim... ısındım. Sevindim ısınırken.

En güzeli... en sevindiricisi ekmek kızartmak. O sıra bir dost telefon etti. Yeni yılımı kutladı. N'aptığımı sordu. "Ekmek kızartıyorum" dedim. Ekmek kızartmanın güzelliğini anlattım." Bir de sevgili bulsan her işin tamam" dedi. "Peki" dedim "o sevgili ya benle paylaşmaya kalkarsa... İşte o zaman bitmez tükenmez sorunlar çıkar".

Alışmışız, hemen paylaşırız. Ben paylaşmaya tırtıklama diyorum. Sözgelimi ben ekmek kızartacağım... sevgili denen kadın da gelir... her kimse o... tırtıklar ekmek kızartmamı.

N'oluyor şimdi... ekmek kızartmanın sevincini paylaşıyoruz. Peki sevgili, ekmek kızartmadan hoşlanmıyorsa... sahte bir tavırla hoşlanıyor gibi yapar... ekmek kızarıyor diye hoplar zıplar. İyi ama ekmek kızartma... ekmek kızartmanın sevinci bayağı... aşağı sevinçse... Kim diyebilir bunun tersini. Böyle bir durumda sevgili kadın da bayağı... aşağı bir sevinci paylaşıyor... tırtıklıyor sayılmaz mı.

Ama daha önemli bir nokta var. Sevinç... üzüntü... esenlik dünyaya bakıştan... ilişkilerden bağımsız değil. Paylaşımcı... tırtıklayıcı böyle düşünmez. Paylaşımcı... tırtıklayıcı sevinci... üzüntüyü... esenliği... sıkıntıyı paylaşmak... tırtıklamak ister. İyi ama sevinç üzüntü... esenlik... sıkıntı kendinde şey değil. Benim durduğum yerden sevinç görünen... sevgili kadına üzüntü veriyorsa... n'apacağız. O zaman ben onun üzüntüsünü... o benim sevincimi tırtıklayacak. Değilse o bir oda da üzüntüden ağlarken, ben göbek atacağım sevinçden. Ondan sonra gelsin tartışma. İtiş kakış... ben üzülürken sen sevindin... ben sevinirken sen üzüldün.

Diyelim aynı yerden bakıyoruz. Bİr olay ikimizi de sevindiriyor. O zaman nasıl tırtıklayacağız sevinci... Ya birimiz el çabukluğuyla fazla tırtıklarsa... fazla sevinirse, öbürü "Sen fazla tırtıkladın. Bana az kaldı sevinç... eşitlikçi değilsin" derse... der... hadi gelsin itiş kakış...

Bir nokta daha. Tırtıklayıcılar değişemez. Tırtıklayıcı olduğu yerde kalır...

Ben sevgide... aşkta... dostlukta katkıyı savunuyorum.

Katkıyla ilgili şöyle bir masal anlatılır. Delikanlı sorumsuz... verdiği sözün anlamını kavramayan biriydi. Bu tutumundan ötürü tatsız bir olay yaşandı evde. Herkes delikanlı fazla üzülmesin diye, üzüntüyü paylaşıyordu... tırtıklıyordu.

O evde hep öyle oluyordu. Delikanlının her üzüntüsü tırtıklanıyordu... Ama o gün anne geldi. Bir odaya kapandılar. Anne delikanlının üzüntüsünü paylaşmadı. Üzüntüye katkı yaptı. Daha çok üzüldü delikanlı... annenin her cümlesinde üzüntünün kapsamı büyüyordu... her kelime, olayı, bir başka olabilirliğe bağlıyordu... iş, dünyanın

birdenbire durması kadar ciddi oluyordu. Anne konuşurken ağlıyordu üzüntüden. Delikanlı... yeni üzüntüleri gören delikanlı "Sus anne. Üzüntüden ölmek üzereyim." dedi. Anne susmadı. Delikanlı, annenin kat kat gösterdiği... hissettirdiği üzüntüyü yaşadı. Bu yüzden değişti... sorunlu... sözüne sadık bir insan oldu.

Sonra anne öldü. Anne ölür mü... delikanlı, paylaşımcı... tırtıklayıcı insanların arasında kaldı. Durağan... değişmeyen... paylaşım paylaşım diye sızlanan tırtıklayıcılara karşı katkı mücadelesini başlattı.

Katkı... sevgide..: dostlukta... aşkta, insani çizgide insanı değiştirir... Paylaşım... tırtıklayıcılık sevgiyi... dostluğu... aşkı durdurur... yerlebir eder. Paylaşım... tırtıklayıcılık... insanı, sistem içinde nesne derkesine düşürür. Katkıda aşk, insani ilişkinin önemli... ciddi bir öğesi olur. Paylaşımda aşk, meta sisteminin değişim öğesi olur.

Paylaşımcı... tırtıklayıcı aşk, sistemin kanalarını pekiştirir. Katkıcı aşk, sistemin kanallarını parçallar. Paylaşımcı aşk... tırtıklayıcı aşk, sistemin içinde edilgin adacıklar düşler. Katkıcı aşk, insani toplum için harekete geçirir insanı. Katkıcı aşk, insanın evrensel esenliğini düşler.

Paylaşımcı... tırtıklayıcı aşk... hergün çürüyen... kof. çürük kokulu çalıçırpı...

Katkıcı aşk, insani emekle... ince ayrıntıların titiz gözetilmesiyle hergün yeniden yükselen kocaman dağ..

Tam burda bir gülme aldı beni. Bir şarkı düştü aklıma. Nihavent. "Kirpiklerinin gölgesi güllerle bezenmiş" şarkısını düşününce iç dünyam karardı. Tam burda gülmem tuttu. Bir kadına "kirpiklerinin gölgesi güllerle bezenmiş" desen, kadın alay edildiğini sanır.

Sahi, ne diyorum ben... Çenem düştü... konuşuyorum işte... yaşlılık.

17 Ocak Pazar

Okuma Tiyatrosu başarıyla etkinliklerini sürdürüyor Dün Kemal Özer'in yazıları okundu. Tartışıldı... Etkinlik bittikten sonra bir genç, "Bu güzel etkinliği neden Üniversitelere götürmüyorsunuz" dedi.

Bu, çok soruldu bana. Onun için neden ünlversitelere gitmediğimizi burda söylemek istiyorum. Durumu herkes bilsin...

İki nedeni var üniversitelere gidilmeyişin. Birinci nedeni. Üniversiteli gençlerin okuma tiyatrolarını kendilerinin kurmalarını istiyorum. Bu bir mücadeledir. Bu mücadeleye girsinler... İkinci neden. **İnsancıl Okuma Tiyatrosu**'nun zedelenmesini istemiyorum.

Zedelenme şu anlama geliyor. Türkiye tuhaf bir ülke. Türkiye'de çeşitli nedenlerle başarı düşmanları var Çevrenize bakın. Başarılı bir insanı derhal yaka paça ederler... hayatı, burnundan getirirler. Böyle bir ülkede yaşıyoruz. **İnsancıl Okuma Tiyatrosu** başarılı olunca, başarı düşmanları hemen harekete geçti. Bu hareket önlendi... Şimdi **İnsancıl Okuma Tiyatrosu** Üniversitelere girerse, başarı düşmanlarını durduramayız. Başarı düşmanları bizi fakülte salonlarında mezara gömerler. Ne kadar üzülürsek üzülelim hakikat bu.

Şimdi bu tatsız hakikatı bir örnekle göstereceğim. **İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Kültür Kulübü,** başarılı oldu ya, duyuyorum, haberleri geliyor. Her toplantıya... her etkinlikte başarı düşmanları olay çıkartmak istiyor. Cuma günü benim aşk söyleşimde de olay çıkarılmak istendi. Konferans bittikten sonra, söyleşi bölümünde, bir dinleyen şöyle dedi. "Sizi daha önce de dinlemiştim. Siz, elinizde balyozla züccaciye dükkanına giriyorsunuz. Ne varsa tuznan buz ediyorsunuz. Bu en azından bende zihni bir sıçratma yaratıyor."

Sevindim. Yapmak istediğim zaten bu. Sonra o insan temiz bir dille bana katılmadığı noktaları anlattı... Söyleşi böyle giderken biri "Ben burda çok söyleşiye katıldım. Ama böyle canlı bir tartışma görmedim. Bunu neye bağlıyorsunuz" dedi

Gerçekten de durum böyleydi. 300 kişilik salon dolu. Birçok genç ayakta. "Ben" dedim, "size ödüllerin... holdinglerin desteğiyle gelmedim. Bu canlılık... bu ilgi benim başarımı gösterir... sizin başarınızı gösterir." Bundan sonra başkası söz aldı. Daha söze başlarken anladım, olay çıkartmak istiyor. Hava koparcasına gerginleşti... Ne söyledi o başarı düşmanı... Hiçbir şey... elden geldiğince beni küçültmeye çalıştı. Deneyli olduğum için durumu kurtardım. Ama söyleşinin tadı kaçtı. O gün orda başarının iki düşmanı vardı. Olay çıkarmak için bir hayli uğraştılar. O, başarı düşmanı bağırdı bir ara "Sen" dedi "kafa karıştırıcının birisin" Güldüm. "İşim bu" dedim... Kararlı. Mutlaka olay çıkartacak. "Senin adın Ali Cengiz" dedi. Yine sinirlenmedim. Olay çıkartamayınca çekip gitmek... başarısızlığın utancıyla kaçmak istedi. Gençler "Gitme. Gündoğdu'yu dinle" dediler. Arkasını döndü bu kez. "Arkanı dönme. Durduğun yerde durduğunu söylüyorsun. Öylece dur" dedim. Salondan yükselen kahkahalarla bozuldu... Toplantının bitimine doğru bir saldırı daha yaptı. Demokratik olmamış bu toplantı. Çünkü ben cigara içmişim. O içememiş. Cigara içmek için dışarı çıkmış. Ay-

AN

Şiirle buluşuyorsun
Güzden geçiriyorsun kızlarla
Çıkarlarını düşünenlerden uzakta
Yıllar akıyor gözlerinden

Bir serçe özlemle uçuyor
Yurtsamayla sürerken yolculuğun
Yitirdiklerini özlüyorsun
Su boylarında.

Hasan AKARSU
Ekim 1992

nen böyle dedi. Oysa ben gördüm. Salonda cigara içiliyordu. Bu söylendi. Hayır. Demokratik olmamışmış...

Kültür Kulübü'nün yöneticileriyle bir dolu genç, konferans sonrası üzüntülerini anlattılar. "Benim için üzülmeyin. Ben bir mücadelenin içinden geliyorum. Bunlar beni etkilemez. Ama başarı düşmanları sizin etkinliklerinizi önlemek istiyor. Bunu bilin." dedim.

Üzülmüyormuyum olup bitenlere... Üzülüyorum. İnsanın aydınlama mücadelesinde karanlıkta kurşun sıkılmak isteniyor. Hazırlıkçı kafalı kimi gençler insani yaratıcılığı önlemek istiyor.

Aydınlama insani yaratıcılığın eseri çünkü. İnsanın aydınlama hareketi, hem kendini... hem öbür insanları... hem dünyayı güzelleştirir.

İşte bu güzellik önlenmek isteniyor. Şu bilinsin. Başarı düşmanları... güzellik düşmanları başarılı olamayacak.

21 Ocak Çarşamba

Çapraz bulmaca gibi yazmakla övünen Enis Batur'u okurken Oktay Rıfat'ı düşündüm... "Sosyalistim. Şiir, sosyalizm ve yalandan sakınma bana kişiliğimin temel direkleri gibi görünür. (Oktay Rıfat. Şiir Konuşması. İstanbul 1992) Acaba kaç şair böyle dürüst... açık konuşuyor şimdi. Bakın ne diyor Oktay Rıfat, "Gayet açık bir düşünceyi dolambaçlı sözlerle karıştıran, pek ince meseleleri ele aldıkları zaman açık açık yazmak isteklerine rağmen, yazıları gine de güç anlaşılan Frenk yazarlarını taklide yeltenen romancılarımız, kelimelerini, cümlelerini söyleyeceklerini söze göre idare ile, tutumla kullanmasını bilmeyen şairlerimiz..."

Oktay Rıfat, 1947 yılında yazdığı **"Şair de Hürriyet için Mücadele Eder Etmelidir"** adlı yazısında şöyle diyor. "Bizde de bugün hürriyet uğrunda mücadele var. (...) Halk Partisi'nin sanat alemindeki sözcüleri bu cereyanı baltalamak için şu tezi müdafaa eder oldular "Sanat, sanat içindir ve sanatkar ancak sanat için yaşar. Zamanının içtimai ve siyasi meselelerine karışmaz."

Oktay Rıfat, "bu tekerlemeye" yanıt olsun diye Victor Hugo'yu anlatan bir yazıyı yayınlamış. Victor Hugo 1822'de yayınlanan **Odes et Ballades** adlı şiir kitabının önsözünde şöyle demiş "Bu kitabın yayınlanmasında iki maksat güdülmüştür. Bunlardan biri edebi, öteki siyasidir."

Oktay Rıfat, şöyle yazmış 1949'da. "Güzellik anlayışı, kainat anlayışımızın, dünya görüşümüzün, o anlayış ve görüşe akırı düşmeyen bir bölümü olduğuna göre, belirli bir dünya görüşü olmayan şairin güzellik anlayışından bahsedilebilir mi? Böyle bir şair şiirde bilerek bir güzelliğe varabilir mi? Şair, ister istemez bir düşünür olmak zorundadır, hem de ileriyi gören bir şair. Yoksa geri düşüncelerle yoğrulmuş kafa, şiire fayda yerine zarar verir."

Ölümsüz Sanatçı adlı yazısında şöyle diyor Oktay Rıfat. "Ölümsüzlük, içinde yaşadığı toplumun büyük davalarını, gerçeklerini, problemlerini bir sanat gerçeği haline getirmesini bilmesinde. İşte ölümsüzlüğün sırrı."

Oktay Rıfat'ı... edebiyatımızı düşündüm. Anlaşılmaz romancılarımızı... şiir intihardır... şiir cinnettir... dünya görüşü şiiri bozar... ben saf güzellik için şiir yazıyorum diyen şairlerimizi...

Şu bilinsin. Bütün bunlar, edebiyatımızı, insani çizgiden saptıran "geri düşüncelerle yoğrulmuş" kafaların ürünleri... Geri düşüncelerle yoğrulmuş bu kafalar, sanatta star sistemiyle baskın duruma getirildi. Türkiye edebiyatı... şiiriyle... romanıyla.... öyküsüyle geri bıraktırıldı.

1947'de şöyle diyor Oktay Rıfat "Biz sosyal meselelerden söz açmaya uğraşmanın şiirimiz için yeni bir gelişme kaynağı olacağına, bu araştırmalar sayesinde yeni hamleler yapılabileceğine, üstelik gönlümüzce itibar göremeyen yeni şiirin halk arasında büyük bir rağbet kaazanacağına inanıyoruz. (...) Şiire cesaretle bakmasını bilen bütün yeni Türk şairlerine sesleniyorum. Bu fırsat şiirimiz için kaçırılamayacak kadar büyük ve güzeldir. Kollarımızı sıvamalıyız"

Toplumsal sorunlardan söz açan şairin, sıvalı kolları kırıldı Türkiye'de. Şiir, şiir cinnettir... şiir intihardır... şairin dünya görüşü olmaz... sanat sanat içindir diyenlerin ellerinde burkuldu... kırkpara etmez derkeye düşürüldü.

Yıllar sonra ben de Oktay Rıfat gibi sesleniyorum. Şiire cesaretle bakmasını bilen bütün şairler Yaşadığınız toplumun... insanın sorunlarını şiirleştirin... Şiirle, insani mücadele... insanın özgürlük mücadelesine katılın... Böylece şiir, büyür bir atılım yapacak... insanla buluşacak... şiir toplumsallaşacak.

Mıymıntılığı bırakın. Meyhaneleri boşaltın. Çapraz bulmaca derkesine düşürülüp, çöp tenekesine atılan şiiri kurtarın. Her dönemde... her ülkede şiirin kullanım değerini bozan... insandan kaçıran çaprazlıklar oldu. Ama hiçbir dönemde... hiçbir ülkede şiir çaprazlıya teslim edilmedi.

Bu Türkiye'de oldu. Şiir, çaprazlıya teslim edildi... Kalk şair... Şiirinle kalk. İnsan seni bekliyor. Bak ne diyor Oktay Rıfat "Şiirin güzelliği söylenişinden geliyor. Doğru söze ne denir. Ama iş bu kadarla bitmiyor. Şiirin arkasında birini arıyor gözlerimiz, müşterek derdimizi dert bilen, bizi bu dertten kurtarmak için çırpınan birini."

23 Ocak Cumartesi

Bugün Zeytinburnu'da gençlerle söyleşi... Kendimi anlatmamı istediler önce... İnsanın kendini anlatması zor derler. Benim için zor değil, kendimi tanırım da ondan. "Az akıllı... orta zekalı... duygularıyla... sezgileriyle yaşayan bir insanım" diye başladım. Bunun bende anlamı şu. Biri sayfalarca yazsın... ya da saatlerce konuşsun... ordan burdan kanıt getirsin... kuram üstüne kuram kursun... İçime tık diye oturmazsa kanıtlar... kuramlar girmez gözüme...

Bunu anlattım. Sonra sorularla gelişti söyleşi... Şunu gördüm. Engelleyici biri yoksa, okurla-yazar bütünleşmesi üst noktaya çıkıyor yaratıcılıkta. Zeytinburnu'da böyle oldu. Söyleşi bittikten sonra "Birçok tabuyu yıktınız" dediler. Sevindim.

Benim için son beş yılın en güzel söyleşisini yaratan genç arkadaşlarıma teşekkür ediyorum.

24 Ocak Pazar

Uğur Mumcu katledildi. Yüreğim burkuldu. Kesseler kanım akmaz... öyleyim şimdi.

evrensel kültür

aylık kültür, sanat, edebiyat dergisi

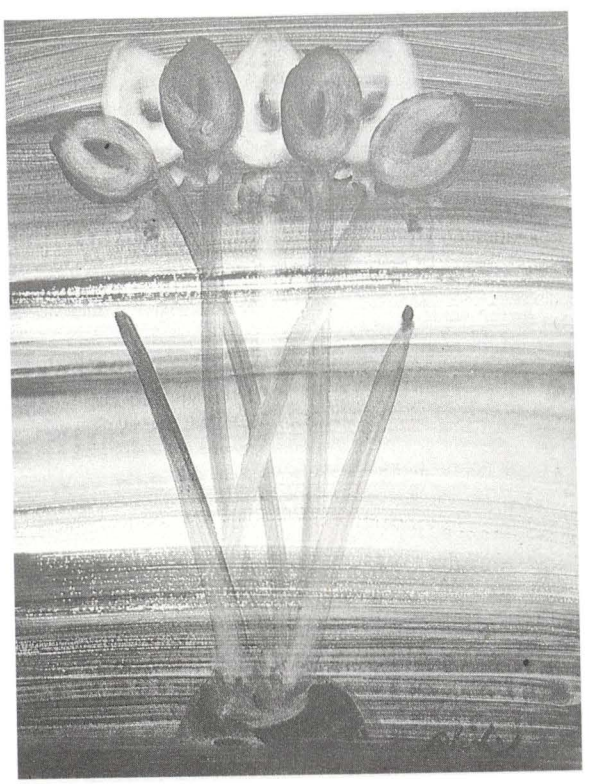

ABİDİN DİNO / ÇİÇEKLEME'dan

Yer ve göğün iki ayrı karabasan, iki ayrı kara fırtına gibi kökünü ve çiçeklerini kuşattığı bir iklimde, bir düşün içinde salınır gibi duran, bu bir demet "Çiçeklenme", sağlam kökleri, ışıklı gövdesi ve açık ufkuyla, ağır yaşam sorumluluğunu taşıyabileceğine inandırıyor bizi.

Evrensel Kültür, bir "buluşma", bir "çiçeklenme" sunuyor size.

Dağılan Sovyetler Birliği, geçmişteki pek çok değeriyle birlikte, büyük bir bilginler ordusunu da sınırlarının dışına akıtıyor. Prof. Dr. Ali Minai, ve Doç. Huraman Nevruzova'yı, Evrensel Kültür'ü ürünleriyle yükseltmeye katılan ve yakında katılacak olan başkalarını müjdeleyen iki değerli yazar olarak sunuyoruz okuyucularımıza. Avrupa'nın değişik ülkelerinde göçmen olarak yaşamak zorunda kalan Türkiyeli yazar ve bilim adamlarımızın da katkılarıyla Evrensel Kültür'ün içeriği gün geçtikçe zenginleşiyor.

"Kültür Sanat Dergiciliğinde İstanbul-Anadolu Ayrımı"nı konu edinen Dosyamızda ise, Anadolu'nun düşünce ve sanat ortamının yükünü omuzlamış dergiler, yalnızca görüşleri ve sorunlarıyla konuğumuz olmakla kalmıyorlar: gelişmeye açık, sağlıklı bir kültür ve sanat mücadelesi içinde kurulacak ilişkinin de haberlerini taşıyorlar.

Böylece, Kafkasya'dan Avrupa'ya, Anadolu üzerinden kurulan bir demokrasi ve sosyalizm köprüsü olma yolunda küçük bir adımı attığımıza inanıyoruz. Egemen sınıfların, "Adriyatikten Çin Seddine", geri ve çöken bir dünyanın parçası olarak tasarladıkları sözde birliğe karşı, biz, kendi çapımızda, alçakgönüllü ama sonuna kadar iddialı bir başka bütünleşmenin umudunu ve olanağını yaratmak istiyoruz.

Piyerloti cad. Onur Apt. 41/B-9 Çemberlitaş / İSTANBUL
Tel: 516 27 53 Faks: 516 98 70

İNSANCIL KÜLTÜR HAREKATI

ÖYKÜ FIRTINASI

8 Mart1993 Pazartes / **Oturum Yöneticisi** / Sadık ALBAYRAK
Cengiz GÜNDOĞDU / Açış Konuşması.....Saat: 14.45
Kezban ÖZBAY / Öykü Dünyam.....Saat: 15.00-16.45
Zeynep ALİYE / Öykülerimdeki Kadın.....Saat: 17.00-19.00

9 Mart1993 Salı / **Oturum Yöneticisi** / Zühal BABA
Mustafa BALEL / Balel Öykücülüğünde İroni ve Humor...Saat: 15.00-16.45
Öner YAĞCI / Yayın Dünyası ve Öykücülüğümüz.....Saat: 17.00-19.00

10 Mart 1993 Çarşamba / **Oturum Yöneticisi** / Vedat ATEŞ
Necati GÜNGÖR / Öykücülüğümüzün Son 20 Yılı..... Saat: 15.00-16.45.
Kemal ATEŞ / Öykücülüğümüz 1923-1970.....Saat:17.00-19.00

11 Mart1993 Perşembe / **Oturum Yöneticisi** /Cemile ÇAKIR
Muzaffer BUYRUKÇU / Öykücülüğüm.....Saat: 15.00-16.45
Cemile ÇAKIR / Öyküde Gerçekçilik....Saat: 17.00-19.00

12 Mart 1993 Cuma / **Oturum Yöneticisi** / Hıdır GEVİŞ
Adnan ÖZYALÇINER / Özyaşam Öyküsü ve Öykü Dünyası İlişkileri
Saat: 15.00-16.45
13 Mart 1993 Cumartesi / **Salim Şengil** / Öyküleri (Okuma Tiyatrosu.)....Saat:15.00
Yöneten / Sadık ALBAYRAK

FOTOĞRAF FIRTINASI

29 Mart'93 Pazartesi Saat: 18.00
Açış Konuşması: Cengiz GÜNDOĞDU
Cengiz ÖZAKINCI / SEMİNER "Görsel Kültür ve Fotoğraf"

30 Mart'93 Salı Saat: 18.00
İsa ÇELİK / SAYDAM GÖSTERİSİ "Son Çalışmalar"

31 Mart'93 Çarşamba Saat: 18.00
Kamil FIRAT / SAYDAM GÖSTERİSİ "Kırkpınar Yağlı Güreşleri"

1 Nisan'93 Perşembe Saat: 18.00
Sedat TOSUNOĞLU / SAYDAM GÖSTERİSİ "Demiryolu ve İnsan, Cumalıkızık"

2 Nisan'93 Cuma Saat: 18.00
TARTIŞMA / "Belgesel Fotoğraf Üzerine Bir Değerlendirme"
KATILANLAR: Ahmet ÖNER GEZGİN, Erdal YAZICI, Hatice TUNCER, İbrahim AKYÜREK,

3 Nisan 93 Cumartesi Saat: 15.00
TARTIŞMA/ "Fotoğrafçılığımız Üzerine Üç Sorun-Üç Öncelik"
KATILANLAR: Alberto MODİANO, Aramis KALAY, Cengiz ÖZAKINCI, İbrahim AKYÜREK, Kamil FIRAT, Sevil ÜZREK

FOTOĞRAF SERGİSİ / Madenci Fotoğrafları

YER: İNSANCIL OKUMA TİYATROSU SALONU